

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

Pořádají

Dr. JOS. TUMPACH.

Dr. ANT. PODLAHA.

SWAZEK LXII.

SWAZEK LXII.

Dr. JOSEF ČIHÁK:

**THEOSOFICKÁ SPOLEČNOST
A JEJÍ UČENÍ.**

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství. V. Kotrba.

Cena K 1.50.

Vzdělávací knihovna katolická.

- Svazek I.:** „Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních“. Šepsal kanovník F. Duilhé de Saint-Projet. Přeložil Dr. A. Podlaha. Cena 4 K 20 h.
- Svazek II.:** Dra. Jana Sýkory „Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií“. Četná vyobrazení v textu a 2 přílohy. Cena 6 K.
- Svazek III.:** Dra. Pavla Vychodila „Básnictví a mravouka“. 80 h.
- Svazek IV.:** Dra. Eugena Kadeřávka „O původu tvorstva dle zpráv biblických“. Cena 80 h.
- Svazek V.:** Arnošta Hella „Podobizny Svatých“. Z frančtiny přeložil Sig. Bouška O. S. B. Četné obrazy starých i novějších mistrů. Titulní list kreslil mistr Jenewein. Cena 4 K.
- Svazek VI.:** Dra. Frant. Kryštofka „Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od r. 1740—1898“. (S obrazy vládařů rakouských.) — Díl I. Cena 6 K. Díl II. Cena 11 K.
- Svazek VII.:** P. Jindř. Pesche a P. Vict. Cathreina „Soukromé vlastnictví“. Dvě sociologických studií. Z něm. podává Dr. J. Tumpach. Cena 2 K 70 h.
- Svazek VIII.:** P. A. Lapôtra T. J. „Moravané“. Stať ze spisu „Evropa a svatá Stolicе za dob Karlovců“. Z frančtiny přel. Dr. Fr. Ehrmann. Cena 1 K.
- Svazek IX.:** Dra. J. Bilczewského „Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky“. S četn. ilustr. v textu. Z polského originálu podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 5 K.
- Svazek X.:** Msgr. Em. Bougauda „Ježíš Kristus. Důkaz Jeho božství“. Z frančtiny přeložil Antonín Melka. Cena 90 h.
- Svazek XI.:** P. Victora Cathreina T. J. „Socialismus“. Autor. překlad VII. vydání z r. 1898. 3 K.
- Svazek XII.:** J. A. Zahma „Věda a učenci katoličtí“. Z angl. přel. ThC. Václav Hazuka. Cena 1 K 50 h.
- Svazek XIII.:** Dr. Ant. Vřešťála „Lichva a úrok ve světle mravouky katolické“. Cena 1 K 50 h.
- Svazek XIV.:** „Mimo církev není spásy“. Studie o nesnášlivosti církve. Napsal August Nikolas. Vyňato ze spisu „Filosofické studie o křesťanství“. Dle VII. franc. vydání přeložil Vojtěch Kameš. Cena 1 K.
- Svazek XV.:** P. Lva z Hammersteinů T. J. „Od atheismu k plné pravdě (Edgar)“. Autorisovaný překlad dle 9. vyd. pořídil Alois Svojsík. Cena K 280.
- Svazek XVI.:** P. J. Biederlacka T. J. „Otázka sociální“. Přeložil Dr. Ferdinand Beneš. Cena 2 K 50 h.
- Svazek XVII.:** Rudolfa Vrby „Stávky“. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem. Cena 1 K.
- Svazek XVIII.:** P. Aug. Röslera C. SS. R. „Pravá a nepravá emancipace žen“. Přel. Dr. J. Tumpach. Cena 60 h.
- Svazek XIX.:** „Mozek a duše“. Napsal Dr. Štěp. Pawlicki. Přeložil Fr. Jos. Mergl. Cena 80 h.
- Svazek XX.:** P. Bern. Duhra T. J. „Bajky o jesuitech“. Přeložili a doplnili Dr. Jos. Tumpach a Dr. Ant. Podlaha. S dodatkem „Co jsou jesuité?“ od P. Jos. Svobody T. J. Cena K 1260.

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ

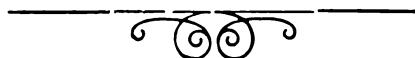

POŘÁDAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

Se schválením

nejd. kníží, arcib. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 č. 4884.

SWAZEK LXII.

SWAZEK LXII.

Theosofická společnost a její učení.

V Praze 1914.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství.

V. Kotrba.

THEOSOFICKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ UČENÍ.

NAPSAL

DR. JOSEF ČIHÁK.

V PRAZE 1914.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ.
V. KOTRBA.

NIHIL OBSTAT.

Dr. **Jos. Tumpach**, censor.

IMPRIMATUR.

Pragae, die 21. Septembris 1914, N. 12.731.

Dr. **Joannes Sedlák**,
vicarius generalis.

Předmluva.

Význačným hnutím tohoto století jest Theosofická společnost a jí hlásaná tajná věda. Není dnes země a národa, kde by theosofie byla neznáma, zvláště pak v krajinách protestantských výborně se jí daří. I u nás má toto hnutí četné stoupence a poměrně bohatou literaturu odbornou. Hnutí theosofickému věnují dnes pozornost i katoličtí učenci a spisovatelé, spatřujíce v něm proud velmi nebezpečný katolické církvi; a tak literatura theosofická v poslední době vzrostla velice a zájem o hnutí theosofické všude stává se patrným.

Katolická literatura česká nemá dosud ani jediného díla, jež by stručně a soustavně podávalo obraz dnešního hnutí theosofického. Proto odhodlal se podepsaný na základě delšího studia okkultní vědy a literatury theosofické sestaviti katolickému čtenářstvu příručku, jež by je informovala o společnosti theosofické a základních naukách theosofických. Není účelem práce této vyčerpati obsáhlou literaturu theosofickou a podati obraz veskrze výstižný; spíše chce ukázati na organizační taktiku společnosti, seznámiti se základními myšlenkami theosofickými a upozorniti objektivně a s láskou křesťanskou na nesrovnatelnost těchto myšlenek

s pokrokem naší vědy a s duchem křesťanským. S tohoto hlediska budiž také práce tato posuzována.

Kéž nepatrné dílko toto, jemuž „Vzdělávací knihovna katolická“ vstup do veřejnosti umožňuje, přispěje k upevnění sv. víry katolické v srdcích křesťanských a povzbudí u nás všechny lidi dobré vůle k obětavé práci a lásce k největšímu Učiteli lidstva, Ježíši Kristu a k úctě jeho sv. církve.

V Praze v prosinci 1913.

Spisovatel.

Úvod.

„Theosofická společnost má býti sdružením lidí, usilujících o poznání pravdy vzhledem k nejvyšším statkům života. Členy nespojuje nijaké předem stanovené vyznání víry; neb kdo touží po světle, nachází na své cestě co jest pravé, nechť vychází s hlediska jakéhokoli. V tomto hledání ryzí pravdy skýtají si členové vzájemně podpory.

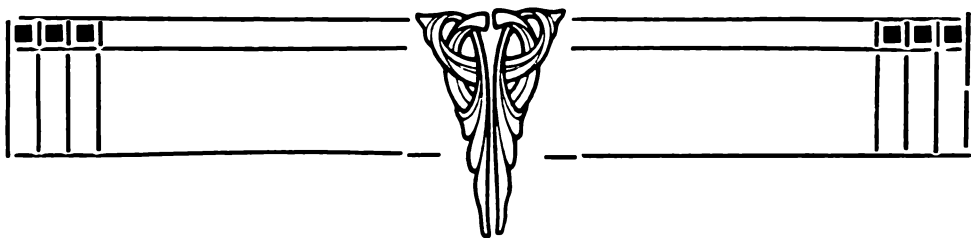
Nechť jsou jednotlivci jakéhokoli vyznání a hlásí se k tomu neb onomu názoru světovému: Theosofické společnosti nejde o dogmata a různá mínění. Ne co lidi rozdvouje, nýbrž co je v sympatii sjednocuje jest podstatné. Theosofická společnost nebíjí proti žádnému náboženství, nýbrž přispívá k porozumění pravému jádru žití náboženského. Theosofie povznáší nad veškeré pochybnosti a malomyslnosti vůči nejvyšším pravdám, vede k duševnímu míru a k duchovní skutečnosti; tato cesta směřuje též k nejušlechtilejšímu bratrství lidí. Na ní vykvétá láska a spravedlnost, jakož i trvalé štěstí, o něž jest nám usilovati. Smrti vykázáno jest v nepomíjivém bytí pravé místo a otevřen výhled do života vyššího a bohatšího.

Nauky velikých učitelů moudrosti a duchovních vůdců lidstva stávají se ve svém hlubším smyslu Theosofickou společností lidstvu přístupnými. Každému lze dopracovati se vědění podle příkladu těch, kteří usilovnou snahou a čistým životem dosáhli poznání vyšších světů a pronikli tajemství přírody.“

Těmito lákavými slovy, jež možno čísti na každé obálce „Theosofické Revue“,¹⁾ představuje se nám Theosofická společnost jako sdružení zdokonalující člověka v jeho náboženském životě a vybízející ku hledání objektivní pravdy, pravdy hlásané duchovními vůdci lidstva všech dob.

Úkolem naším tudíž jest, abychom se seznámili s Theosofickou společností a jejími vůdci, abychom uvážili ony veliké základní pravdy pravé moudrosti náboženské a své stanovisko k celému hnutí theosofickému určili po stránce vědy i víry. Za tím účelem rozhlédneme se nejprve po theosofickém hnutí v době přítomné, seznáme zakladatele a přední pracovníky theosofické, na to uvědomíme si a oceníme nauky theosofické po stránce vědecké a nábožensko-katolické. Pojednáme tedy o těchto otázkách ve dvou oddílech, totiž I. „O Theosofické společnosti“ a II. „O učení Theosofické společnosti.“

¹⁾ Viz na př. časopis české společnosti theosofické „Theosofická Revue“, roč. XIII. (r. 1913).

DÍL I.

Theosofická společnost.

HLAVA I.

Vznik, rozšíření, organisace a snahy Theosofické společnosti.

§ 1. Vznik Theosofické společnosti.

Theosofická společnost má původ v okkultismu a spiritismu. V kroužcích spiritistických seznámili se v Novém Yorku v Americe vyškolení okkultisté: Ruska Helena Petrovna Blavatská, americký bývalý plukovník Henry Steele Olcott, irský vystěhovalec William Quan Judge, a uzavřeli záhy přátelství. Dne 8. září 1875 vybídl Olcott Judgea, aby požádal Blavatskou, by založila zvláštní samostatnou společnost pro pěstování okkultních věd. Blavatská vyhověla tomuto přání a dne 17. listopadu 1875 konala se za předsednictví Judgeova ustavující schůze nové společnosti, jež přijala jméno „Theosofická společnost“. Na návrh Judgeův prvním presidentem nové společnosti zvolen byl Olcott, jenž pak jmenoval tajemníkem společnosti Judgea; duchovní vnitřní vedení odevzdáno Blavatské.

Heslem nové společnosti učiněna slova: „Není vyššího názoru nad pravdu“, a cílem společnosti ustanoveny základní věty:

1. Tvořiti jádro povšechného bratrství lidstva bez rozdílu plemene, národnosti, víry, pohlaví a stavu;
2. povzbuzovati ke srovnávacímu studiu různých soustav náboženských, filosofii a výzkumů vědeckých;
3. poznávati duchovní zákony a skryté síly, dřímající v člověku i v celé přírodě.¹⁾

Byla tedy společnost theosofická založena od přestitelů tajných nauk a úkolem svým si učinila i theoretické studium okkultismu i praktickou aplikaci jeho na život lidstva. Jsou tudíž theosofie a okkultismus ve svých počátcích a tendenci jedna a táž věc, jak výslovně přiznává Calvari, vůdce theosofů italských.²⁾

Zajímavý jest rozbor trojího úkolu Theosofické společnosti, jak jej podává přední pracovník theosofický v Evropě, dr. Rudolf Steiner. Píšeť: ³⁾ „Držíme-li se toho, co bylo právě řečeno o vlastním poslání theosofického hnutí, není těžko poznati, že Theosofická společnost má své právo na život jen vzhledem k třetímu svému účelu. Podívejme se na věc bez předsudku. Utvoření bratrského svazku mezi lidmi bude nepochybně cílem každého dobrého člověka. A proto existují nesčetné spolky a společnosti, které si ustanovily tento cíl za svůj ideál. A není zajiště naprosto třeba býti theosofem, abychom se k takovému ideálu přiznávali . . . Ale právě tak nemůže též „vědecké“ zkoumání náboženských nauk býti pokládáno za samostatný, výhradný cíl theosofického hnutí. K tomu třeba býti pouze učencem, nikoli však theosofem. Rovněž tak srovnávací studium náboženských pramenů: co jiného má toto společného s theosofickým hnutím, nežli že ukazuje, jak v těchto pramenech obsaženy jsou základní pravdy tajné vědy? . . . Tak možno tedy uznati za základní cíl theosofického hnutí jen třetí heslo Theosofické společnosti, totiž: pěstování pravd tajné vědy, zvaných též „pravdami spirituálními“.

¹⁾ „Theosofická Revue“, roč. XIII., str. 54.

²⁾ V theosofickém časopise „Ultra“, roč. I., str. 318.

³⁾ Dle překladu Pražákova v „Theos. Revue“, r. X., str. 130 a n.

Uvidíme, že „bratrství“ Theosofické společnosti jest pouze ve stanovách, odborníci nás přesvědčí, že theosofie jest daleka skutečného studia srovnávací vědy náboženské, spatříme v theosofii pouze okkultismus, opravdovému pokroku vědeckému a náboženským zásadám nikterak neprospívající. Než vraťme se k dějinám Theosofické společnosti.

§ 2. Rozšíření Theosofické společnosti.

Theosofické společnosti v New Yorku nedařilo se zprvu valně. Blavatská s Olcottem přesídlila r. 1879 na půdu příznivější, do Indie, zanechavši starost o loži americkou Judgeovi. Se značnými obtížemi pracoval Judge v New Yorku, účastenství ve spolkových schůzích bývalo velmi skrovné; nicméně vytrvalostí a nadáním svým udržel mladou lož, a později Theosofickou společnost v Americe hojně rozšířil, jsa jejím trvalým sekretářem.

Zatím co Judge v Americe šířil Theosofickou společnost, pracovala Blavatská horlivě v Indii. Tam byla s radostí přivítána, radžové a maháradžové ucházeli se o její přízeň, domorodci pokládali členy Theosofické společnosti za své osvoboditele, za křísitele svého náboženství. Tam právě zapustila theosofie nejmohutnější kořeny, a působení její zřetelně pociťují křesťanští misijnáři v Indii, ať katoličtí či protestantští.¹⁾ V Indii zbudována hlavní střediska hnutí theosofického v Adyáru u Madrasu a v Benaresu. V Indii oddala se Blavatská studiu náboženské filosofie brahmínské a buddhistické, jí akkomodovala své zásady okkultistické theosofie a téměř celou terminologii indickou přijala pro své nauky. Zde konala Blavatská své zázraky a vstoupila ve styk s „mistry“. Za tím účelem zřídila si v Adyáru zvláštní „pokoj okkultní“, přístupný pouze důvěrníci Coulombové, v němž byla „posvátná skříňka“, do níž tajemní „mistři“ vkládali své dopisy. Než divy a okkultní pokoj způsobily Blavatské velikou nepříjemnost. Londýnská učená společnost pro badání psychické („The Society for Psychical

¹⁾ Srv. „Stimmen aus Maria-Laach“, r. 1910, str. 480.

Research“) chtěla se přesvědčiti o divech Blavatské; i zvolila zvláštní komisi, jejímiž členy mimo jiné byl prof. H. Sidgwick, F. W. Myers, E. Gurney, F. Podmore, R. Hodgson, mužové učení a okkultismu znali, aby věc prozkoumala. Hodgson odebral se do Indie, kde podrobně prostudoval všechna fakta a výsledek se schválením Society for Psychical Research uveřejnil ve „Proceeding of Society for Psychical Research“ 1884: „Report on Phenomena connected with Theosophy“, kdež Blavatská prohlášena podvodnicí. K tomuto výsledku nemálo přispěla zmíněná důvěrnice Blavatské paní Coulombová, která prodala missionářům (evangelickým) důvěrné dopisy, jež jí Blavatská psala, a v nichž žerty a smích si troplla i ze svých nejlepších přátel a ctitelů, nazývající na př. Olcotta idiotem a hlupákem.¹⁾

Blavatská sice popřela autentičnost listů těch, avšak soudce Gible uznal jejich autentičnost a Blavatská umkla. Mezi r. 1884–86 psala Blavatská též několik důvěrných listů Solovjovovi, s nímž se setkala v Paříži, a hleděla ho získati pro theosofii. Solovjov však nedal se ovládati Blavatskou,²⁾ nýbrž sdělil obsah jejích listův a způsobil rozchod lože theosofické, nedávno založené v Paříži.

V těžkých dobách stal se mocným pomocníkem Blavatské MUDr. František Hartmann, jenž od r. 1883 stal se horlivým ctitelem jejím. S ním odebrala se Blavatská do Evropy, a tam rozvinula novou činnost organizační i literární. Navštívila na této cestě Itálii, Francii, Německo a usadila se konečně v Londýně. Tam se psala svá hlavní díla, založila a řídila první časopisy theosofické, odtud ovládala celé hnutí theosofické, tam získala Besantovou.

Aby Theosofická společnost svému úkolu se neodcizila a pokročilejší členové hlouběji v tajnou vědu mohli vniknouti, inspirovala Blavatská a s Olcottem založila

¹⁾ Listy ty uveřejnil r. 1886 prof. Patterson v „Christian College Magazine“ v Madrasu.

²⁾ Listy tyto byly přeloženy do francouzštiny, ověřeny r. 1892, a r. 1895 vydal je tiskem dr. Walter Leaf v „Une moderne Prêtresse d' Isis“ v Londýně.

při Theosofické společnosti r. 1888 esoterní školu nebo sekci, jejíž hlavou byla Blavatská a správci Judge s Annií Besantovou. Členové této esoterní sekce (Eastern School, zkracováno E. S.), tvořící jakési jádro a vnitřní kruh T. S. (t. j. Theosofické společnosti, podle zvykové zkratky v literatuře theosofické) na rozdíl od zevního (exoterního) tělesa členů všech, zavazují se slibem „při svém vyšším Já“ čili „před Bohem v sobě“ k mlčení a zachovávaní jistých tajných nauk a k vyššímu theosofickému snažení.¹⁾

Tak překonala Blavatská všechny vnější překážky, zanechala zásady theosofické ve svých knihách, postarala se o budoucnost své společnosti zřízením vnitřního kruhu zasvěcencův. Umírajíc r. 1891 viděla Theosofickou společnost vnitřně zajištěnou a zevně rozšířenou ve všech dílech světa.

Než svornost a bratrství theosofův ukázalo se brzy po smrti Blavatské. Mezi Judgem se strany jedné, Besantovou pak a Olcottem na straně druhé vypukl spor o náčelnictví v esoterní sekci. Oba dovolávali se Blavatské, a když to nepomáhalo, žádali rozhodnutí sporu od „mistrů“. Než ani tu nemohlo se dosáhnouti rozřešení, neboť jeden z „mistrů“, Kut Humi, rozhodl ve prospěch Judgea, druhý, Morya, ve prospěch Besantové. Při této intervenci „mistrů“ dopaden byl Judge při podvodu, ze společnosti theosoficko-adyárské vyloučen, a Annie Besantová ustanovena vůdcem v E. S., kteréžto místo dosud zastává a nemíní se ho nikdy vzdáti. Tak při schůzi poradní v Adyáru 20. prosince 1912 odpověděla na dotaz, proč se nezřekne svého vůdcovství v E. S. ve prospěch C. W. Leadbeatra, takto: „Poněvadž jsem byla určena v čelo E. S. jak zakladatelem jejím, H. P. B., tak i Mistrem samým, který jest hlavou E. S.; a dokud budu živa, nezřeknu se tohoto místa, leč by ten, který mne dosadil na ně, opět mi poručil, bych se ho vzdala.“²⁾

Avšak s tímto „mistrovským“ rozřešením nespokojili se stoupenci Judgeovi; největší část členův ame-

¹⁾ Srv. Brors, „Zur Lehr und Wehr“ v časopise „Der Sendbote“, 1913, str. 286.

²⁾ Dle „Theosofické Revue“, r. XIII., str. 73.

rické společnosti theosofické a také mnozí v jiných zemích vystoupili na obranu Judgea, zvolili ho svým presidentem a tak způsobili schisma v „bratrstvu“ theosofů, které trvá dosud. Po smrti Judgeově r. 1896 stala se presidentem této americké frakce Theosofické společnosti Kateřina Tingleyová, jež ji přivedla k velikému rozkvětu a rozšíření. Jest však s podivem, že Tingleyová a Besantová, obě hlasatelky „všeobecného sbratření lidstva“, jsou největšími osobními nepřítelkyněmi, a přirozeně i jejich stoupenci vzájemně mnoho bratrské lásky nemají. A tak právě ti, kteří chtěli způsobiti sbratření lidstva, nedovedli ani několik let a mezi několika tisíci přívrženců zachovati lásku bratrskou!

V nauce tito američtí rozkolníci theosofičtí zůstali sice věrni základnímu učení Blavatské, avšak obrátili zřetel více k životu ethickému, praktickému, a spekulativní stránku okkultistickou omezili na míru nejmenší, po případě system zjednodušili. Uznávají sice nauku Blavatské o karmě, o znovuvtělování, o 7 principech světa a člověka, avšak z důvodů snadnějšího porozumění nekladou na tento komplikovaný system tolik váhy jako Blavatská. Postačí jim dělení člověka v tělo, duši a ducha, ano omezí se na rozeznávání vyšší a nižší přirozenosti lidské.¹⁾ O „mistrech“ mluví a učí co nejméně, rovněž o jejich tajných sděleních. Za to však kladou velikou váhu na plnění povinností a činnost sociální.

Tingleyová učí, že ten, kdo hlásá, že vzdělává duchovní síly a žije duchovním životem, při tom však své svaté povinnosti ke své rodině nebo nějaké jiné povinnosti zanedbává, zúmyslně a způsobem politováníhodným prohřešuje se přímo proti učení theosofickému.²⁾ A v německém orgánu této společnosti „Universale Bruderschaft“³⁾ prohlašuje se: „Pouhé theorie a nauky nestačí k dosažení dokonalosti; jen upotřebe-

¹⁾ Freimark, „Geheimlehre und Geheimwissenschaft“, str. 69.

²⁾ Fussell, Ereignisse in der Geschichte der theosophischen Bewegung, str. 2–3.

³⁾ „Universale Bruderschaft“, roč. VII., 1908: „Theosophie und Arbeit“ str. 33.

ním jich v souhlasu se světem nás obklopujícím při vzdělávání půdy, při pěstování rostlin a zvířat, jen pozorováním a zužitkováním sil přírodních shromažďujeme si sílu a vědění, které pak zůstávají naším trvalým vlastnictvím, částí nás samých. Práce jest školou, kterou musíme všichni kráčet.“

Z těchto uvedených zásad vyplynula praktická činnost, jež se jeví v theosofické společnosti směru Tingleyové. V Point Lomě v Kalifornii — středisku to společnosti Tingleyánské — založila presidentka Tingleyová nádherně zařízenou vysokou školu, kde se vychovává mládež methodou indické radža-jógy. Město samo je směsí škol, laboratoří, dílen, fotografických atelierů s řeckým divadlem a theosofickým chrámem.

Sekce tohoto směru theosofického rozšířeny jsou dnes nejen v Americe, nýbrž i v Evropě, i v samé Indii; a nutno uznati, že tento směr zachoval nejvěrněji původní učení Blavatské, nejvíce se vymanil z okkultismu a přispěl k sociálnímu působení společnosti theosofické vůbec.

Avšak přináší se nám tu něco nového? Není dávno známa vznešená nauka Kristova o bratrské lásce lidí, o vzájemné pomoci, o skutcích milosrdenství tělesného a duchovního? Nehlásá sociální práce katolické církve prakticky prováděné bratrství ve všech dobách? Kdo chce zdokonalovati sebe a jiným dobře činiti, najde nejkrásnější příklad i příležitost k tomu v církvi katolické, a netřeba mu teprve učit se tomu z theosofie.

Co učinil v Americe Judge a Tingleyová, to způsobil v Evropě způsobem mírným a přátelským dr. František Hartmann, dávný přítel, průvodce a ctitel Blavatské, přední zakladatel a šířitel theosofie v Evropě, zejména v Německu. Nechtěje hověti příliš okkultismu adyárskému a zdůrazňuje více osobní dokonalost a bratrství lidstva, založil v Německu zvláštní theosofické sbратření: „Internationale Theosophische Verbrüderung“ (zkrác. I. T. V.) s hlavním sídlem v Lipsku. Sekce tohoto internacionálního sdružení utvořily se pak i mimo Německo, na př. v Anglii, Rakousku, Švýcarsku, Rusku i v Americe.

Jest tudíž v Theosofické společnosti rozeznávati vedle jiných menších sdružení hlavně tři veliké internacionální skupiny: Theosofickou společnost se sídlem v Adyáru, Theosofickou společnost se sídlem v Point Lomě a Internacionální theosofické sbratření se sídlem v Lipsku; k těmto přistoupila roku 1913 čtvrtá skupina theosofická, Steinerova, pod názvem „Anthroposophische Gesellschaft“ (Theosophische Gesellschaft).

Dr. Rudolf Steiner vynikl v posledních letech nade všecky jiné pracovníky theosofické v Německu, stal se vůdcem nejen theosofů německých, nýbrž i jinde získal si nadšené ctitele a stoupence. Steiner zdůrazňuje nábožensko-okkultistické studium evropské, uznává sílu a přednost křesťanství i katolické církve a nesdílí názoru Besantové o brzkém příchodu nového velikého učitele lidstva z východu (= hvězdy východní). Proto zaujal odmítavé stanovisko ke členům nového řádu „Hvězdy východní“ a docela je vyloučil ze společnosti theosofické. Ovšem, to pobouřilo velice theosofy Besantovské, i usnesli se v generální radě T. S. v prosinci r. 1912, aby tito Steinerovští němečtí haeretikové se dostatečně ospravedlnili v dané lhůtě, a neučiní-li tak, aby byli z Theosofické společnosti vyloučeni. Poněvadž Steiner a jeho stoupenci se nepodrobili, byli vyloučeni, německá sekce rozpuštěna, Steiner zbaven svého úřadu sekretáře, a dne 7. března 1913 utvořilo se nově 16 pravověrných loží německých, jež jsou ochotny pracovati dále v pravém theosofickém duchu Besantovském. Pro ně pak místo Steinera byl jmenován zatímčím generálním sekretářem dr. Hübbschleiden, starý pracovník theosoficko-okkultistický, vydavatel časopisu „Sphinx“. Na to utvořili stoupenci Steinerovi zmíněnou „Anthroposophische Gesellschaft“.

Vraťme se opět k původní mateřské společnosti theosofické s ústředním sídlem v Adyáru v Indii. Annie Besantová, dosáhnuvši r. 1891 předsednictví v esoterní škole, dovedla uplatniti se ve společnosti a na popud „mistrů“ byla označena od Olcotta za presidenta celé Theosofické společnosti a také jím po smrti Olcottově r. 1907 zvolena přes odpor mnohých zasloužilých členů, jako na př. Sinnetta a Meada.

Po svém zvolení provedla Besantová v Theosofické společnosti nejednu časovou reformu, zejména v organizaci společnosti a dělbě práce theosofické.

V presidiální adrese při svém nastoupení v úřad presidenta T. S. pronáší svá desideria na základě dosavadního vývoje theosofického takto: „Členové Theosofické společnosti měli by býti známi jako dobří pracovníci ve všech oborech lidské činnosti. Lože s četným členstvem měly by utvořiti skupiny ke zvláštní práci. Za druhé měly by býti tvořeny skupiny k pěstování studia, a to tak, že by jednotlivé skupiny studovaly každé z hesel naší společnosti odděleně. V navázání na první heslo studovala by se všechna intelektuální a sociální hnutí dne . . . Jiná skupina měla by si zvoliti druhé heslo, a opatrovati zevní svět těmi, kteří dovedou přednášeti . . . Třetí skupina zabírala by se třetím heslem společnosti a pěstovala by prakticky okkultní badání a obohacovala naše vědění tímto způsobem . . .“¹⁾

Uvidíme ihned, kterak Besantová tyto praktické myšlenky dovedla realizovati v theosofickém hnutí. Jsou to na prvním místě tak zv. „Pracovní řády“ (Ordre of Service). Účel a přehled jejich podává česká Theosofická Revue, roč. XII. str. 134 a násl., kdež se praví: „Myšlenka ‚Pracovního řádu‘, k níž dán byl v posledních letech podnět presidentkou Společnosti, Annií Besantovou, doznala právě v poslední době mohutného rozvoje. Theosofické hnutí uvědomuje si svoje poslání . . . a vystupuje . . . aby zasáhlo podle svých sil do kulturního vývoje lidstva. Nejenom v theosofických sekcích, oborech, ložích a kroužcích jest pracovní pole theosofů, nýbrž . . . ve všech ‚otázkách‘ kulturních, ethicko-sociálních, výchovných, vzdělávacích atd., všude má theosof spatřovati vítané pole, nejen pro vlastní svou práci, nýbrž též . . . pro to, aby do všeho kulturního snažení po zušlechtění života lidského vnesl nová, vyšší a vznešenější hlediska, a tak posunul do pravého světla celý vezdejší zápas o život, lidské stěstí a utrpení, bohatství a chudobu, dobro i zlobu.“

¹⁾ Theosofická Revue, roč. X., str. 167.

Dnes existují již tyto skupiny „Pracovního řádu“:

A) Pro výchovu.

Oddělení pro povznesení utlač-	
ných tříd	Alleppy (Indie)
Oddělení pro výchovu	Rangoon (Indie)
Oddělení pro theosofickou vý-	
chovu	Amsterdam
Oddělení pro mravní výchovu .	Paříž
Oddělení pro národní výchovu .	Muzzaffurpur (Indie)
„Kruh“	} Londýn, Manchester, Skotsko, Austrálie, Nový Zéland
Oddělení pro výchovu dívek . .	
	Benares (Indie)

B) Pro reformu sociálních nesrovnalostí.

Oddělení pro odstranění vivi-	} Londýn, Manchester, Burnemouth (Anglie)
sekce, léčení sérem a očkování	
Oddělení pro odstranění vivisekce	Nový York
Léčebný spolek	Londýn
Oddělení pro studium sociologie	
a řešení sociální otázky . . .	Manchester
Oddělení pro podporování soci-	
ální čistoty	Chicago
Oddělení pro podporování stříd-	
mosti a mravnosti	Surat (Indie)
Ústav Visconti	Grazzano (Italie)
Oddělení sedmi M (proti main =	
hazardním hrám, madon = pro-	
stituci, minum = požitku alko-	
holických nápojů, madat = po-	
žívání opia, malin = krádeži,	
mada = utrhání, mangani =	
šejdířství)	Buitenzorg (Java)
Oddělení pro pěstování vzneše-	
ných ideálů	Spokane (S. Amerika)
Oddělení pro zlepšení nemocnic	
a přeměnu trestnic	Seattle (S. Amerika)
Oddělení pro odstranění dětských	
sňatků v Indii obvyklých . .	Indie

Oddělení pro ochranu zvířat Adyár (Indie)
Pracovní sdružení žen Perth (Australie)

C) Pro šíření theosofie.

Oddělení pro překládání a uveřejňování učených písem Islamu Muzzaffurpur (Indie)
Oddělení pro vydávání theosofické literatury v písmu slepců Londýn a Boston
Oddělení pro založení theosofické university Chicago
Oddělení pro šíření theosofické literatury Toulon a Janov
Oddělení „Oasa“ (k šíření theosofie mezi dělnictvem) Toulon
Oddělení „Bratrství“ (k šíření theosofie mezi dělnictvem) Paříž
Oddělení pro vědu, náboženství a umění Brooklyn
„Bodhalaya“ Bombay
Oddělení „Theosofické poslání“ Nový York

D) Pro všeobecnou pomoc a ošetřování nemocných.

Oddělení „Aeskulap“ Benares a Manchester
Bratrstvo „Léčících“ Leyden
Řád „Léčících“ Melbourne
Oddělení „Jednota“ Paříž
Oddělení ke zmírnění utrpení Paříž

Nové pracovní skupiny se stále zakládají. Tak v poslední době založena byla plukovníkem Peacockem „Královská služební liga nové myšlenky“. Do této ligy, jak sděluje Theosofická Revue, r. XIII str. 72., jsou připuštěni jen vojenští i civilní služebníci anglické koruny a jejich rodiny. V Londýně zřízen byl řád „Růžového kříže“ („The Grand Tempel of the Rosy Cross“), jenž slouží přípravě pro příchod „Nejvyššího učitele“, a nadšeně byl přijat v Anglii, Skotsku, a též pro Indii založen v listopadu 1912 v Adyáru.

Pro přípravu na působení „Nejvyššího učitele“ založila Besantová 11. ledna 1911 v Benaresu řád „Hvězdy Východní“, o němž později bude podrobněji pojednáno.

Konečně 25. prosince 1912 založen byl jakýsi řád mnišský, zvaný „Řád theosofických Sannyasů“. Toho dne — jak sděluje opět Theosofická Revue, roč. XIII. str. 72. „několik oddaných indických členů — šest mužů a jedna žena — kteří prošli již rodinným životem a jsou prosti všech závazků, zasvětilo se cele životu meditativnímu, studiu a službě T. S., přijavše slib a zřeknuvše se všech rozdílů kastovních, všeho majetku a rodinného života. Vydržování budou dobrovolným pohostinstvím a „fondem Sannyasů“, jehož sekretářem a pokladníkem jest Mr B. P. Wadia. Každý, kdo chce podporovati tento řád, může přispěti k fondu. Později může řád doznati jakéhosi rozšíření za účelem cvičení svobodných theosofických pracovníků, jimž bude vrátiti se opět do světského života; „bratři laikové“, žijící ve světě, budou taktéž připojeni k řádu“.

Též výchově mládeže v Adyársko-theosofické společnosti věnuje se poslední dobou péče nemalá. Působí tu dětský mezinárodní svaz „Zlatý řetěz“, jehož členy jsou děti od 7 let. O jeho účelu svědčí následující: Při přijímání činí každé dítě písemně slavnou přípověď, že každé ráno při vstávání chce si říci a zvoliti za heslo toho dne slova: „Já jsem člen Zlatého řetězu lásky, jenž se rozprostírá po celém světě.“ Slibuje, že chce býti čisté a hodné, že každé žijící bytosti dobré, slabé chrániti a jim pomáhati. „Chci se snažiti, čisté a krásné myšlenky mysliti, čistá a krásná slova mluvíti, čisté a krásné skutky konati. Kéž každý článek ve Zlatém řetězu září a sílí.“¹⁾

Těmito zařízeními a neúnavnou činností mnohých vynikajících členů rozšířila se Theosofická společnost téměř po celém světě a vzrůstá každým rokem, jak ukazují zprávy statistické. Theosofie má stoupence své nejen v Indii, Americe a Německu, kde jsou hlavní střediska, nýbrž i v Kanadě, Novém Zélandě, Kubě, Jižní Americe, Africe, Australii; v Evropě v Anglii, Skandinávii, Holandsku, Belgii, Francii, Itálii, Švýcarsku, v Rakousku-Uhersku, Španělsku, v Rusku i v zemích

¹⁾ Z i m m e r m a n n, Die neue Theosophie ve Stimmen aus Maria-Laach 1910, str. 480. pozn.

balkánských. Každým rokem zakládají se nové lože, kroužky a skupiny theosofů. Tak na př. v roce 1912 utvořily se a přistoupily k T. S. adyárské 92 nové lože s 3525 členy.¹⁾

Přesnou statistiku všech členů Theosofické společnosti jest těžko zjistiti, ježto jsou různé směry theosofické a jeví se značná fluktuace členstva. Přehled členstva připojeného k ústředně v adyáru v zemských sekcích uvádí na př. česká Theosofická Revue roč. XII. str. 136. takto:

Číslo	Jméno sekce	Počet odboček (loží)	Počet členstva	R. 1911 přistoupilo členů
1	Indická	325	5646	460
2	Americká	123	3092	552
3	Německá	52	2287	400
4	Anglická	51	1694	435
5	Hollandská	26	1581	391
6	Francouzská	35	1145	276
7	Austrálská	20	1004	158
8	Skandinávská	32	985	129
9	Novozélandská	18	674	115
10	Kubánská	39	608	169
11	Finská	22	536	99
12	Italská	22	326	76
13	Skotská	13	296	121
14	Ruská	8	197	42
15	Belgická	9	177	21
16	Jihoafrická	8	175	46
17	Česká	7	152	29
18	Švýcarská	7	133	22
19	Uherská	9	87	29
	Země bez sekcí	41	669	207
	Celkem	867	21464	3787

¹⁾ Viz Theosofickou Revue, r. XIII. str. 71.

Roku 1912 připojeny byly tři nové sekce: hollandsko-indická, burmská a rakouská.¹⁾ Koncem r. 1912 měla tudíž Theosofická společnost s ústředním sídlem v Adyáru podle výroční zprávy za rok 1912 22 národních sekcí, 907 loží a 23.140 členů.²⁾ Encyclopedia Britannica³⁾ již r. 1897 udává počet členstva Theosofické společnosti 100.000, což opakuje se i v nejnovějších statistických poznámkách. Avšak hledíme-li ke stálému rozšiřování a vzrůstu společnosti ve všech jejích odstínech, přiznáme, že počet stoupenců theosofie v době dnešní jest daleko větší. K tomuto rozšíření společnosti theosofické přispívá nemálo důmyslná organizační a literární práce, o níž nyní se zmíníme.

§ 3. Organizační a literární činnost Theosofické společnosti adyárské.

Ačkoliv Theosofická společnost učinila svým heslem, odstraniti v sobě dogmatičnost nauk a autoritářství církevní, přece upadá v ně čím dále tím více.⁴⁾

Viděli jsme to v rozkolnictví Tingleyové a v případě Steinerově. Podobně jest tomu v organizaci celé společnosti theosofické; centralismus a autoritářství tu rozhoduje.

¹⁾ O založení této sekce podává zprávu Theosofická Revue, r. XIII. str. 78 takto: „Tato nová větev T. S. byla založena na podzim r. 1912 ve Vídni p. J. Cordesem, který působiv theosoficky po dlouhá léta v Africe a Indii, vrátil se za tímtež účelem do Evropy, by v krajích německých přispěl svojí obětavou činností k sesílení a šíření pravých ideí hnutí theosofického. A lze s plným uspokojením pohlížeti p. J. Cordesovi, který byl zvolen gener. sekretářem rakouské sekce, na započaté dílo, neb téměř hned po založení sekce čítala tato na 90 členů z různých vrstev vídeňské společnosti. Pro účely spolkové a přednáškové nabídl s příkladnou ochotou své salony přední a bohatá rodina vídeňská v samém středu města, kde se konají o 7. hod. večer v pondělí a ve středu pravidelné schůze přednáškové. Hlavními přednášejícími jsou: J. Cordes, A. P. Eder, předseda „Psychologické Společnosti“ vídeňské, dr. Fr. Feerhof, Ludvík Last, P. Lukeneder, pí. M. Thalerová, sl. V. Thernová . . .“

²⁾ Viz „Theosofickou Revue“, roč. XIII. str. 71.

³⁾ Suppl. vol. V., str. 2893

⁴⁾ Srv. Freimark, Geheimlehre u. Geheimwissenschaft, str. 89 a násl.

V čele celé společnosti jest společný president, jímž byl nejprve Olcott doživotně, po něm však má se voliti pouze na 7 let. Nutna tudíž r. 1914 nová volba jeho, ježto se končí 7letí Besantové.¹⁾ Členstvo rozděleno jest v sekce jednotlivých národností neb zemí, z nichž každá má vedle společných stanov i své stanovy vlastní, schválené vládou i presidentem T. S. Sekci řídí výbor, vlastním však vůdcem jejím jest generální sekretář. Tito sekretáři sekcí jsou zároveň členy tak zv. „generální rady“, poradního to sboru presidentova. Sekce pak dělí se v lože, místní kroužky a skupiny. Jestliže počet členů v místě dostoupí 7, zřídí se místní odbor neb kroužek T. S. neb lože. Vzroste-li počet loží na 7, může se utvořiti v zemi neb národě sekce, která se připojuje k ústřední společnosti v Adyáru. Kde ještě není 7 loží nebo kde připojení na mezinárodní Theosofickou společnost v Adyáru není úředně povolováno, tam tvoří se různá samostatná sdružení theosofická, pracující za stejným cílem a v těchže intencích jako v ústředí. Nikdo však není nucen býti členem lože neb sekce; může přímo přihlásiti se za člena T. S. v Adyáru, i když v místě neb zemi jest sekce.

Každoročně v prosinci koná se sjezd celé společnosti, tak zv. „výroční shromáždění Theosofické společnosti“, a to střídavě v Adyáru a v Benaresu v Indii, při němž přehlíží se vykonaná práce uplynulého roku, a podává se obšírná zpráva o celém hnutí theosofickém. Roku 1912 konalo se toto již 37. výroční shromáždění v Adyáru za účasti více než 2500 návštěvníků.

Evropské sekce jak směru adyárského tak Hartmannova sdružují se též ve svazy a konají ob čas své vlastní sjezdy, jichž účastní se i četní theosofové mimoevropští. Tak „Theosofické mezinárodní sbратění“ konalo v poslední době sjezdy v Bremách (1910), v Lipsku (1911) a v Magdeburku (1912). A „Svaz

¹⁾ Při nové volbě r. 1914 zvolena byla opětně presidentkou Annie Besantová většinou hlasů na období 7 let; volbu doživotní zamítla.

evropských sekcí T. S. adyárské“ konal sjezdy v Amsterdamě, Londýně, Paříži, Mnichově, Budapešti, Janově a v červnu r. 1913 ve Stockholmu.

Touto hierarchickou organizací a každoročními sjezdy udržováno jest členstvo zevně v jednotě.

Vnitřné spojení ideové všech přátel theosofického hnutí obstarává jednak jednotný mohutný tisk, jednak rozsáhlá činnost přednášková předních pracovníků. V tisku jsou posvátným evangeliem spisy H. P. Blavatské „Tajná věda“ a „Odhalená Isis“, epištolami spisy Besantové. K nim se řadí spisy velikých učitelů theosofických, jako Hartmanna, Sinnetta, Leadbeatera, Steinera a j. Na těchto základních literárních prameňech spočívá rozsáhlá literatura theosofická, soustředěná opět v centrech společnosti, v knihovnách, časopisech i celých knihkupectvích theosofických.

Zmínili jsme se již o studijním centru theosofickém v Point Lomě v Americe. Podobně v Adyáru u Madrasu zařídila společnost theosofická četné budovy, sloužící účelům společnosti, na rozloze 263 jiter. Zde založena pro odborné studium cenná knihovna s nádhernými studovny. R. 1906 obsahovala — podle Theosofické Revue roč. IX. — 12.847 rukopisův a 14.124 knihy literatury orientální i západních zemí, a za ředitele jejího získán professor strassburské university PhDr. Otto Schrader. Koncem roku 1912 — dle Theos. Revue, XIII. str. 64 — obsahuje již 13.000 rukopisův a 21.000 knih náboženských, filosofických, okultních a vědeckých východu i západu. V druhém hlavním sídle theosofickém, v Indii v Benaresu, zřídila Theosofická společnost za přispění anglické vlády ústřední ústav školní, zvaný „Central Hindu College“. A když tento ústav byl jí roku 1912 odňat, založila Besantová tamtéž nové theosofické gymnasium, jež se má později vyvinouti v theosofickou universitu. Ředitelem tohoto gymnasia byl jmenován prof. Telang z dřívějšího Central Hindu College, a školní rok začat 7. července 1913.

Jiné velké ústředí Theosofické společnosti bylo založeno v Krotoně v americké Kalifornii, odkud práce theosofická směru adyárského šíří se po americkém

soustátí za vedení nového generálního sekretáře Mr. Warringtona.

Anglie svou rozsáhlou činností jest v čele theosofického hnutí v Evropě za vedení Sinnettova. V Londýně pracuje se na stavbě obrovského a nákladného ústředí T. S., k jehož zřízení Besantová svým vlivem v Anglii přispěla v několika týdnech velikou sbírkou peněžních darů, čítající více než 600.000 K. Rovněž veliké bude ústředí francouzské sekce v Paříži, kde bylo zakoupeno rozsáhlé místo ve středu města. Rozsáhlé jsou též ústřední místnosti austrálské sekce v Sidneyi, jejíž hlavní síň jest čteně užíváno též tamější universitou a jinými předními vědeckými a ethickými sdruženími.¹⁾

V Německu poslední dobou chtěli též theosofové míti své vědecké středisko, vědeckou akademii a chrám Boží moudrosti v Mnichově. Než prozatím nedosáhli k tomu svolení vládního, za to však mají v Německu celá theosofická nakladatelství a knihkupectví.

V Lipsku na př. jest veliké theosofické ústřední knihkupectví a nakladatelství „Theosophische Zentralbuchhandlung“ dra. Hugona Vollratha. Mimo ně jest tu nakladatelství Maxe Altmanna, Th Griebena (L. Fernau), nakladatelství „Der Theosophischen Kultur“. Podobná knihkupectví nalezneme i v jiných velikých centrech theosofických všech zemí. V těchto centrech vydávají se četné spisy theosofické původní a překlady, a mnoho periodických theosofických časopisů, jichž se nyní počítá 61. Uvedeme aspoň některé význačnější.

V Německu všechny směry theosofické mají své časopisy, zpravidla měsíčníky. Orgánem T. S. adyárské v Německu byl „Lucifer-Gnosis“, nyní „Theosophie“ s přílohami „Adyar Mitteilungen“ a „Theosophische Rundschau“. Listem T. S. Tingley v Německu byl „Universale Bruderschaft“ nyní „Theosophischer Pfad“. Směru Hartmannovu J. T. V. v Německu sloužil „Theo-

¹⁾ Theosofická Revue, roč. XIII. (r. 1913) str. 71—72.

sophischer Wegweiser“ nyní „Theosophische Kultur“; směru americkému, jež v Německu vede samostatně Raatz, slouží „Theosophisches Leben“; orgánem Steinerovým byl „Lucifer-Gnosis“, nyní však vydává jeho nová „Anthroposophische Gesellschaft“ v Kolíně „Mitteilungen für die Mitglieder der Anthroposophischen Gesellschaft“, čís. 1. v březnu 1913. Podobně ostatní národní sekce T. S. mají své listy, pravidelně měsíčně neb periodicky vycházející. Česká Theosofická Revue, roč. IX. (1906) počala uveřejňovati přehled pozoruhodnějších článků z různých časopisů theosofických a zmiňuje se o těchto hlavních časopisech: ¹⁾ Lucifer-Gnosis, Theosophischer Wegweiser, Theosophisches Leben, „Revue theosophique“ pro Francii, „Bulletin théosophique“ pro franc. sekci T. S., „Theosophical Review“ pro Anglii, „Theosophist“, časopis dříve H. S. Olcottův, nyní Besantové a hlavní orgán T. S. adyárské, vycházející měsíčně o 140 stranách, „The Vahan“ pro britskou sekci, „Lotus Journal“ pro Anglii, „Sophia“ pro Španělsko, „Theosophia“ pro Nizozemsko, „Theosofisk Tidskrift“ pro Skandinavii, „Omatiento“ pro Finsko, „Bolgarski Theosophski Pregled“ pro Bulharsko, „Theosophie Messenger“ pro Severní Ameriku, „Theosophical Quarterly“ pro Sev. Ameriku (J. T. S.), „Verdad“ pro Jižní Ameriku, „Theosophy in India“ pro Střední a Sever. Indii, „Theosophic Gleaner“ pro Jižní Indii, „Theosophy in Australasia“, „New Zeland theosophical Magazine“. — V nakladatelství Altmannově v Lipsku vycházejí též „Theosophische Flugschriften“ po 20 pf. Tisk theosofický tudíž, jak z uvedených ukázek patrné, jest velice rozšířen a znamenitě slouží propagačním účelům Theosofické společnosti.

Neméně prospívá theosofickému hnutí horlivá činnost přednášková. Každá větší lože koná pravidelně týdenní schůze, spojené s přednáškou a debatou. Ve větších ložích konají se přednášky soustavné o předních otázkách okkultisticko-theosofických, přístupné též zpravidla širšímu obecnstvu. Ob čas koná sekce neb odbor řadu veřejných přednášek, jež koná některý

¹⁾ Strana 43—48.

vynikající člen Theosofické společnosti. Vedení ústřední žádá, aby takovéto přednášky konal jen zasvěcenec, seznámený se všemi otázkami tajné vědy. K vyškolení zdatných řečníků theosofických zavedeny byly poslední dobou i kursy theosofické. Tak na př. roku 1913 o prázdninách konal se kurs theosofický ve „Weisser Hirsch“ v Drážďanech za veliké účasti theosofických řečníků z Německa i ciziny. Současně se utvořil zvláštní mezinárodní výbor, který si vzal za úkol pořádati tyto kursy každého roku.¹⁾

Z debatních večerních schůzí nutno se zmíniti zvláště o schůzích, jež koná esoterní sekce v Adyáru za vedení Besantové a Leadbeaterova. Obsah těchto debat soustavně vydává právě Leadbeater a do němčiny překládá pode jménem „Das innere Leben“ A. Dunkhase v Lipsku. Horlivou činností přednáškovou vedle Besantové vynikl v Evropě dr. Hartmann a v poslední době dr. Steiner, velicí šířitelé hnutí theosofického. Tak udržována jest jednota vnější v hnutí theosofickém důmyslnou organizací po celém světě rozvětvené společnosti a jednota vnitřní jednotným tiskem a osobním stykem předních pracovníků.

Odkud má Theosofická společnost prostředky finanční k vydávání tolika časopisů, konání tolika schůzí a přednášek, k zařizování nákladných ústředí a k udržování četných škol? Otázka tato každému mimovolně se vnucuje, i chceme krátce k ní též odpovědět.

Prostředky finanční čerpá Theosofická společnost z příspěvků členstva, a hlavně z dobrovolných darů bohatých jednotlivců. Členy Theosofické společnosti jsou nejvíce lidé zámožní, dámy vyšších kruhů společenských.²⁾ Každý člen ať přímo v Adyáru přihlášený nebo skrze místní sdružení musí platiti do ústředí adyárského.³⁾ Za života Olcottova musila každá sekce národní odváděti ústředí čtvrtinu všech svých příjmů,

¹⁾ Theosofická Revue, roč. XIII., str. 139.

²⁾ Srv. Brors: „Zur Lehr und Wehr“ v časopise „Der Sendbote“ 1913, str. 284.

³⁾ Členský příspěvek obnáší u české sekce 12 K ročně a 3 K zápisného.

nyní pak musí platiti sekce za každého svého člena asi 85 haléřův ústředí. Tyto příspěvky členské obnášejí ročně asi 18.000 K.¹⁾ Ovšem tento poměrně nepatrný obnos nemohl by stačiti k rozsáhlé progandě hnutí theosofického, kdyby nebylo darů zámožných jednotlivců. Zajímavé jest všimnouti si aspoň některých fakt tohoto druhu. V roce 1912 jen z Německa věnováno bylo 40.000 marek jako dobrovolný dar účelům hnutí theosofického v Adyáru. Při zmíněné již sbírce v Anglii na millionovou stavbu londýnského ústředí vybrala Besantová ve 14 dnech přes 600.000 K. Besantová ze svých osobních příjmů věnovala v roce 1912 na správu ústředí přes 80.000 K. Na posilnění svého směru v Čechách věnovala Besantová roku 1914 české sekci příspěvek 600 K, jehož bylo použito na založení trvalého „fondu A. Besantové“. Pro zřízení vysoké školy indické (University of India r. 1907), vedené v základním duchu theosofickém, vybrala Besantová přes 6.000.000 K. V poslední době 2 vrchní soudcové anglo-indičtí, jeden od vysokého soudního dvora madraského a druhý od vysokého soudního dvora mysorského trvale se přesídlili do Adyáru, vystavěli si tam každý veliký vlastní dům, jenž po jejich smrti má se státi majetkem theosofického ústředí. Takovýmto způsobem v posledních pěti letech území T. S. v Adyáru se zesateronásobilo.

Vládne tudíž adyárské ústředí theosofické velikým, několikamillionovým jměním, a nové statisíce každoročně mu docházejí jako dary oddaných přátel hnutí theosofického z celého světa. A stejně tak ohromnými prostředky peněžními vládnou druhá ústředí, na př. v Point Lomě, jak vytýká T. S. Adyár Mrs. Tingleyové millionové jmění. A nejen ústředí, i národní sekce a místní skupiny dostávají dobrovolné dary a shromažďují poklady na zemi. Čeští theosofové na př. závistivě sdělují,²⁾ že „sdružení vídeňské může platiti 1200 K ročně za nájem spolkových místností, protože mu bylo již jen k tomuto účelu věnováno členkou 20.000 K.“

¹⁾ Theosofická Revue, roč. XIII. (1913), str. 77.

²⁾ Lotus, ročník VI., str. 169.

Přehlédneme-li nyní krátce celé zřízení společnosti theosofické, pozorujeme kopírování zřízení církve katolické, té církve, od níž theosofové slovy chtějí se odlučovati jako od společnosti autoritářské s názory centralistickými a ztrnulým dogmatismem, k níž však nevědomky se vracejí skutkem zřízení svých, vydávající tak nejpádňější svědectví účelnosti i časovosti zřízení církve katolické. Kéž by si toho byli vědomi všichni ti, kteří „bona fide“ přilnuli k novému proudu theosofickému, aby prohlédli a vrátili se k matce své církvi katolické a její nevyšší viditelné hlavě s tou láskou a obětavostí, s jakou hledají pravdu ve společnosti theosofické. Oběma těmto pánům současně nelze sloužiti, neboť cíle a snahy společnosti theosofické a církve katolické nelze sloučiti, jak krátce naznačíme v odstavci následujícím.

§ 4. Úkol Theosofické společnosti.

Úkolem Theosofické společnosti jest boj proti materialismu, vzpružení duchovního života na základě společných pravd náboženských a zbudování nového universálního náboženství budoucnosti. Vládnoucím názorem doby byl materialismus. Proti tomuto bylo celé hnutí theosofické uvedeno v život.¹⁾ Studium theosofických spisů nemá jiného účelu, než odvrátiti čtenáře od škodného proudu hnutí materialistického, upozorňujíc na vyšší názor světový, jenž uznává působení a tvůrčí moc ducha jak v přírodě, tak i v člověku.²⁾

Než jak odstraňuje theosofie materialismus? Poukazem na projevy tajných bytostí, projevy utajených sil v přírodě i v člověku, poukazem na božství v člověku a ve všem. Neboť Theosofická společnost vychází z „bílé lože“,³⁾ nauky její byly jí sděleny přispěním „mistrů moudrosti“,⁴⁾ hlavním účelem jejím jest uveřejnění oněch několika pravd, které byly dosud

¹⁾ Lotus, roč. XI. str. 185.

²⁾ Procházk a, „Karma“, v předmluvě.

³⁾ Lotus XII., str. 48.

⁴⁾ Lotus VII., str. 12.

pokládány za tak zv. „tajné vědy“,¹⁾ o podstatě člověka a jeho vývoji, o jistých postupech zemského vývoje, o vyšších světech. Základní naukou theosofickou jest učení, že vše, co jest, jest pouze rozmanitým rozrůzněním jediného, vše plnícího spirituelní Bytnosti,²⁾ nauka o immanenci Boží. V tom právě jeví se spiritualismus theosofický jako okkultismus, jako pantheismus materialistický a jako materialismus magický, jenž neuznává Boha osobního, mimosvětového, za to však tajné bytnosti materialistické.³⁾

Tajná věda a studium spisů náboženských všech dob a národů má lidstvo poučiti o jedné společné vnitřní pravdě, jedině moudrosti božské, a tak smířiti a vyrovnati protivy jednotlivých církevních náboženství.⁴⁾ Theosofie svým výrazným způsobem má působiti k tomu, aby víra a vědění, náboženství a poznání vzájemně se smířily.⁵⁾ Theosofie tedy smiřuje vědu a víru, smiřuje systémy náboženské. Jakým způsobem? Zcela jednoduchým. Znehodnocuje vědu, zejména evropského západu, která žádá pozitivních důkazův, a předkládá „vědu tajnou“, „lidskému rozumu ne tak zhola přístupnou“,⁶⁾ vědu sdělenou tajnými mistry, jichž nikdo mimo theosofické zasvěcenice neviděl, vědu, o jejíž podstatě a základu se přesvědčíme, až vyvineme nové duchovní orgány smyslové. Kdo by neviděl v tom výhodné metody, arci nevědecké, a nedostatku kritické zkoušky? A to přiznává na příklad Calvari⁷⁾ a theosofové nemohou ani nechtějí to popírati. — A protivy náboženské vyrovnává theosofie stejně důmyslně. Co učí jednotlivé církve, jest prý jen vnějším obalem, a v něm skrývá se vnitřní smysl; náboženské nauky církevní mají svůj esoterismus, společné jádro věčné jedině pravdy, té pravdy, kterou blíže určují

1) Theos. revue Lotus X. str. 126.

2) Lotus VI., str. 193.

3) Srv. Freimark, l. c., str. 27 a násl.

4) Steiner-Pražák: Häckel, světové záhady a theosofie, str. 1.

5) Lotus X, str. 1.

6) Viz Lotus X., str. 123.

7) Ultra 1907, str. 2.

zasvěcenci, mistři. Z jejich středu vyšli prý všichni zakladatelé velikých náboženství: Buddha, Zoroaster, Kristus, Mohamed. Proto všechna tato veliká náboženství ve svém jádru hlásají totéž. Ovšem církevnictví zastínilo toto jádro, svými dogmaty znesvářilo lidstvo, a Theosofická společnost jest prý povolána, aby odstranila dogmatismus a církevnictví, aby učila odvěké božské pravdě, theosofii, a na jejím podkladě aby sbratřila veškeré lidstvo.

Theosofická společnost tudíž, ačkoliv přímo nestaví se proti žádnému náboženství, nepřímou brojí proti všem, zavádějíc náboženský indiferentismus, odstraňujíc církevní formy náboženské a kult božstva, a tak učí vlastně praktickému bezbožectví, atheismu.¹⁾ Theosofická snaha náboženská nevede tudíž ke spiritualismu, zbožnosti a bratrství lidstva, nýbrž k magickému materialismu, atheismu a egoismu. Mezi theosofií a křesťanstvím jest proto propast nepřeklenutelná, pravý člen Theosofické společnosti nemůže býti přesvědčivým křesťanem, a křesťan uvědomělý nemůže se státi stoupencem Theosofické společnosti. S podivem jest, jak může theosofický list napsati: ²⁾ „Kdo se věcí více a hlouběji zabývá, pozná, že na straně křesťanství není ani nejmenší příčiny, aby bojovala proti tajné vědě, že naopak tato tajná věda se s pravým křesťanstvím co nejúplněji shoduje. Kdyby se jen theologové a učitelé náboženství pustili do studia tajné vědy, musili by v ní právě k vůli svému křesťanství samému spatřovati nejlepší pomocníci a spolupracovníci v přítomné době.“ A proč tomu tak není? Odpověď tamtéž zní: „Ovšem ale smýšlejí mnozí theologové zcela materialisticky.“ — Tedy proto, že katolický theolog nemůže uznati nedokázané nauky tajné vědy, a že uznává za náboženství Bohem zjevené, věčně platné, jen nauky Kristovy, hlášané církví jeho, proto jest materialistou a nerozumí křesťanství!

Konečně podle výroku mistra Kuta Humiho „má se Theosofická společnost státi základním kamenem bu-

¹⁾ Srv. Busnelli, *Manuale di Teosofia*, parte I., str. 45, 53; parte II., str. 417 a j. — *Civiltà cattolica*, 1912, str. 281.

²⁾ Theos. revue Lotus, roč. X. str. 107.

doucího universálního náboženství lidstva“.¹⁾ K tomu tedy směřuje Theosofická společnost, aby odstranila nynější náboženská vyznání a postavila náboženství nové, pro všechny lidi společné, náboženství, které formálně zavede podle požadavků a chuti Theosofické společnosti nový veliký vyslanec bratrstva zasvěcenců, člen bílé lože, největší učitel lidstva. Pro příchod tohoto nového zakladatele universálního náboženství připravuje Theosofická společnost půdu, zřídívši za tím účelem v poslední době zvláštní řád „Hvězdy Východní“. Pro úplnost a zajímavost budiž učiněna nyní zmínka o tomto učiteli a jeho předchůdci, řádu „Hvězdy Východní“.

§ 5. Veliký učitel lidstva a řád „Hvězdy Východní“.

Základem nauky o velikém učiteli lidstva jest indická nauka o Avatarech. Avatar t. j. „s výšin sestoupivší“ znamená sestoupení božství ve formu individua, tedy zjev, jenž lidem na této pláni jest objektivním, avšak ve skutečnosti nikoliv. Ona forma nemá minulosti ani budoucnosti, nemá co činiti s karmou. Tento božský avatar volí pak určitá ztělesněná individua za své nositele, a je takoruka zastihuje. Jím takto zastínění jsou pak bodddhisattvové. Největším osvícením v tomto stavu stávají se buddhy a vstupují do nirvány, kde se s věčným Otcem sjednotí. Kdykoliv nositel božského avatara čili bodddhisattva stane se „Osvíceným“ neboli buddhou, zvolen jest nový bodddhisattva, nový nositel božského ducha.

Theosofická nauka pak uznává hierarchii takových nadlidských, odstupněných bytostí, které bdí nad vývojem našeho světa a lidstva, které tvoří veliké bratrstvo, nazývané často „bílou loží“. Toto bratrstvo je zdrojem velikých myšlenek, které čas od času ve světě se objevují, a z něhož vycházejí učitelé lidstva. V čele těchto učitelů lidstva jest „Světový Učitel“, jenž na konci jednoho a na počátku druhého podplemene se

¹⁾ Lotus, roč. XII., str. 50.

objevuje na zemi jako člověk v určitých individuích, jako svých nositelích. Svět není nikdy bez učitele, bez oné bytosti, která jej chrání a vede ke spáse. Odejde-li jedna, skončivši své poslání, objeví se druhá, aby lidstvo dále poučovala. Ohlédneme-li se na vývoj plemen lidských a na vývoj rač v asijském plemeni našem, můžeme — podle theosofické nauky — konstatovati při počátku nové račy objevení se velikého světového učitele, jenž bývá označován různými jmény, za nimiž však se skrývá vždy táž nesmrtelná bytost, individualita, Syn Boží.

V první rače objevil se světový učitel pode jménem Vyasa a učil na podkladu symbolu božství — slunce. Ve druhé rače objevil se v Egyptě v osobě Tota, jež Řekové nazývali Hermes a který volil za symbol božství světlo. Na to objevil se světový učitel v třetím podplemeni pode jménem Zarathustra neboli Zoroaster a zvolil za znamení božství oheň. V době čtvrté poznáváme velikého učitele lidstva pode jménem řeckého Orfea, a ten zvolil hudbu za symbol božství. Konečně v pátém podplemeni pozdravujeme velikého učitele v osobě královského syna Gotamy Siddharty, v osobě Buddhově. Buddha opouštěje svět předal svůj učitelský úřad svému bratru, kterého křesťanství nazývá Kristem.

Naše doba a naše lidstvo blíží se svému konci, aby učinilo místo novému pokolení, nové rače lidské, a novému kulturnímu vývoji, jenž provázen bude částečným přetvořením se povrchu zemského a objevením se velikého učitele světového. Tehdy zavládne na zemi „světové náboženství“, které zcela nestranně bude obsahovati vše podstatné a dobré každého jednotlivého náboženství, a jehož podstatou nebude víra v dogmata, nýbrž vědění na základě vlastní, mystické zkušenosti o životě náboženském.

Proto nyní, ke konci páté račy a na počátku šesté, brzo, snad v 50 letech, objeví se veliký učitel světový, zavedeno bude světové náboženství a povstane dokonalejší lidstvo. Na tuto blízkou budoucnost nutno se připravovati a očekávati velikého učitele.

Za tím účelem založila Besantová dne 11. ledna 1911 v Benaresu řád „Hvězdy Východní“. ¹⁾ Účel tohoto řádu jest, aby členové jednak ve vnějším světě připravovali půdu pro příští velikého učitele světa a upozorňovali veřejnost na nutnost jeho příchodu, jednak aby vlastním zdokonalením stali se jeho vhodnými nástroji. Řád nemá nijakých stanov a jeho členové nejsou povinni žádnými nucenými příspěvky členskými; ovšem příspěvky dobrovolné jsou vítané a žádoucí. Řád sám není odborem Theosofické společnosti, nýbrž sdružením zcela samostatným a tudíž příslušenství k němu není nijak podmíněno členstvím Theosofické společnosti, ačkoliv členové jsou všichni skoro zároveň členy Theosofické společnosti a v čele obou společností stojí jediná A. Besantová.

Členstvo řádu „Hvězdy Východní“ má 4 určité stupně. Jsou to: Předně ti, kteří již prošli prvním „velikým zasvěcením“; pak ti, kteří byli některými mistry přijati za žáky; na třetím místě ti, kteří byli představeným řádu zvlášť vyzváni, aby pro své určité vlastnosti převzali vůdčí úlohu v řádu; čtvrtý stupeň pak tvoří ti, kteří vstupují do řádu z vlastního podnětu, přijetím jeho zásad. Zřízení pak řádu je hierarchické. V čele stojí protektor, jímž je nyní Annie Besantová; pak generální představený řádu, jímž nyní jest J. Krišnamurti; jemu ku pomoci jest generální sekretář a konečně osobní sekretář. Představený řádu jmenuje v každé zemi vrchní úředníky řádové čili národní zástupce, a tito mohou si dle potřeby zvoliti své místní zástupce neb sekretáře. K těmto hodnostem mají však přístup členové všichni, i stupně nejnižšího.

Řád „Hvězdy Východní“ má své zástupce již téměř ve všech zemích a počet členův obnáší již na 12.000 příslušníků, mezi nimiž jsou i přední anglikánští duchovní.

Pojítkem ideovým všech členů jest uznávání 6 základních zásad, a vnějším odznakem jest stříbrná pěti-paprsková hvězda. Oněch 6 zásad řádu zní: ²⁾ 1. Chceme

¹⁾ Viz Theos. Revue, roč. XIII. (1913), str. 67. a násl.

²⁾ Theosofická Revue, r. XIII., str. 68.

přispěti k tomu, by v blízké době mohl veliký učitel duchovní vystoupiti účinně ve světě. Proto chceme žítí tak, bychom ho byli hodni a jej poznali, až přijde.

2. Chceme se snažiti stále mysliti na něho a v jeho smyslu, dle svých nejlepších sil, plniti všechny své úkoly a denní povinnosti.

3. Chceme se přičiniti, pokud nám toho ostatní povinnosti dovolují, věnovati denně část svého času práci, jež by pomáhala upravití jeho příchod.

4. Chceme jako přední vlastnosti své povahy uplatňovati v denním životě oddanost všemu božskému, vytrvalost v tom, co jest pravé, dobré a krásné, laskavost vůči všem bytostem, zvláště k odpůrcům.

5. Chceme každý den začítí a skončítí krátkým soustředěním se, prosíce o jeho přispění pro vše, co konáme pro něho a v jeho smyslu.

6. Chceme dle možnosti pracovati stále s těmi, jichž duchovní převahu cítíme. Pokládáme za svou zvláštní povinnost, uznávati vznešenost a jí všude v úctě sloužiti, kdekoli se projeví.

Hvězda jest symbolem budoucího učitele, jakož psáno jest o něm: „viděli jsme jeho hvězdu na východě“, a má členům připomínati, aby stále připravovali se na příchod jeho a jiným jej zvěštovali. Účelu propagačnickému slouží od r. 1913 v Berlíně vydávaný list pod názvem „Lichtbringer“, list pro řád „Hvězdy Východní“.

V Theosofické společnosti vyvinul se tudíž v poslední době jasný úmysl zbudovati nové náboženství, jež by na podkladě filosofie indické se rozšířilo po celém světě a církev křesťanskou zničilo. Duch sektářský, protikřesťanský v theosofii se uplatnil, apoštolové nového náboženství jsou připraveni, schází jen mocná osoba, jež by mohla vystoupiti jako světový učitel náboženský. A tuto osobu theosofičtí blouznivci hledají, připravují a do svých úmyslů zasvěcují.

Kdo jest tedy neb bude oním velikým učitelem světovým? Bude to člověk s lidskými názory a mocí, či Bůh kosmickou silou obdařený? Bude to člen osvětlené nadlidské hierarchie lidstva minulého, nebo polo-

bůh — poločlověk? Má býti považován za nové vtělení některého dřívějšího světového učitele, neb zakladatele náboženství na př. Ježíše Krista? To jsou otázky bezúčelné, na něž jest odpověď neurčitá. Besantová sama vyznává, že jest lhostejno a předčasno hádati se o to, kdo jím bude; řád „Hvězdy Východní“ prý neříká, který učitel má přijíti; lidé mohou jej nazývati různými jmény a mohou míti rozličné názory o tom, jaké místo zaujímá v hierarchii duchovních bytostí; avšak s určitostí učitel veliký světa v brzku se dostaviti musí, to jest pevné přesvědčení Besantové a theosofů. Veliký ten učitel přijme některou lidskou nádobu jako kdysi přijal Ježíše z Nazareta a učinil z něho Vykupitele, Krista; kdo však jest k tomu účelu dnes vyvolen? Nádobou vyvolenou zdál se býti podle svých vlastností, Leadbeaterem pozorovaných, syn Dra. Hooka, jemuž bylo dáno jméno „Orion“. Avšak neždál se býti ještě vyvoleným, a zrak Besantové a Leadbeaterův padl na jiného vhodného jinocha, Inda Krišnamurtiho; ten zdá se býti nádobou vyvolenou světového učitele, a proto dostává významné jméno Alkyone.

Otec Alkyonův, podle theosofů nynějších slabomyslný, jménem Naraniah, Ind, stal se též členem Theosofické společnosti a na žádost Besantové dal jí své syny Krišnamurtiho a Mizru na výchování. Hoch přilnul k Besantové a Leadbeaterovi jako k rodičům; v poslední však době Naraniah na popud stoupenců Tingleyové v Indii žádal o vydání svých dětí, což Besantová odepřela. Vznikl soudní spor, v němž nejvyšší soudní dvůr madraský obžalované osvobodil a všechna obvinění, zejména proti Leadbeaterovi čelící, uznal za bezpodstatné a úmyslné lži, žalobce pak odsoudil k náhradě soudních výloh, čímž zrušil rozsudek první instance, kde Besantová byla odsouzena k vydání dětí. Z konečného rozsudku právního zavládla mezi theosofy veliká radost, avšak se stanoviska morálky sotva lze schvalovati oddalování dětí od vlastního otce jejich. Tento Krišnamurti, nyní 18letý jinoch, jest od mnohých považován za nositele ducha Kristova, za budoucího velikého učitele světa, jemuž řád „Hvězdy Východní“ upravuje cestu. Za účelem tím vychováván

jest Krišnamurti čili Alkyone ve všech mystériích a musí prodělávati všechny stupně zasvěcení a duchovního vývoje, podrobovati se zkouškám, zdali bude s tak veliké úkoly učitele lidstva. Alkyone obdařil svět již také svým prvním plodem ducha, „U nohou Mistra“, jehož řád „Hvězdy Východní“ velice si váží. Avšak theosof Raatz v časopise svém „Theosophisches Leben“ praví o knize Alkyonově, že ve skutečnosti jest jen novým zpracováním pojednání, uveřejněného před více lety v časopise Blavatské „Theosophist“ a přeloženého též do němčiny. Nepodává tudíž první kniha velikého světového učitele nic nového, jest pouhým plagiátem. A autor knihy bude rovněž tak novým světovým učitelem? Kdo ví, obstojí-li dlouho Krišnamurti ve své zkoušce na světového učitele! A neobstojí-li? Pro ten případ je tu ještě Orion a připraveni i jiní v záloze.¹⁾ Ostatně připouští se, že nemusí volba padnouti na člena Theosofické společnosti; hlavní jest příchod velikého učitele, ostatní věci jsou vedlejší. Avšak což když veliký světový učitel se vůbec nedostaví? V tom případě, praví osobní sekretář Krišnamurtiho prof. Arundale,²⁾ rozumný člen řádu našeho nepocítí, že byl nějak zklamán ve své nejsvětější víře, neboť zbude mu vědomí, že se snažil některé z dítek Otce přivésti blíže k jejich věčné domovině.

Hle, naděje v budoucího učitele lidstva a víra řádu „Hvězdy Východní“ v něho! Jak snadno tyto naděje a víra mohou zklamat, a podle přesvědčení a víry katolické zcela jistě zklamou; kéž by členové „Hvězdy Východní“ nahlédli již nyní tento klam a obrátili zraky své ke hvězdě, jež vedla nepředpojaté mudrce východní do Betlema k velikému učiteli světa; kéž by i naši mudrci zašli o svátcích vánočních k jeskyni betlemské, uznali božského svého Učitele a jemu jedinému cestu upravovali ve světě i v srdci svém, po Bohu a pravdě toužícím.

¹⁾ Srv. F r e i m a r k, Geheimlehre u. Geheimwissenschaft, str. 97.

²⁾ „Lichtbringer“, roč. I. (1913), str. 9. a násl.

§ 6. Česká theosofická společnost.¹⁾

Vše, co o Theosofické společnosti bylo dosud řečeno, nalézáme též v České theosofické společnosti v měřítku malém. Český theosofický spolek děkuje za původ svůj mladému horlivému theosofistu Aloisu Kochovi.²⁾ Kolem něho shromáždili se první theosofičtí nadšenci a spojili se dne 28. září 1897 ve spolek, jehož účelem bylo studium nauk theosofických a šíření zušlechťujících názorů světových. Prvním rokem měl spolek 29 členův a výbor tvořili pánové: Koch, Kopecký, Kuneš, Kubásek, Draželák, Hauner, Procházka, Švagr, Pícha; schůze konávaly se v kavárně Union.

Naši theosofové po příkladu jiných vystihli též nutnost vlastního tisku, a tak hned v roce 1897 založen byl český theosofický časopis „Lotus“, jehož redakci první rok vedl B. Pícha, potom A. Koch, který ji řídil až do své smrti r. 1904.

Po způsobu jiných theosofických sdružení jal se i český kroužek konati časté schůze členské s přednáškami a přednášky veřejné, k nimž zval cizí řečníky. Tak již v prosinci r. 1898 přednášel v Praze nejznamenitější theosofický pracovník evropský, zmíněný již Dr. František Hartmann, „o theosofii a posmrtném stavu duše lidské“. ³⁾ Na jaře pak r. 1900 přednášel tu druhý theosofický pracovník německý, Edwin Böhme, o zmrtvýchvstání.

Než novému hnutí nelze v prvních letech přiznati mnoho zdaru. Členstvo kolísá a jest roztroušeno po celých Čechách. Roku 1901 má kroužek pouze 25 členů, a po 6leté práci 42 členy. Avšak nad takovým zjevem theosofové nezoufali a pracovali tím usilovněji na vnitř-

¹⁾ Stať tato sestavena podle spolkových zpráv, uveřejněných v časopise Lotus a Theos. Revue.

²⁾ Alois Koch, nar. se r. 1860 v Dolním Bousově, studoval reálku v Mladé Boleslavi a v Hradci Králové; vstoupil pak do státní služby poštovní v Liberci, později v Praze, kdež v hodnosti c. k. poštovního oficiála zemřel 16. září 1904. (Lotus, roč. VII., str. 304.)

³⁾ Za své zásluhy o hnutí theosofické jmenován byl Hartmann na valné hromadě r. 1901 prvním čestným členem České theosofické společnosti.

ním zdokonalení malého jádra. Tak i v České theosofické společnosti zakládá se r. 1903 odborná knihovna okkultisticko-theosofická, hlavně z darů příznivců, k níž později zhotoven katalog a všem členům i příznivcům zaslán, aby každý mohl si vypůjčiti knihu, po níž touží, a tak se vzdělával. Knihovna tato v počátku svém r. 1905 obohacena byla cenným odkazem Dra. Emila Kohna, advokáta v Říčanech, jenž daroval spolku theosofickému v Praze všechna svá díla theosofická, orientální a věd příbuzných, celkem 200 objemných svazků.

Po smrti zakladatele kroužku a redaktora Lotusu Aloise Kocha převzal zatímně předsednictví i redakci spolkového časopisu člen výboru V. Procházka. Při valné hromadě v prosinci r. 1906 pozorujeme nové vzpružení: Předsedou jest zvolen opět V. Procházka, místopředsedou Bedrníček, jednatelem Božetěch Pražák, knihovníkem Příbyl; mimo ně pak jsou členy výboru ještě Hauner, Maixner, J. a A. Geislerové. Při téže valné hromadě ustanoveno bylo vydávati letáky theosofické, jež by měly za úkol poučovati a seznamovati českou veřejnost s hlavními pojmy theosofickými a s celým hnutím theosofickým. Téhož roku nastává též změna v redakci spolkového listu i obsahu. Od ročníku IX. vede totiž redakci J. B. Chlumský, časopis dostává název „Theosofická Revue Lotus“ a po roce název „Theosofická Revue. Věstník Theosofického spolku v Praze“. V obsahu pak listu zavedeny 1907 nové rubriky pro zprávy domácí i cizí a pro informační přehled časopisů theosofických, v čemž bohaté vědomosti své uplatňoval Dr. B. Pražák, od r. 1907 sekretář České společnosti theosofické a od r. 1908 spoluredaktor spolkového věstníku.

Na valné hromadě dne 25. března 1908 mimo jiné jednáno o utvoření „České sekce theosofické společnosti“ a výbor pověřen vypracováním příslušných stanov. Vypracované nové stanovy zadal pak výbor c. k. místopředsedství k úřednímu schválení, které na základě výnosu c. k. ministerstva vnitra ze dne 28. srpna r. 1908 změnu stanov i názvu spolku v „Českou společnost theosofickou“ v plném znění povolilo. Tím utvořena byla samostatná Theosofická společnost

v Čechách a připojena k mateřské mezinárodní společnosti theosofické s ústředním sídlem v Adyáru v Indii. Stanovy sekce obsahují též články o zřizování odborů společnosti ve všech zemích předlitavských našeho mocnářství, je-li v místě aspoň 7 členů společnosti. Tímto rokem (1908) vzdává se Procházka předsednictví a od té doby jest předsedou Jan Bedrníček; společnost měla tehdy celkem 88 členův a knihovna 640 svazků.

Rok 1909 znamená značný pokrok. V tomto roce stoupl počet členův o 41, tak že po odečtení 5 vystouplých měla společnost již 124 členy; knihovna pak v tomto jediném roce rozmnožena o 156 spisův. I ve vnitřním životě spolkovém učiněn pokrok. Správní výbor totiž rozdělil ideovou činnost spolkovou v 7 pracovních odborů, jež byly potvrzeny presidentkou společnosti Besantovou; jsou to se svými zástupci odbory tyto: 1. okkultismus, řídí Dr. B. Pražák; 2. mystika, řídí J. Bedrníček; 3. filosofie a věda, K. Třešňák; 4. náboženství, L. Příbyl; 5. ethika, J. Skokan; 6. aesthetika, prof. Vřfátko; 7. psychismus, obstarává inženýr R. Hambalík.

V těchto intencích pracuje společnost v letech následujících až do r. 1913. Vydává časopis a občasné přílohy jeho, a svým nákladem vydává základní díla theosofická, koná četné schůze a přednášky členské, debatní i poučné, pořádá cykly přednášek pro širší obecnost, aspoň jednou do roka volá slavného theosofického adepta Dra. Rudolfa Steinera k veřejným přednáškám, obohacuje svou odbornou knihovnu stále novými spisy českými i cizojazyčnými, sbírá horlivě dary a příspěvky k účelům spolkovým. A tak jeví se nám v roce 1912 Česká společnost theosofická takto: Pro tento správní rok zvolen byl výbor tento: Předsedou J. Bedrníček, sekretářem Dr. Pražák a náměstkem sekretáře Václav Procházka. Dále pak pánové a dámy: Adámek, Pechmann, Přikryl, Třešňák, Vřfátko, Skokan, Hauner, inž. Kiesewetter, prof. Klement, paní Friedlová, Hanausková, Urbanová a slečna B. Pfeiferová; revisory účtů V. Nedvěd a J. Došel. Členů bylo koncem r. 1911 v 7 ložích 152. Během r. 1911-12

však vystoupili z výboru pánové: Adámek, Hauner, Kiesewetter, Pechmann a Dr. Pražák; ze členstva též mnozí vystoupili, neboť zpráva výroční za rok 1912 čítá nově přistouplých členů 31, všech však pouze 152, tedy jako v roce 1911. Spolkový časopis tohoto roku ztratil oba své redaktory, po několik měsíců pak nevycházel, až ročník XIII. začíná opět vydávati v roce 1913 sám předseda Bedrniček. Pro vnitřní rozpory a neutěšené finanční poměry vydává v posledních dvou letech svůj časopis velmi nepravidelně a obsahově chudičký; společnost ztratila své nejlepší pracovníky a jen energickou podporou několika členů zachovává svou existenci spolkovou, připravujíc opět změnu svých stanov. Knihovna obsahuje koncem roku správného 1912 celkem 1051 svazků, a to 866 knih a 185 časopisů, nejvíce německých, totiž 532, dále 371 českých, 89 anglických, 48 francouzských, 6 latinských, 3 italské, 1 ruský a 1 španělský. V čítárně bylo vyloženo 13 časopisů theosofických v různých jazycích a 10 časopisů příbuzných směrů, t. j. spiritistických a okkultistických.

Při přednáškách působili dosud nejvíce: V. Procházka, Bedrniček, Dr. Pražák, Třešňák a Přikryl, z dam pak známá okkultistka pí. Moudrá.

Při valné hromadě konané dne 27. října 1912 byli do výboru nově zvoleni: Dr. Krkavec (za dočasně odstouplého Dra. Pražáka), Fr. Dvořák, Fr. Sochůrek, Fr. Vodrážka.

Aby Česká společnost theosofická byla věrným obrazem theosofického hnutí světového, musila i v ní nastati roztržka. Nedá se upřít, že vliv Steinerův na Českou theosofickou společnost byl směrodatný a že nejlepší pracovníci čeští v theosofii byli nadšenými jeho ctiteli a překladateli.

Vyloučení Steinerovo z Theosofické společnosti pro jeho zřejmý odpor k novému řádu „Hvězdy Východní“ nemohlo zůstat bez účinku na jeho stoupence i v Čechách. V důsledku toho také mnoho členův, a to i nejzasloužilejších, jako na př. Třešňák a Přikryl, bylo nuceno vystoupiti z České theosofické společnosti z jara 1913. Výbor byl nucen svolati plenární

členskou schůzi na 9. března 1913, aby různá stanoviska se vysvětlila a smír opět nastal. Ovšem za nynějších poměrů v Theosofické společnosti adyárské nemožno dosáhnouti svornosti a „bratrství“ ani mezi 152 členy českými. Česká Theosofická společnost rozdělila se též skutečně ve dva společky; jeden zůstal věren Besantové, ztratil však mnoho svých nejlepších bývalých členův. Tito pak přiklonili se plně ke směru Steinerovu, a založili si právě českou odbočku jeho „Anthroposofické společnosti“.

Vedení v dosavadní České theosofické společnosti převzal nyní pan Bedrníček, kdežto dosavadní velmi činný sekretář Dr. Pražák společnost nadobro opustil, aby věnoval své síly anthroposofismu českému podle směru Steinera.

Přehlédneme-li nyní hnutí theosofické v Čechách, konstatujeme v něm vše, co ve společnosti theosofické celé: Hlásané bratrství všech lidí slovy, avšak mezi členy samými nepřátelství a nesvornost; hlásanou největší volnost názorů náboženských, avšak ve skutečnosti vylučování členů, kteří nevěří v nového velkého učitele světa z Indie; slovy zdůrazňované srovnávací studium náboženské, v praksi však protežované studium spisův okkultistických a nekřesťanských; slovy vynášenou vlastní mystickou zkušenost duchovní, ve skutečnosti však nikým nedosaženou.¹⁾

Není divu, že česká inteligence zůstává celkem lhostejnou k hnutí theosofickému, že ti mystikové a lidé dobré vůle, kteří v theosofii hledali splnění svých duchovních tužeb, zklamáni opět odcházejí. Ne v theo-

¹⁾ Do nedávna byl Steiner veleben jako vědec první třídy, jako pravý theosof a chráněnc „božských mistrů“, od nichž mnohou nauku čerpal. Nyní však ztratil svou slávu, jeho spisy jsou pouhým individuálním zpracováním určité části nauk theosofických za pomoci některých více nebo méně autentických zlomků z různých okkultních učení západních, přístupných též jinak literárně každému vzdělanému člověku. Vyprávění o okkultní „svrchovanosti“ a „neomylnosti“ Dra Steinera postrádají naprosto vši rozumnosti (!) a jsou pouze oblíbeným předmětem „víry“ určité třídy jeho nesoudných (!) stoupenců. (Viz Theos. Revue, r. XIII. (1913), str. 83.) Ale neplatí totéž o Besantové a jejích stoupencích?!

sofii, nýbrž v ideálech křesťanství, ne ve společnosti moderních theosofů, nýbrž v křesťanské společnosti apoštolů, mučedníků, světcův a světic, ne v osobním kultu Blavatské a Krišnamurtiho, nýbrž v úctě Spasitele v Nejsvětější Svátosti a v úctě Neposkvrněné Matky jeho dojde hluboká křesťanská duše svého štěstí, pokoje a nadšení.

HLAVA II.

Přední osoby v Theosofické společnosti.

Theosofická společnost podle výroku theosofů¹⁾ bude vždy jen tím, čím ji míti chtějí její členové; avšak — dodáváme — členové chtějí to, co chtějí vůdcové. Abychom posoudili Theosofickou společnost, nutno nám seznámiti se s charakterem jak zakladatelů, tak předních vůdců společnosti. Z té příčiny pojednáme nyní o zakladatelích Theosofické společnosti a pak o jejich pokračovatelích.

§ 7. Helena Petrovna Blavatská, zakladatelka Theosofické společnosti.

Duši Theosofické společnosti a jedním z nejzajímavějších zjevů minulého století jest bez odporu Helena Petrovna Blavatská.²⁾ Životopis této duševní individuality — podle spisů theosofických³⁾ — rozprostírá se přes mnohá znovuvtělení, která našemu pozorování ovšem zůstanou nepřístupna. Vypravuje se, že se narodila den po smrti jisté vážené paní, která předpověděla svou smrt a sdělila, že se hned na to

1) Česká theosofická revue Lotus, roč. X., str. 123.

2) Viz mezi jinými: Hartmann, „Z mých vzpomínek“ v Lotusu. Sinnett, „The occult World“ a „Incidents in the life of Madame Blavatsky“. Busnelli, „Manuale di Teosofia“, p. 2., str. 4–22. Oehl, „Moderne Theosophie“ v časop. „Der Aar“, roč. III. zvláště pak Grandmaison, „Le lotus bleu“ a Hans Freimark, „H. P. Blavatsky“, v Lipsku 1906, pak jeho „Moderne Theosophen und ihre Theosophie“ v Lipsku 1912 a „Geheimlehre und Geheimwissenschaft“ tamže r. 1913.

3) Lotus, roč. I., str. 97.

zase vtělí; vtělení mělo býti v Blavatské, proto prý tato jako dítě samovolně ráda navštěvovala hrob oné dámy. Tvrdí se také, že ve vtělení dřívějším byla Indeín. Než zanechme těchto a podobných bájí a přistupme k dějinným zprávám o H. P. Blavatské.

H. P. Blavatská narodila se dne 31. července 1831 v Jekaterinoslavi v jižní Rusi. Otcem jejím byl generál Petr z Hahnů a matka, rodem Fadéková, byla neteří tajného rady Ondřeje Faděva a princezny Heleny Dolgoruké. Matka jí záhy zemřela při porodu druhé dcerušky své Věry, a malé děti odkázány byly na nepravidelnou výchovu cizí. Helenka nejevila nikdy chuti k učení; nejraději projížděla se stepí na neosedlaném kozáckém koni a k vychovatelkám byla neposlušnou a umíněnou. Jinak zase jevila sklon k mysticismu a fantastičnosti. Vše jí silně rozrušovalo a přivádělo k výbuchům vášně i k chorobné křeči. V příbuzenstvu a v okolí jejím věřilo se v bytosti duchové a pěstoval se spiritismus. Blavatská od mládí byla považována za medium a jasnovidku, a to až do 25. roku. Ve 12. roce psala automaticky pod vlivem zemřelé příbuzné spoustu manuskriptů, avšak po nějakém čase se ukázalo, že domněle zesnulá dosud žije, a Blavatská se tudíž klamala. V takovém abnormálním prostředí vyrůstala bez jednotné náležité výchovy výstřední individualita malé Jelenky Hahnové.

Kdysi domlouvala vychovatelka vzdorovitě chovance a prohodila, že při takovém počínání ani se nevdá, že by ji ani starý generál Blavatský nechtěl za ženu; slečna Hahnová však si umínila, že ukáže vychovatelce opak. Vynasnažila se a v krátkém čase přivedla vše tak daleko, že 60letý generál Blavatský požádal o její ruku, ač jí bylo teprve 17 let. R. 1848 byla slavena svatba šťastných snoubencův. Ovšem manželské štěstí nemělo dlouhého trvání. Když staříčkový manžel hlásil se ke svému manželskému právu, jeho něžná choť rozčilila se tak, že stříbrným svícem srazila ho k zemi a v temné noci uprchla na koni, domnívajíc se, že muže zabila. Tak po tříměsíčním manželství opustila mladá Blavatská svého muže a vy-

dala se na dobrodružné cesty jako neporušená panna, jak o sobě později s chloubou prohlašovala.

Následující léta života H. P. Blavatské až do r. 1873 nejsou zcela historicky osvětlena, ježto jsme tu odkázáni na sdělení její, jež jsou často nejasná neb pravdě nepodobná. Dle zpráv jejích a přátel můžeme konstatovati krátce asi toto: Po svém útěku odebrala se v přestrojení do Cařihradu, odtud do Egypta, pak přes Řecko do Paříže. Tu seznámila se s jistým magnetisérem, jenž v ní odkryl výtečnou somnambulou a chtěl ji získati pro své pokusy. Než Blavatská nedala se upoutati, odcestovala opět z Paříže do Londýna a odtud do Ameriky, kterou z veliké části procestovala. Po 10 letech navrátila se opět do Ruska ke své sestře do Pskova. Tam pak rozvinula značnou činnost spiritistickou, až upadla v duševní chorobu a přijala fixní ideu o svém „druhém já“ jakožto bytosti vyslané duchy. V roce 1863, pozdravivši se opět, opustila Rus a odebrala se do Italie. Tvrdila, že s Garibaldim bojovala u Mentany a že byla raněna; možno souditi, že ve své nenávisti proti papeži a při své výstřední povaze přestrojila se za muže a bojovala v řadách Garibaldiho, aspoň ještě po mnoha letech ukazovala Olcottovi jízvu od poranění šavlí. Když se zotavila, odcestovala do Indie. Mezi rokem 1867—70 jest její pobyt zahalen v temno, jež proniknouti nedovedli ani přátelé, ani nepřátelé její. Konečně r. 1870 objevila se v Kairu, a založila tu spiritistický kroužek zvaný „Société spirite“, který však neměl pro objevené klamy dlouhého trvání. I vypůjčila si tu Blavatská od paní Coulombové na cestu peníze a odešla přes Palestinu do Oděsy k příbuzným. Nezůstala však v otčině dlouho. Opět vydala se na cesty, nejprve do Paříže, odtud pak r. 1873 do Ameriky, kdež se usadila na delší dobu v Novém Yorku.

Na všech těchto svých cestách, jež konala po více než 20 let, vyhledávala Blavatská horlivě kroužky okkultistů a spiritistů, pověrečným a tajným naukám neúnavně se učíc od zasvěcenců různých krajín a náboženských vyznání. Těmito cestami a studii

osvojila si nejen znalost několika řečí, nýbrž i hojnou zásobu nejrozmanitějších pojmův okkultistických a náboženských, jak je sledovati lze v jejích spisech. Zároveň však vzniká u Blavatské myšlenka, že ona jest duchy, neb — jak později se představy vytvořily ve společnosti theosofické — tajnými mistry vyvolena, aby tajnou vědu lidstvu sdělovala a společnost k tomu cíli založila. K úkolu tomu byla prý připravována zvláště v oněch tajemných letech 1867—1870. Podle soukromého sdělení leželo prý po tu dobu její tělo v Tiflisu v takovém stavu, že jen časem přišlo k vědomí, za to její duševní „já“ vedlo prý samostatný život v Tibetu, kde bylo od zasvěcenců vyučováno. V této myšlence zakládala též v Kairu zmíněný kroužek. Mistři také byli toho příčinou, že odešla do Ameriky a založila tam Theosofickou společnost. Theosofické podání líčí celý průběh asi takto: „Bílá lože“ bdí stále nad duchovním vývojem lidstva a čas od času způsobuje nová duchovní hnutí k zdokonalení lidstva. Když v této loži byla přetrásána otázka, jak by nový duchovní výron XIX. století měl býti zahájen, ukázalo se, že se mínění mistrů různí. Konečně nabídli se dva z nich za obět, by Theosofická společnost mohla býti založena; byli to mistři známí pode jménem Morya a Kut-Humi. Na to bylo bratry v „Bílé loži“ usneseno založiti Theosofickou společnost. Jejím vůdcem vyvolili pak mistři Blavatskou. Blavatská tedy — dle theosofického podání¹⁾ — byla zvoleným vyslancem „Bílé lože“, a Theosofická společnost jest výsledkem dobře promyšleného plánu mistrů, kteří neustále nad ní bdí a více nebo méně činně účastní se v jejím vedení.

Těmito mistry byla Blavatská vybidnuta v Paříži, aby šla do Ameriky. — Blavatská tedy odchází do Ameriky s myšlenkou založiti společnost k pěstování okkultismu spiritistického na popud bytostí spiritistických. Až dosud zůstává Blavatská na poli spiritismu, proto v New Yorku vyhledává kroužky spiritistů; v těchto kroužcích poznává Olcott a později Judgeho, proto zakládá „Spiritual Scientist“, orgán,

¹⁾ Srov. Theos. Revue Lotus, roč. XII., str. 49—50.

jenž měl podávati vědecké odůvodnění mediálních zjevů.

Na myšlenky další uvedl Blavatskou anglický podivín Felt, veliký znalec nejstarších kultů náboženských, zejména egyptského. Jeho vlivem obrátila Blavatská pozornost svou více ke srovnávacímu studiu náboženství všech dob a zemí a k tajným silám psychickým v člověku. Pro pěstování těchto otázek založen byl Blavatskou „Miracle Club“. Když však nenalezal mnoho přátel, byl r. 1875 zrušen, založena společnost nová a k jejímu programu přidáno též všeobecné bratrství lidstva. Tak objevily se spolu již 3 zásady společnosti, která však potřebovala ještě vhodného jména. Olcott našel k tomu účelu ve slovníku konversačním jméno theosofie. Tak objevila se Theosofická společnost jako důsledek dosavadní činnosti Blavatské. Jako evangelium pravdy podala Blavatská v této době pobytu v New Yorku své společnosti první hlavní svou kompilaci: „Isis unveiled“ (Odhalená Isis).

V téže době uzavřela Blavatská za příčinou příjmu druhý sňatek manželský s Armenem Betanellym, ačkoliv první její sňatek s Blavatským nebyl zrušen a muž její dosud žil. Podmínkou však druhého sňatku učinila Blavatská, že bude užívat i nadále svého jména a že Betanelly nebude žádati plnění manželské povinnosti. Když pak Betanelly nechtěl dostáti druhé podmínce, dala se Blavatská rozvésti, načež žila ve společné domácnosti s Olcottem.

Jak již v dějinném přehledu Theosofické společnosti bylo připomenuto, odebrala se Blavatská r. 1879 s Olcottem do Indie, kdež byla radostně přivítána. Jsouc ve spojení se společností Hindů Aria Samádži, která podobně jako Theosofická společnost propagovala bratrství lidstva, našla přístup do kruhů Hindů. Tu měla bohatou příležitost působiti ve svých intencích. Zahloubala se do studia náboženské filosofie indické, přijala mnoho nových myšlenek, tam mění se její představa „mistrů“, kteří stávají se „mahatmy“, zasvěnci, bytostmi nadlidskými, jež sídlí ve vnitřním Tibetu a jen zcela výjimečně a tajemně se zjevují

svým pokročilým žákům. V Madrasu nastává již dříve zmíněná tajemná korespondence s mistry a okkultní zjevy. Víme ovšem, jak o těchto dopisech se vyslovila anglická společnost pro psychické badání. Budťež připomenuty jen dva zázraky jasnovídky Blavatské. Jednoho dne našel Olcott v pokoji, jenž před několika minutami byl prázdný, dvě vázy květin, dar to „mahatmy“. Olcottova radost byla nesmírná, ale Hodgson mu ji pokazil. Ten prozkoumal místo a našel okno pokoje přeměněné na skříňku, v níž byly ony nádoby s květinami; paní Coulombová pak tvrdila, že nádoby ty koupila sama, což Blavatská popírala. Podle udání Coulombové odebral se Hodgson do Madrasu k obchodníkovi Sacciolovi a tam konstatoval zápis: „25. května 1883 pár japonských vás květinových odesláno paní Coulombové.“ A hle, 26. května objevily se ony vázy ve skřínce pokoje theosofova a bodrý plukovník si poznamenal v denním zápisníku: „překrásný zjev okkultní“!

Jiný zajímavý úkaz vypravuje Sinnet. Sekretář indické vlády v Simle p. Hume dával hostinu, již byla přítomna též Blavatská. Při hostině přišla řeč také na okkultní projevy. Při tom otázala se Blavatská paní Humeové, nemá-li nějakého přání. Po krátkém zdráhání projevila paní Humeová přání, že by ráda získala zpět malý šperk, který před časem neopatrně předala jisté osobě a který se ztratil. Paní Blavatská žádala popis onoho šperku, slibujíc, že snad cestou okkultní bude moci o něm se dovědět. Na to paní Humeová popsala přesně šperk — drahocennou jehlici s perlami. Blavatská vzala medailku, uřetízku jejích hodinek visící, zabalila ji do papíru a vstrčila do kapsy pravíc, že doufá, že do večera bude jehlice nalezena. Ke konci hostiny poznamenala, že jí zmizela z kapsy ona medailka, a za nedlouho oznámila, že jehlice bude nalezena, ale ne v domě, nýbrž v zahradě. K večeru tvrdila, že spatřila padati onu jehlici do křoví v zahradě. Hned nastalo hledání v zahradě, a ku podivu všech přítomný Sinnet našel obal, do něhož před nedávnem zabalila Blavatská svou medailku, a když jej rozbalil, objevila se hledaná jehlice. Tato událost vy-

volala značný rozruch, noviny se o ní rozepsaly a pokládána byla za dokázaný zjev okultní, za zázrak.

Než na neštěstí Hodgson přišel k důsledkům zcela jiným, zkoumaje tuto událost. Zjistil, že paní Humeová z neopatrnosti tuto jehlici odevzdala s jinými šperky osobě třetí, a že tato osoba všechny obdržené šperky předala Olcottovi. Olcott sice tvrdil, že se nepamatuje, že by byl s oněmi šperky dostal též zmíněnou jehlici, avšak Hodgson zjistil, že nedlouho potom Blavatská dala klenotníku Hormusjimu k opravení drahocennou jehlici, a klenotník potvrdil, že jehlice ta, kterou Blavatské spravoval, úplně se shoduje s popisem jehlice, jež se tajemně objevila v Simle. Tudiž o intervenci vyšších sil neb bylostí ani v tomto případě nešlo.

Hodgson na základě osobního šetření všech uváděných divů Blavatské pronesl přísný soud, podle některých poněkud jednostranný,¹⁾ o divech okultních Blavatské, soud, který přijala za svůj anglická společnost pro psychické badání: „Nepozorujeme v ní ani mluvčího skrytých mistrů, ani pouze obyčejného dobrodruha; myslíme, že si získala právo na trvalou památku jako jedna z nejdokonalejších, nejchytřejších a nejzajímavějších podvodnic v dějinách.“²⁾

V době kritické odebrala se Blavatská v průvodu Dra. Hartmanna a jedné společnice do Evropy do Neapole, kdež bydlela dva měsíce v Torre del Greco na úpatí Vesuvu, odtud pak odebrala se do Würzburgu, kdež bydlela s dávnou přítelkyní a společníci hraběnkou Wachtmeisterovou a pracovala na svém díle „Odhalená Isis“ a „Tajná věda“. Pobyla též nějaký čas v Paříži, kdež snažila se získati pro své plány

¹⁾ Hodgson počínal si předpojatě, viděl v Blavatské agitátorku ruskou proti Anglii, zkoumání dalo se za nepřítomnosti Blavatské a ponejvíce podle udání Coulombové. Srv. Freimark, *Moderne Theosophen und ihre Theosophie*, str. 18 a 19. — Stanovisko interessentů k zjevům okultním jest různé: jedni všechny projevy považují za podvody a klamy, jiní připouštějí účinek tajných psychických sil, jiní konečně dovolávají se intervence bytostí, ať již se jmenují duchy nebo mistry a mahatmy. Srv. též následující řádky této práce.

²⁾ Report on Phenomena connected with Theosophy, str. 207.

Solovjova, jenž však ji netaktně zradil a jejích intimních dopisů zneužil. Navrátila se později ještě jednou na krátký čas do Indie, většinu však svého pozdního života ztrávila v Londýně.

Odtud inspirovala celé hnutí theosofické, jemuž zatím s nadšením se oddali četní ctitelé a žáci její, tam získala pro ideje theosofické Annii Besantovou, tam dokončila svá díla literární, odtud řídila a dopisovala do předních listů theosofických.

Vedle zmíněné již knihy „Odhalená Isis“ („Isis unveiled“) jest hlavním dílem Blavatské trojdílna „Tajná věda“ („The secret doctrine“). Jakýmsi výtahem z „Tajné vědy“ jest dílko „Klíč k theosofii“ („The key to Theosophy“); konečně je tu její poetické dílko „Hlas mlčení“ („The voice of silence“). Při svých naukách odvolává se Blavatská též na knihu „Dzyan“, kterou však mimo ni žádné lidské oko nikdy nespatriilo. Z listů theosofických řídila Blavatská časopis londýnských theosofů „Lucifer“ a psala články pro pařížský „Lotus“, madrasský „Theosophist“, a new-yorský „Path“, časopisy to theosofické, jimž sama vzniknouti dala.

Přes všechny překážky a nepřízeň, při otřeseném zdraví pracovala Blavatská na svém díle neúnavně dnem i nocí, od 6. hodiny ranní až do půlnoci; vykonavši dílo podivuhodné a zajistivši trvání své společnosti, zemřela v Londýně dne 8. května 1891. Velikou ženou, světicí a messiášem novověkého lidstva jest Blavatská v očích theosofických nadšenců, kteří také památku její každoročně 8. května oslavují způsobem okázalým, slavností „bílého lotusu“.

Přehlédneme-li život a působení Blavatské, můžeme krátce úsudek svůj shrnouti ve větu: Blavatská byla ženou velikého nadání a podivuhodné vytrvalosti, ženou mnohých zkušeností a obsáhlé sečtělosti, při tom však vinou okolností ženou krajně umíněnou, výstřední fantasií, nanejvýš rozervanou a hysterickou. Vlastnosti tyto obrazy se nejen v celém jejím životě, nýbrž i v jejích spisech, jak několika řádkami nastíním.

Blavatská od malička vyrůstala v prostředí chorobném. Trpěla často křečemi a hysterií, tak že od

příbuzných byla i exorcismu několikrát podrobena, jako by stav její byl dílem duchů.

V poutech ideí spiritistických zůstávala po celou dobu svého dobrodružného života až do založení Theosofické společnosti; to dokazuje zakládání společnosti spiritistické („Société spiritiste“) r. 1871 v Kairu, to potvrzuje jí založený „Spiritual scientist“ novo-yorský a stálé styky s kruhy spiritistickými. Věřila ve své mediumní schopnosti, představovala si také své spojení s duchem John Kingem. Felt pak uvedl ji do náboženských mystérií a upozornil na moc psychických sil člověka; indické pak názory filosoficko-náboženské přivodily u ní představy mistrů, představy kosmogonické a antropologické, jak je uložila podle svého zpracování ve svých spisech.

Všechny tyto okolnosti musily mocně působiti v duši vznětlivé a mysticismu nakloněné této ženy. Mimo to choroba tělesná a vrozená porucha pohlavních orgánů¹⁾ zavinila jistě mnoho, s čímž se setkáváme v jejím životě.

V její fantasii vytvořila se v chorobě nervové představa o druhém „já“, a toto druhé „já“ představuje se jí jako bytost mužská. V periodě první vidí v této představě a v podobných jiných projekcích psychických předchůdce mistrů, své bytosti, jež umožňují různé projevy. V periodě druhé pak stávají se tyto bytosti předpokládané mahátmy, t. j. bytostmi tajuplnými, které znají prastarou moudrost, náležejí nadpozemskému sboru bytostí, pečují však o lidstvo a bydlí kdesi ve vnitřním Tibetu. A tu Blavatská přenáší činnost mahátmů náhle na svou minulost a rozpomíná se ve své fantasii, že tito mahátmové to byli, kteří jí určovali cesty, jež dvakráte v Tibetě navštívila, od nichž byla zasvěcována do tajemství světa a člověka, od nichž byla povolána, aby tato tajemství světu zprostředkovala, a od nichž byla nadána mediumními schopnostmi, vědomostmi a divotvorností. Jest možno, že Blavatská sama tyto halucinace a výtvořky své chorobné fantasie měla za reální skutečnost. Zcela však není si jista provenience svých

¹⁾ Würzburkský gynaekolog prof. Oppenheimer prohlédl Blavatskou lékařsky a konstatoval u ní vrozenou poruchu rodidel.

myšlenek, svá „vnuknutí“ připisujíc brzo „vnitřnímu já“, brzo zase „mistrům“.

Touto cestou, chorobou a okolnostmi života, tudíž cestou chorobné fantasie, hallucinace a nevědomého klamu možno pravděpodobně vysvětlovati podivuhodné zjevy ze života Blavatské, jak vedle jiných činí též Freimark. Ovšem dlužno si též uvědomiti, že lze vykládati tyto jevy i cestou vědomého podvodu, jak učinil na př. Hodgson, neb cestou mediumnity a vlivem duchovních bytostí, ať již „mistrů“ podle theosofů neb „démonů“ podle protivníků theosofie, zejména podle výkladu některých jesuitů. V „Lotusu“ na př. čteme: „Mnohé z okultních projevů prováděla Blavatská sama pomocí svých psychických sil, jiné byly ovšem dílem neviditelných bytostí.“¹⁾ Pozoruhodně vyjadřuje se též dr. Oehl, jenž praví: „Mediumní nadání Blavatské jest nepochybné, ale byla zároveň hříčkou démonů a obětí vlastní marnivosti.“²⁾

Máme-li vše uvedené na paměti, musíme usuzovati, že v životě Blavatské podivuhodné zjevy jejího působení lze přičítati její chorobné fantasii, psychické mediumnitě neb i vlivu démonickému, a že tudíž není ničeho, co by prokazovalo její vyšší poslání k reformě nábožensko-duchovního života, leda snad poslání dábelské k odkřesťanění křesťanské Evropy.

Hlavním ovšem svědectvím vyššího poslání Blavatské jsou její spisy, v nichž položen základ k duchovní obnově lidstva.

Slyšme nejprve, co po této stránce hlásá o Blavatské náš theosofický časopis „Lotus“. V roč. III. str. 121. a násl. čteme mimo jiné slova: „Blavatská sešla se s různými mystiky a adepty v Egyptě, Asii a v Jižní Americe, propracovala se orthodoxií a spiritismem a uzrála posléze k tomu, že mohla zvěstovati světu velikou vědu náboženskou, již ve svém díle Tajná věda a v jiných spisech vykládá . . . Kdo zná Blavatské spisy Odhalená Isis, Tajnou vědu a j., ví zajisté, že spisy ty obsahují citáty z mnohých vzácných děl. Blavatská však měla

¹⁾ „Lotus“ roč. V. str. 224.

²⁾ Oehl v časopise „Der Aar“, roč. III. str. 514.

málo a to zcela obyčejných knih. Veškeré citáty, jež ve světle astrálním četla, byly správné. Nebylo knihy v tajných archivech Vatikánu a v nepřístupných sbírkách, z nichž by nebyla uvedla zevrubné výňatky, ano svazek i stránku udala.“

Přiznávají se tu prameny děl Blavatské: orthodoxie, spiritismus, knižní známost, jež však jest okkultně čerpána četbou ve světle astrálním, neb jak Blavatská sama doznává, pramenem jest inspirace mistrů. Píše – dle vlastního doznání – bez námahy o všech věcech, metafysice, psychologii, filosofii, dějinách náboženství, zoologii, přírodní vědě a j. Netáže se, může-li o této věci psát, prostě sedne a píše. Proč? Poněvadž cosi, co všecko ví, jí diktuje. Kdo jest onen diktující? Její „vnitřní já“, „její osvícené já“. Jindy odvolává se na sdělení mistrů, na knihu Dzyan; zkrátka díla její nejsou díla pouze její, nýbrž spolu díla mistrů, jsou to spisy „inspirované“, theosofická evangelia.

Pokud obsahu se týče, nalézáme v dílech Blavatské ohromnou spoustu ideí ze všech dob a národů, ze všech náboženství a filosofii, ideje egyptské, starořecké, brahmanské, buddhistické, gnostické, kabbalistické, křesťanské; ideje starověku mexického, peruánského; spiritismus, líčení period světových, evolucí lidstva a m. j.

Po stránce kritické a metodické jsou však díla Blavatské odstrašujícím příkladem nesystematičnosti a akriticismu. Myšlenky a rozmanité otázky kladou se bez vnitřní spojitosti, jak se právě namanuly, neposuzuje se cena pramenů, báje se uvádějí jako these jisté, a nauky přejaté se formulují podle vlastní představy. Z vědy západu přijímá se jen maloučko, a to jen to, co se zdá potvrzovati představu Blavatské; z nauk východu a antických kultů vybírá se libovolně, co se hodí do obrazu, jež v mysli své vykreslila. K tomu přistupuje tvorba fantasmie a básnické líčení, tak že spisy Blavatské činí dojem více básní než pozitivní vědy.

Hlavní otázkou jest, odkud čerpala Blavatská všecky poznatky, jež konstatujeme v jejích dílech; ačkoli se odvolává na přímé okkultní poznání těchto věcí, připouští též knižní pomůcky, ovšem v míře nepatrné

Avšak Freimark na př. ukazuje, kterak mohla Blavatská nabýti svých poznatků cestou docela přirozenou. Jest především podivné, že mezi Odhalenou Isidou a Tajnou vědou jsou zásadní rozdíly, ano i rozpory v nejedné nauce; jest podivné, že „mistři“ předkládali pisatelce prameny indické, americké, gnostické, kabbalistické, ano i vatikánské, ale ignorovali skoro úplně mythologii norskou, starověk německý, katolické spisy!

Přirozenějším zdá se výklad, že nepůsobili tu žádní „mistři“, kteří, jak bylo svrchu řečeno, existují pouze v chorobné fantasii Blavatské, nýbrž pamět, zkušenosti životní, pomoc přátel a tvořivá mysl Blavatské. Než v tomto předpokladu třeba ukázati na prameny tak rozmanitých věcí a údajů. Chronologii čerpala od indských Aria-Samádžů, sanskrtskou filosofii obdržela od Derana Badhadara R. Ragoonath Rao z Madrasu; učený lama Thangopa Chhegomo opatřil jí rukopisné záznamy. Mnoho materiálu poskytla jí dr. Anna Kingsfordová, sběratelka a překladatelka hermitických fragmentů. Dále měla k dispozici rukopis jistého Ralstona Skinnera o egyptských mystériích. Wilder, vydavatel časopisu „Evolution“, revue pro politiku, náboženství, vědu, literaturu a umění, byl znamenitým pomocníkem Blavatské; jemu na př. náleží nauka o dvoupohlavnosti někdejšího pokolení lidského a hypotéza o atlantidě. Jiným spolupracovníkem byl Jacolliot, jehož 21 spisů Blavatská obržela při sepišování Isidy a poznamenala:¹⁾ „Tento neúnavný spisovatel vměstnal tu celý svět informací z různých pramenů, ponejvíce skrytých.“ Ovšem že těchto informací hojně též použila.

Myšlenky novoplatonské filosofie u Blavatské pocházejí ze spisů Wilderových; ideje buddhismu, o němž v Tajné vědě mluví, čerpá z Pocockova díla *Indian in Greece*; o egyptské mythologii a o antických mystériích poučil ji Jiří Felt; tento spolu se Skinnerem a francouzskými kabbalisty zprostředkoval jí též orientaci o kabbale a gnosticizmu. Odtud měla ony diagramy, jež pak si přetvořila na knihu *Dzyan* a z níž astrálně četla.

¹⁾ Isis I. 594.

Kde Blavatská uvádí pro své these literaturu německou a norskou, činí to podle výtahů anglických; jen jednou odvolává se na Paracelsa a jednou na publikace švédské; avšak ani tyto zprávy nečetla ve světle astrálním, nýbrž přijala je od Hartmanna a švédské od hrab. Wachtmeisterové.

A citáty z nepřístupných knihoven a archivů vatikánských? Ovšem spisy vatikánské byly Blavatské nepřístupny, a proto citovala je podle přístupných spisů de Mirvillea, Mousseauxe a Elifase Levyho. V astrálním čtení jeví se vše obráceně, a proto prý u Blavatské jsou čísllice někde uvedeny obráceně, v jiném pořádku; avšak spíše nutno tuto věc připisovati povrchnosti a přepsání Blavatské, když z uvedených spisů a výtahů čerpala.

Konečně jest zajímavé, že pokračovatelé Blavatské a vydavatelé jejích spisů byli nuceni mnohé opravit, a to s velikou námahou; tak na př. Besantová stěžuje si, že některé opravy mnoho námahy ji stály a v předmluvě k 3. svazku Tajné vědy doznává při kritice „tajemství Buddhova“: „Jen s jakýmsi zdráháním přijala jsem tento oddíl do Tajné vědy. Vedle několika velevýznamných myšlenek obsahuje velmi četné skutečné omyly a mnohá tvrzení, jež spočívají na exoterních spisech, nikoliv na poznání“. ¹⁾

Tak soudí služebnice „mistrů“ o díle jimi inspirovaném? O evangeliu budoucího náboženství? Tak jeví se nám opět Blavatská ve svých spisech jako žena nadaná, sečtělá, hysterická, jež své tvorby v chorobné mysli vydává za dílo vyšších světů, za dílo božských mistrů.

Slyšme ještě náboženské zásady zakladatelky budoucího světového náboženství. Již výše bylo upozorněno, že tendence Theosofické společnosti jsou vlastně atheistické, nesrovnatelné se žádným náboženským vyznáním; viděli jsme též, že Blavatská překrucuje náboženské systémy různých vyznání podle své libovůle. Zde budiž upozorněno na odpor Blavatské ke všem náboženským vyznáním, zejména na její nenávisť ke křesťanství katolickému. V Isidě prohlašuje: „Svět

¹⁾ Viz Freimark, Geheimlehre, str. 67.

nepotřebuje žádné sektářské církve, ani Buddhovy, Ježíšovy, Mohamedovy, Swedenborgovy, Kalvínovy, ani jakékoliv jiné.“¹⁾ A v Tajné vědě se dočítáme: „... aby věc jednou pro vždy byla jasnou: To, co kněžstvo každého dogmatického náboženství, zvláště křesťanského, označuje jako satana, nepřítele Božího, to jest ve skutečnosti nejvyšší duch božský, tajná moudrost na zemi“.²⁾ Kristus pro Blavatskou neexistuje jako historická osoba, nýbrž jako mythus a allegorie; Christos, esoterický opravdový vykupitel není člověk, nýbrž božský princip v každém srdci lidském; dílo vykoupění není událostí historickou, nýbrž osvobozením ducha od pozemskosti. Podobně vypadá v očích Blavatské dílo Kristovo na zemi: Nauka křesťanská toť bezduché formule exoterní, dogmata bez důvodů; nejstarší církevní Otcové a theologové jsou podvodníky a ničiteli esoterní božské pravdy; papežové a kněží jsou hordou hlupáků, pokrytců a krvežíznivců; úctyhodní mužové, jako Augustinus, Lactantius, Beda a j. zdají se jí svou dogmatickou nevědomostí vyhlazovati veškeru důvěru ke starším theologům dob předkřesťanských.³⁾ Takový jest názor Blavatské na církve, křesťanství a vědu katolickou! Ovšem nelze jiného očekávati od ženy chorobné a pověrečné, od ženy, která orthodoxií, spiritismem, spisy gnostickými a kabalou propracovala se k tomuto názoru na křesťanství! S podivem však jest, kterak lidé křesťansky a katolicky citící mohou býti následovníky této bizarní ženy a pokládati ji za zakladatelku bratrství a budoucího všeobecného náboženství! Ovšem theosofům pravověrným stačí jejich víra a neomezená důvěra v božské poslání této individuality a každý, kdo nepředpojatě a na základě evropského badání pravdu o ní pronese, bude považován za „tlachala“, jenž se o Blavatskou „otřel“ ve svém „nesmyslu“.⁴⁾

¹⁾ Isis, II. 644.

²⁾ Tajná věda, II. 394.

³⁾ Srv. čtená místa v Odhalené Isidě i Tajné vědě; srv. též citov. článek dra. Oehla a j.

⁴⁾ Lotus, roč. IV., str. 24.

§ 8. Spoluzakladatelé Theozofické společnosti.

Spoluzakladateli a prvními organisátory i propagátory Theozofické společnosti vedle Blavatské byli Olcott, Judge a dr. Hartmann, jimž věnujeme tuto krátkou vzpomínku.

Henry Steel Olcott, bývalý plukovník v americké armádě spojenecké, uplatnil svůj vojenský talent ve vnější organisaci Theozofické společnosti. Blavatské zůstal věren a neomezeně oddán, tak že tato jmenovala ho výstižně hypnotisovaným děckem.¹⁾ Na vnitřní duchovní vývoj společnosti neměl valného vlivu, v nauce přidrzuje se vždy zásad Blavatské; vnější pak vývoj společnosti řídil obezřele a neúnavně jako její president až do své smrti dne 17. února 1907. Zemřel v stáří 75 let, byv ve dřívějším vtělení králem Ašokou a těše se na další světovou pout. Jeho nekrolog v Čes. Theozofické Revue²⁾ končí se slovy: „Kéž klid a mír dá jeho duši nových sil na další pout!“

Pokud jeho náboženského vývoje se týče, jest pozoruhodno, že již jako mladý jinoch pojal v duši hluboký odpor proti náboženství theologickému, hlavně křesťanství;³⁾ za svého života pozdějšího byl horlivým spiritistou a členem společnosti okkultistických; v Indii pak vstoupil do náboženského svazku buddhistů. Za těchto okolností sotva můžeme v Olcottovi uznati apoštola bohy vyslaného k založení a vedení nové společnosti náboženské.

Quan William Judge, jenž stál u kolébky Theozofické společnosti a později se stal v ní prvním schismatikem, narodil se dne 13. dubna 1851 v Dublině v Irsku. Ztratil záhy dobrou matku Alici, vystěhoval se s otcem r. 1864 do Spojených Států amerických, kdež později obdržel místo pomocného úředníka u jednoho soudce nejvyššího dvoru v New Yorku.

Již ve svém mládí obíral se Judge rád otázkami náboženskými, četl díla okkultismu, díla pojednávající o magnetismu animálním, o vykládání povah, frenologii,

1) Srv. St. M. L. r. 1910, str. 399.

2) Roč. X., str. 37.

3) Viz Busnelli: „Manuale di Theosofia“, díl. I., str. 13.

o magii. Zabýval se též hojně spiritismem, seznámil se s Olcottem a od toho upozorněn byl na Blavatskou. Zúčastnil se při zakládání Theosofické společnosti r. 1875 a stal se jejím prvním generálním sekretářem. Po odchodu Blavatské do Indie připadlo mu vedení theosofické lože v New Yorku. Když r. 1886 byl ustanoven americký odbor Theosofické společnosti, Judge byl jeho generálním sekretářem. Když pak tento odbor na sjezdu v Bostonu r. 1895 se odloučil od mateřské T. S. Adyárské a osamostatnil se pod názvem „Theosofická společnost v Americe“, stal se Judge jejím presidentem a zůstal jím až do své smrti r. 1896. Jeho mrtvola byla v New Yorku odevzdána ohni.

Judge vykonal mnoho pro Theosofickou společnost, avšak dostalo se mu nevděku, výluky a zapomenutí. O jeho nábožensko-mravním charakteru svědčí jeho život, zasvěcený okkultismu, jakož i fingovaná korespondence s „mistrem“ Kut Humim.

Věrným a obětavým přítelem Blavatské, organisátorem theosofického hnutí v Evropě a zakladatelem mezinárodního theosofického sběratelství v Německu jest MUDr. František Hartmann, čestný člen první České společnosti theosofické.

Narodil se 22. listopadu r. 1838 v Donauwörthu v Bavořích jako syn král. soudního lékaře MUDra. Karla Hartmanna a jeho choti Elisy ze Stacků. Mládí strávil u dědečka v Kemptenu, kdež dostalo se mu pečlivého vychování. Děd a matka učili ho latině a francouzštině. Absolvovav střední školu, chtěl se věnovati výlučně studiu chemickému, a domnívaje se, že nejvíce příležitosti k tomu nalezne v lékárnictví, vstoupil do praxe lékárnické. Než vrtkavá jeho povaha nenašla uspokojení v tomto zaměstnání. Proto opustil lékárnu a vstoupil r. 1859 jako dobrovolník k 1. pluku dělostřelectva v Mnichově. Avšak již po roce zanechal vojenské kariery a začal studovati lékařství na universitě mnichovské. Dosáhnuv hodnosti doktorské, zatahožil po cizích krajích; odebral se roku 1865 do Paříže, odtud pak si vyjel do Havru, tam vstoupil jako loďní lékař na loď a plavil se do Ameriky, kdež na různých místech setrval déle než 15 let. I tu projevila se jeho

těkává povaha. Žil na různých místech, hospodařil jako farmář, prodlel mezi Indiány americkými, oddal se četbě spisův okkultních, jal se náruživě pěstovati spiritismus. Po takovéto průpravě uvítal s nadšením snahy theosofické, stal se od r. 1882 ctitelem Blavatské, roku 1883 na pozvání Olcottovo odebral se do Indie, aby po boku Blavatské a Olcotta pracoval pro Theosofickou společnost. Přilnul též k naukám indickým a 26. prosince 1883 přijat byl na Ceylonu do náboženské obce buddhistické. V těžkých dobách osvědčil Hartmann Blavatské upřímné přátelství, roku 1885 vrátil se s ní do Evropy, stal se slovem i pérem obhájcem jejíh zásad a prvním propagátorem Theosofické společnosti v Evropě, hlavně v Německu.

Činnost jeho ve službách Theosof. společnosti byla neúnavná. Zakládal theosofické lóže v Německu i v jiných státech evropských, založil „internacionální theosofické sbratření“ s hlavním sídlem v Lipsku, redigoval až do své smrti po 21 let theosof. časopis „Lotusblüten“, napsal více děl o křesťanské a indické mystice, mezi nimiž vyniká na př. „Tajné učení o křesťanském náboženství podle výkladů mistra Eckharta“ a německé vydání indické „Bhagavagity“ Není snad spolku theosofického, v němž by byl nepřednášel, v Německu, v Rakousku, v Itálii, v Anglii a Francii.

Vystoupením a činností Steinerovou v Německu byl Hartmann zatlačen do pozadí, ano pro své odlišné stanovisko od stanoviska německé sekce k Adyáru a k řádu Hvězdy Východní byl nucen vystoupiti ze sekce německé a připojil se přímo v Adyáru k Theosofické společnosti. Zemřel dne 6. srpna 1912 v Kemptenu, tělo jeho bylo v Ulmu spáleno a popel uložen v rodinnou hrobku v Kemptenu.

Dr. František Hartmann svým filosoficko-náboženským vývojem řadí se plně k zakladatelům Theosofické společnosti. Povaha vrtkává, dobrodružná, přirozeně skloněná k mysticismu a toužící po novotách. Okolnosti životní působí neodolatelně na náboženský vývoj této povahy. V mládí vychován katolicky, nadšen vznešenými naukami křesťanství; později upoután spiritismem a pseudomystikou indickou, zasvěcuje síly své

tajné vědě a bratrství lidstva; pomijí zbytečné detaily okkultismu a snaží se vzbuditi v srdcích lidských vědomí vlastní síly a božskosti, bez ohledu na vnější obřadnosti a vykupitelskou činnost Boží. Historická osoba Kristova a skutečnost vykoupení jest mu lhostejna; jest atheistou, jenž vyznává jediné božství svého „já“. Z tohoto přesvědčení vycházejí slova, jaká čteme o Kristu a Vykupiteli, na př. v jeho Tajném učení o křesťanském náboženství podle výkladů mistra Eckharta (str. 112.): „... Pročež jest též uctívání dřevěného Krista neb jakési „historické“ osobnosti tohoto jména překážkou, abychom naučili se znáti pravého žijícího Vykupitele, jenž přebývá v srdci všech!“ —

Toť zakladatelé Theosofické společnosti! Všichni jsou povahy excentrické, všichni odchovanci spiritismu, okkultismu a zednářství, všichni odpůrci božství Kristova, zjevnými nepřáteli katolické církve a křesťanství vůbec. A věrnými, třeba že opatrnějšími následovníky těchto zakladatelů jsou dnešní přední vůdcové theosofií, jak v následující stati se přesvědčíme.

§ 9. Vůdcové dnešní Theosofické společnosti.

Po smrti zakladatelů Theosofické společnosti Blavatské, Olcotta, Judgea a po odstoupení Hartmanna řídí Theosofickou společnost v jejích hlavních odstínech Besantová s Leadbeaterem v Adyáru, Mrs. Tingleyová v Point-Lomě a dr. Steiner v Německu, o jejichž činnosti tuto krátce se zmíníme.

Po smrti Blavatské pověřena vedením esoterní sekce a po smrti Olcottové zvolena byla presidentem Theosofické společnosti adyárského směru Angličanka Mrs. Annie Besantová.¹⁾

Annie, rozená Woodová, narodila se v Londýně 1. října 1847 z rodičů zbožných, náboženského vyznání evangelického. V mládí byla až přepjatě zbožnou, takže jí matka vytýkala, že jest příliš náboženskou,

¹⁾ O životě Besantové jednají mimo jiné: Besantová: „Autobiography“; Schuver: „Annie Besant. Eine Lebensbeschreibung“; časopis Lotus, roč. V. str. 53 - 58; Freimark, v dílech citovaných; Encyclopedia Britannica, vol. I. str. 436.

a Annie doznává, že byla z téže látky jako fanaticové. Předmětem jejich citů byl Kristus a jeho veliké dílo církve, jim chtěla zasvětit celý svůj život; pro Ježíše byla ochotna umřít, ano záviděla velikým mučednickým křesťanství a litovala, že se nenarodila v době mučedníků víry Kristovy. Na vznětlivou mysl její mocně působily zvlášť posvátné obřady náboženské. Čím více však dospívala, tím více přemýšlela o pravdách víry a života, vznikly jí též pochybnosti o výkladu evangelii, v ideální své mysli toužila po uplatňování křesťanské nauky v řádu sociálním. Aby upokojila své nitro, oddala se též studiu spisů filosofických, čtla Kanta, Schopenhauera, Spencera, Huxleye a j., avšak ani tu duše její nenalezla uspokojení. Domnívajíc se, že po boku sluhy Božího bude zbavena všech pochybností, doufajíc, že po jeho boku vykoná mnoho dobrého pro Boha i lidstvo, podala r. 1867 ruku k manželskému sňatku Františku Besantovi, anglikánskému duchovnímu, bratru novellisty Waltera Besanta. Než manželský život zklamal Besantovou.

Ideály, o nichž snila, ustoupiti musily drsné skutečnosti, působení mužovo ji zklamalo, místo ideální práce nábožensko-sociální přihlásily se starosti rodinné, mateřství, a zanedlouho krutá nemoc milované dcerušky. Matka sklíčena bolem volala o pomoc k Bohu, ale zdálo se vše marné: Bůh jakoby jí neslyšel a volal dítě její k sobě; Besantová ztratila trpělivost, ztratila víru v Boha a v srdce pojala nenávist k němu.

Dítě sice nezemřelo,¹⁾ avšak mladá matka setrvala ve svém odvrácení se od Boha, život náboženský a církevní se jí zprotivil do té míry, že vystoupila z církve a zůstala bez vyznání. Manžel — duchovní církve — nemohl žít takto s paní svou bez pohoršení, proto dal se s ní po 6letém manželství rozvésti a dcerušku jí odňal, aby u matky atheistky nevzala zkázy.

Tím se ovšem hněv Besantové proti křesťanství jen upevnil a změnil v pronásledování.²⁾ Od té doby

¹⁾ Dítě, Mrs. Besant-Scottová, nejen nemoc tuto přestálo, ale žije dosud — v posledních letech v Melbourne v Australii — a stala se katoličkou. Srv. Busnelli, l. c. I. str. 92—3.

²⁾ Srv. Autobiography a Civiltà Cattolica, r. 1912, str. 285.

stojí Besantová v čele nepřátel Boha křesťanského, nejprve jako volnomyšlenkárka, později jako theosofická pracovnice.

Po rozvodu nastala Besantové doba strádání, byla nucena živiti se prací rukou svých, šitím. Avšak nadání řečnické a podivuhodný život spřátelil ji s předáky hnutí sociálního, s materialisty a atheisty, k nimž cele přilnula, v řadách jejich jako výborná pracovnice se uplatnila a stala se hlavní spolupracovnicí svobodomyšlného listu „The National Reformer“ v Londýně.

V tomto zaměstnání setkala se Besantová po prvé s Blavatskou nepřímo r. 1882. Tehdy učiněn byl dotaz, mohou-li theosofové býti členy „National Secular Society“. Časopis „National-Reformer“ odpověděl záporně, ježto mysticismus theosofický odporuje vědeckému materialismu volnomyšlenkářství. Nato napsala Blavatská ve svém listu „Theosophist“ odpověď asi tohoto znění: Ujišťujeme radikální vydavatele Národního Reformátora, že oba byli uvedeni v omyl nepravými zprávami o stejně radikálních vydavatelích „Theosophistu“. Označení „supernaturalistů“ lze užití o těchto posledních ne větším právem, než o Mrs. Annii Besantové a Mr. Bradlaughovi.

Materialistický názor světový neuspokojil na dlouho ducha Besantové; cítila nutnost spiritualismu. Nové pak zjevy psychologické, hypnotismus, případy druhého „já“ a p. zviklaly nadobro její monisticko-materialistické přesvědčení. I jala se studovati díla o jevech psychologických, o vědomí, snech, hallucinaci, illusi; pročetla se zájmem Sinnettův „Okkultní svět“, zúčastnila se spiritistických kroužků, byla nucena uznati zajímavé zjevy, avšak spirististický výklad jejich jí nevyhovoval. Seznámila se též s jasnozřením a přenášením myšlenek, východiska však z těchto jevů nenalezala. V tomto stavu myslí obdržela r. 1889 od Steada knihu Blavatské „Tajná věda“, aby o ní podala recenzi v „National-Reformer“. Kniha upoutala Besantovou; našla v ní, po čem dlouho toužila. Navštívila Blavatskou a podlehlá úplně jejímu vlivu. V květnu roku 1889 stala se Besantová členem Theosofické společnosti, v níž záhy zaujala přední místo a jejímž presi-

dentem je dosud. Od této doby život její jest co nejúžeji spojen s dějinami Theosof. společnosti, zvláště Adyárské.

Přejavši po smrti Blavatské řízení esoterní sekce a ideové vedení celé společnosti, zvolena byvši po smrti Olcottově r. 1907 presidentem jejím, vykonala dílo veliké. Svým osobním imponujícím zjevem, řečnickou pohotovostí, logickou důsledností a obratnou konciliantností dovedla nejen rozladěné členstvo udržeti, nýbrž i k nové, obsáhlejší a obětavější činnosti nadchnouti a nové stoupence hnutí získati. Pročtenší díla filosofická nejen orientální, nýbrž též západní, jsouc nadanější a kulturně vyspělejší než Blavatská, méně však fantastická a zaujatá proti vědě západní, zavedla do nauk Blavatské pořádek; otevřela a obrátila pozornost theosofů též k vědě západu a k sociálním potřebám doby.

Třeba že sama jest bez víry konfessií a členkou svobodného žednářství¹⁾, nevystupuje tak zjevně jako Blavatská proti křesťanství, naopak snaží se užívati křesťanství v theosofii, prohlašujíc Krista adeptem rovným Buddhovi a jiným osvíceným učitelům lidstva.

Celých 25 let věnuje Besantová hnutí theosofickému; ač již stařenkou, řeční dosud s mladistvým zápalem při sjezdech společnosti Theosofické a uchvacuje zajímavostí myšlenek. Vedle přednášek působí značnou měrou svou literární činností. Theosofickou literaturu obohatila několika spisy, jež se těší oblibě a horlivě se překládají. Z děl Besantové vynikají zejména „Prastará moudrost“ a „Esoterní křesťanství“, v nichž uložila svůj názor o srovnávacím studiu náboženství a o křesťanství.²⁾

Známa jsou též její pojednání: „Člověk a jeho tělo“, „Znovuvtělení“, „Zrození a vývoj duše“,³⁾ pak

1) Hlídká, roč. XXIX, str. 796.

2) Spis první „Uralte Weisheit“ má již v němčině 3. vydání, spis druhý vydání druhé.

3) Vyšly též v českém překladě péčí theosofického spolku v Praze.

četné menší práce, jako „Theosofie a moderní psychické badání“ (r. 1907), „Populární přednášky o theosofi“, „Běh světa“, „Budoucnost, jež nás čeká“, „Duch a svět“, „Rodokmen člověka“, Autobiografie (3. vyd. r. 1908) a j. —

V knihách těchto, podobně jako v knihách Blavatské, uloženo jest veliké množství myšlenek z nejrozmanitějších oborů filosoficko-náboženských, čerpáných z různých spisův orientálních i západních a visionářsky zpracovaných. Skutečné vědy ve spisech těch není, proto jak odborníci vědečtí, tak vyznavači církví náboženských nesouhlasí se zprávami Besantové.

Než této theosofické papežce nejde o vědu neb náboženství, nýbrž spíše o získávání proselytů theosofie a o finanční efekt.

O nábožensko-mravním charakteru Besantové netřeba se šířiti po předcházejících zprávách. Žena bez vyznání náboženského, zaujatá mstivě proti své bývalé víře křesťanské, žena zdůrazňující myšlenky buddhistické na úkor křesťanství a hledající zdánlivě věčnou pravdu náboženskou ve všech systémech náboženských, vede důsledně k indifferentismu a náboženství bez Boha. Tím, že v křesťanství uznává též jádro pravdy, ale jen pravdy theosofické, jest pro křesťanství větším nebezpečenstvím, než brutalita Blavatské.

O veliké dokonalosti mravní, o nezištnosti a pokoře nesvědčí ani afféra Fuentova, ani žaloba Naraniahova, o níž byla učiněna zmínka. Velikého odkazu španělského theosofa ve prospěch Theosof. společnosti dovelda užiti libovolně ve prospěch ústavu s Theosof. společností jen nepřímou spojeného, a když členové německé sekce žádali nové projednání věci, byli prostě odmítnuti a později vyloučeni, jak jsme v první kapitole sledovali. Jestliže pak v případě druhém — vydání dětí vlastnímu otci — vysoký soudní dvůr madraský osvobodil Besantovou a Leadbeatera, nezměnil tím úsudku lidstva o mravní hodnotě jejich.

Po boku Besantové stojí dnes C. W. Leadbeater, o jehož činnosti nutno též krátce se zmíniti. Zúčastnil se od doby Blavatské horlivě theosofického hnutí, věnoval se zejména otázkám života záhrobního a popsal

pláně vesmírové. Než měl nehodu, že úřady nesrovnávaly se s jeho názory paedagogickými, pohnaly ho před svůj tribunál, aby se zodpovídal z poklesků mravních, jichž se dopustil na nedospělých dětech. V důsledku této afféry byl Leadbeater vyzván, aby opustil Theosofickou společnost. S tím souhlasila i Besantová, a hle, dnes vidíme Leadbeatera po jejím boku v Adyáru, dnes vede tento muž duchovní hnutí theosofické, a nadšení theosofové žádají, aby mu bylo svěřeno vedení společnosti neb esoterní sekce!¹⁾

Od Leadbeatera a Besantové liší se úplně ne sice náboženským indifferentismem, avšak mravní hodnotou, presidentka Americké theosof. společnosti Kateřina Tingleyová. Tato žákyně a přítelkyně Judgeova, ujavši se vedení společnosti, založila již roku 1898 „Univerzální bratrstvo“ pro osvědčování lásky k bližnímu. Podržela sice základní system Blavatské, avšak omezila spekulaci a okkultní výklady na míru nejmenší; za to však mravní nauku, ve spisech Blavatské jen sporadicky obsaženou, zdůraznila, spojila a doplnila. Na základě mravního systému svého a podle indické Radža-Jógy zařídila výchovu lidstva v Point-Lomě a dodělala se též jistého úspěchu. Ovšem názor protikřesťanský a peněžní velmoc rozhodují i u Tingleyové.

Sblížení theosofické hnutí se západní vědou a postavití je na basi křesťanství, učinil svým úkolem nej přednější dnešní theosof evropský, Dr. Rudolf Steiner. Narozen v Kraljeviči roku 1861 z rodiny židovské, vychován pak katolickým duchem a (bez jakékoliv přihany řečeno) methodou jesuitskou,²⁾ obdařen bohatými dary ducha i těla, věnoval se po-

¹⁾ Srv. Busnelli, l. c., l. str. 159—160.

²⁾ Výchovu tu stoupenci jeho popírají, za to však jiní — jesuité sami — ji tvrdí. Zajímavé jsou zmínky různých spisovatelův o tom: Eduard Schuré, horlivý žák a překladatel Steinerův ve Francii, prohlašuje, že Steiner v mládí při službě oltářní vstípil si hluboký náboženský dojem; německý jesuita Zimmermann mluví o něm jako „podle doslechu odpadlém knězi“; italský pak jesuita Busnelli uvádí ho výslovně jako „bývalého katolického kněze“. Faktem nepopíratelným však je, jak poznamenává správně Freimark, že se u Steinera uplatňují vlivy talmudické, katolické a taktika jesuitská.

zději studium filologickým a filosofickým. Svůj talent a svou píli uplatnil záhy na poli literárním. Stal se spolupracovníkem Goethova archivu ve Weimaru a spolupracovníkem při vydání Goethovy v Kürschnerově „Deutsche National-Literatur“. V době r. 1886—1902 vydal několik filosofických děl, z nichž se uvádějí: „Grundlinien einer Erkenntnistheorie“ r. 1886, „Philosophie der Freiheit“ r. 1894, „Goethes Weltanschauung“ r. 1897, „Haeckel und seine Gegner“ r. 1900 a j. Kolem r. 1900 poznal Theosofickou společnost, stal se jejím členem a brzy zaujal v ní první místo po Besantově. Od r. 1902 až do 1913 byl generálním sekretářem německé sekce T. S. adyárské a ve skutečnosti duší theosofického hnutí mezi křesťany ve střední Evropě.

Práce Steinerova pro Theosofickou společnost je veliká. Podrobil spisy Blavatské i Besantové studiu, neshody a fantastičnost z nich vyloučil, nauky okkultismu snažil se prohloubiti, nenávisť ke křesťanství potlačil, indické názory náboženské snažil se uvésti v soulad s křesťanstvím a tomuto je podřídil — ovšem křesťanství esoternímu, ve smyslu gnostickém.

Snahy a názor svůj theosofický uplatnil Steiner jednak svými spisy, jednak svými přednáškami.

Spisy jeho věnovány jsou v této jeho životní periodě mystice a esoterice křesťanské, theosofii a okkultismu. Z nejznámějších jsou: „Die Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens“ v Berlíně roku 1901; esoterice křesťanské věnováno jest: „Christentum als mystische Tatsache“ r. 1902. V tomto díle, obdobném „Esoternímu křesťanství“ od Besantové, uložil svůj názor na křesťanství s poukazem na filosofii Platonskou, Apokalypsi Janovu a filosofii Augustinovu.¹⁾ Roku 1904 vydal „Theosofii“, jež dočkala se již roku 1910 3. vydání a přeložena byla i do jazyků jiných.²⁾ Pokračováním „Theosofie“ a učebnice Tajné vědy jest „Die Geheimwissenschaft im Umriss“ v Lipsku r. 1910, 2. vydání. Okkultismu náleží též spis „Wie erlangt

¹⁾ Přeloženo do francouzštiny od Schuré pod názvem: „Le mystère chrétien et les mystères antiques“ r. 1908, do italštiny r. 1910 s názvem „Il cristianesimo quale fatto mistico“.

²⁾ Přeloženo do češtiny od Kiesewettra a Pražáka r. 1910.

man Erkenntnisse höherer Welten“, v Berlíně r. 1910, 4. vyd. Mimo to napsal Steiner čtená pojednání do svého listu „Lucifer-Gnosis“, odkud opět byla hojně překládána.¹⁾

Spisy Steinerovy vynikají obratnou dialektikou, vzácnou tolerantností, ba někdy i zajímavostí myšlenek, avšak nemají vědeckého podkladu a nutného zdůvodnění, předpokládají a příliš spoléhají na neomezenou víru čtenářstva v autoritu spisovatelovu, jenž vystupuje jako zasvěcenec a učitel národů.

Co nedokáže u čtenáře kniha, to způsobí v posluchačích živé slovo Steinerovo. Konáť Steiner své missionářské cesty po celé Evropě, provázen četnými ctiteli a hlavně ctitelkami. Jeho vystupování jest vážné a sebevědomé, přednes uchvacující, provázený jemnou gestikulací. Není divu, že tímto způsobem získává si posluchače citově naladěné a méně vědecky založené; zejména jsou to dámy středních i vyšších kruhů společenských, jimž vystupování Steinerovo imponuje a které nelitují námahy ani peněz a provázejí ho dle možnosti na jeho cestách.

Všech těchto okolností a svých předností jest si Steiner dobře vědom, a proto může dovoliti si leccos zvláštního. Maje dobrý příklad v Besantové a Tingleyové, dovede též dobře hospodařiti. Jako Besantová dědila po Fuentovi, tak Steiner dědil po hraběnce Wachtmeistrové. Avšak odkazu toho použil se svou pomocnicí slečnou ze Siversů pro zájmy Theosofické společnosti tak, že členové nemohou věděti podrobností. Jako Tingleyová vládne millionovým jměním, jako Besantová dostává ohromné obnosy ve prospěch společnosti, tak i Steiner podle odhadu Freimarkova má ročních příjmů 30.000 marek, jež mu zámožné příznivkyně a příznivci věnují na jeho práci theosofickou. Nedivíme se pak, že cestuje první třídou vlaku, a že bere si na cesty zvláštní dámu pro svoji obsluhu a připravování jídel.

1) Dobrá polovina časopisu Theosof. revue české v posledních letech vyplněna byla překlady Steinerových článků.

Poznáváme, že i dnešní přední representanti Theosofické společnosti nesrovnávají se ani s vědou dosavadní, ani s věrou katolickou, a že svou mravní úrovní a nežištností nijak nevynikají, a proto musí budit nedůvěru u inteligenta soudného vůbec a zvláště u katolického křesťana.

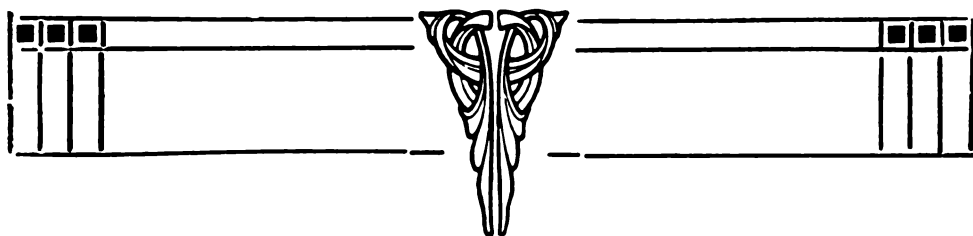
Jsou-li vůdcové Theosofické společnosti uvedeného charakteru, jací budou členové a žáci jejich? Vizme členstvo Theosof. společnosti! Opravdových vědeckých pracovníků tu není, odborníci v otázkách psychologických a náboženských tuto theosofii odsuzují, lidé nábožensky založení, ať té či oné konfesse, straní se Theosof. společnosti. Pozorujeme však v Theosof. společnosti povahy výstřední, pseudomystiky, okkultisty a zvědavce, jimž nepostačuje Kristus a jeho nauka, kteří odchováni jsou pověrou spiritismu. Čteme výslovné přiznání českých theosofů v jejich orgánu: ¹⁾ „Skorem všichni členové Theosofického spolku jsme odchovanci spiritismu a jsme mu vděční. Byl můstkem, po němž jsme bezpečně přešli propasti agnosticizmu nebo pověry, byl prvou naší praxí; a theosofie znamená jen rozšíření této praxe a nabytí hlubšího vědění.“ V takovéto společnosti není místa pro věřícího katolíka; kdo se stal uvědomělým theosofem, přestal být rozhodně katolíkem, jak správně uzavírá Brors.²⁾ A tak končím slovy sv. Augustina: „Bratři moji, studujme moudrost křesťanskou, studujme, poznejme a milujme Krista, svůj poklad!“³⁾

¹⁾ Theos. rev. Lotus, roč. X., str. 42.

²⁾ Der Sendbote, 1913, str. 288.

³⁾ In Ioan., tr. 7. n. 7.

DÍL II.

Učení Theosofické společnosti.

Jest velmi těžko popsati theosofické nauky, ježto theosofové sami neučí všemu stejně a hlásají největší volnost názoru a naprostou bezdogmaticčnost svých nauk, ač při tom vybírají své učení ze všech známých nauk filosoficko-náboženských.

Theosofie není novum posledních let, nýbrž známky její spadají do šeré dávnověkosti; v době přítomné jest pak theosofie snůškou nejrozmanitějších nauk spekulativních, k nimž pojí se náboženská praxe a ethický názor moderních theosofů. Proto dělím tento díl na dvě nestejně hlavy; v první pojednám co nejstručněji o theosofické ideji v minulosti a o pojmu theosofie v době naší u moderních theosofů. V druhé hlavě pak podám nástin theosofických nauk spekulativních i praktických; pojednám o theosofickém názoru na Boha a stvoření, o soustavě světové, o podstatě a určení člověka, o základních axiomatech theosofických, t. j. o znovuvtělování a karmě, a o mahátmech neboli mistrech božské moudrosti; na to poukáži na theosofický názor o vykoupení a prostředcích spásy a nastíním hlavní zásady theosofické mravouky; na konec pak uvážíme theosofické nauky po stránce vědecké i náboženské.

HLAVA III.

Přehled theosofie v minulosti a přítomnosti.**Idea theosofie v minulosti.**

Theosofii¹⁾ rozumí se moudrost božská a bezprostřední poznávání Boha a všech věcí.

Předmětem jejím jest tudíž Bůh a člověk a jejich vzájemný poměr, ponoření se Boha v člověka a splynutí člověka s Bohem. Jest tedy theosofie druh praktického mysticismu, a stopy její nalezneme již dávno v minulosti v každém vyvinutějším systému filosoficko-náboženském. Náboženská filosofie Číňanův, Indů, Řeků, Židův i křesťanův protkána jest ideami theosofickými. V nauce Laotseově nalézáme nejstarší stopy theosofického myšlení. Apanišády indického brahmanismu jsou plny theosofického snažení po Bohu a vrcholí ve vznešené písni o nesmrtelnosti Bhagavaddžité. Podobně buddhismus — zejména t. zv. severní mahájány — pěstuje theosofické ideje.²⁾ Podobně jest tomu u Chaldeův a Egyptanův.

Filosofie myslitelů řeckých, Thaletova, Heraklitova, Pythagorova, Sokratova, Platonova i Aristotelova v mnohých kusech souhlasí s naukami theosofickými. Na základě této filosofie rozvinuli theosofické myšlení zvláště novoplatonikové: Plotin a jeho žáci Porfyrius, Jamblich a Proklus. Zvláštního rázu theosofického byly řecké mystérie, slibující zasvěcencům mimořádné nazírání božstva, rovněž jako mystérie egyptské Isidy a Mitry.³⁾

Na troskách pohanství zaviádá křesťanství a i tu můžeme zřetelně pozorovati ideje a snahy theosofické od prvních jeho počátků. Některá místa Písma sv.⁴⁾

1) Ze slov řeckých *θεοῦ σοφία*, t. j. Boží moudrost. Ammonius Sakkas, učitel Plotinův, tvrdí o sobě, že první jména tohoto užil.

2) Srovnej o theosofii indická díla: Oltramare „L'histoire des idées théosophiques dans l'Inde“ (Paříž 1906); Speyer „Die indische Theosophie“ (Lipsko 1914); můj článek „Buddhismus a křesťanství“ (v progr. gymn. v Žitné ul., 1914).

3) Podstata těchto mystérií jest ovšem jen částečně známa; viz Busnelli „Manuale di Teosofia“ (Řím 1911).

4) Srv. I. Kor. 3, 16; II. Kor. 13, 5.

dávala podnět blouznivcům k theosofickému smýšlení, které ujímá se hlavně u gnostikův a jest již evangeliem sv. Jana odsuzováno. Vlivem novoplatonismu a gnosticismu vybudovalo židovství svou kabbalu s jejím esoterním výkladem theosofickým. V islamu setkáváme se s ideami theosofickými v tak zv. sofismu. Všude jeví se ve zmíněných systémech snaha, poznati božstvo přímo vlastní silou a s ním spojití se v blaženosti. A podobné snahy theosofické najdeme též v křesťanství středního i nového věku, u mnohých mystiků křesťanských, katolických a zejména protestantských. Uvádím nejznámější: mistra Eckharta, Reuchlina, Theofrasta zv. Paracelsus, Osiandra, Schwenkfelda, Ottingera, Swedenborga. Z filosofů kloní se k theosofii vedle Jakuba Böhme Schelling a Weisse, z katolíků mnichovský profesor Baader, ve Francii pak St. Martin. Někteří odborníci vidí theosofické stopy též v dílech předních mystiků, jako sv. Bernarda, sv. Bonaventury, bl. Tomáše Kempenského, Angela Silesia a j.

V minulosti tedy jeví se nám theosofie jako jakýsi mysticismus, v němž člověk touží po Bohu a spojení s ním; chce božstvo chápati dokonale, přímo a vlastní přirozenou silou immanentní; k tomu cíli volí pak různé cesty sebepoznání a askese. Od této základní myšlenky theosofické odchyluje se značně svým rozsahem i methodou theosofie moderní, hlásaná a pěstovaná Theosofickou společností.

§ 11. Pojem theosofie moderní.

Předmětem moderní theosofie jest božstvo, příroda a člověk. Učení o Bohu a světě vystihuje tato věta:¹⁾ „Základní naukou theosofickou je učení o jednosti — nauka, že vše, co je, jest jen rozmanitým rozrůzněním jediné, vše plnící spirituelní bytnosti.“ Základem tudíž všeho jest uznávání jsoucnosti bytnosti spirituelní, Absolutna čili Parabrahmy. Co však jest tato bytnost? Jest to — podle theosofického výkladu — „nic“, t. j. „žádná věc“, čili božstvo — *θεός* — není ani tím, ani oním, není vůbec „předmětem“ (objektem),

¹⁾ Viz Lotus, VI. str. 193.

nýbrž je spíše „podmětem“ (subjektem) všeho, jest vnitřní podstatou (substancí) ve všem. Božské žití není nijaká jednotlivá forma bytí, nýbrž čisté všeobecné vědomé bytí, věčné a nekonečné pravědomí, které stále všechny věci tvoří svou všemohoucností podle věčných nezměnitelných zákonů. Bůh jest, jest nekonečný, neviditelný a neslyšitelný, jest velkým životodárcem v nás i mimo nás, jest duší vesmíru, nesmrtelný, neměnitelný, všudypřítomný, vše objímající a pronikající.¹⁾

Projevem nekonečného Bytí, Absolutna, jest manifestující se Bůh, neboli Logos (slovo), jenž tvoří a řídí vesmíry. Přítomný vesmír jest pouze jedním z nekonečné řady vesmírů. V jisté ohromné periodě časové (kalpa) emanuje svět z Absolutna a prodělává vývoj spirálovité evoluce od božské pramyšlenky ke kosmickým duchům světovým, ku praduši planetové, k říši minerální, rostlinné a zvířecí; pak opět vystupuje k člověčenství, toto pak po mnoha milionech let, prošídanější nesčetnými znovuzrozeními, a v jemnějších vždy tělech a ve vznešenějších duších materii vždy více oduševnivši, konečně osvobozuje v sobě duchové božské síly a vítězně se vrací zpět v Absolutno při skončení této světové periody čili jednoho dne Brahmova. Následuje stejně dlouhá perioda noční a po ní opakuje se evoluce znovu.

Viditelný svět jest tudíž projevem Absolutna, celý svět a každá jednotlivá jeho bytost i každá zjednotvená duše jest v podstatě „vtělením“ božstva a neruší se tedy podstatně od něho. Jest tedy i v nás božství — *Θεός* — a uvědomění si toho jest božským sebepoznáním čili theosofií.

Bůh tedy jest a vše ostatní jest jedno s ním a jeho projevem. Touto thésí zdá se býti theosofický názor o Bohu pantheismem. Avšak theosofie liší se od pantheismu podstatně. Neztotožňuje zcela Boha se světem a v materii nespatřuje božství. Podle pantheistického názoru Bůh ztotožňuje se s přírodou, s ní tedy má začátek i konec, a mimo látku není nic božského. Theosofie však uznává ve hmotě duchovost,

¹⁾ Srvn. na př. Lotus VII. str. 1—2; XIII. str. 58.

cosi božského, a toto se snaží hmoty se zbaviti. Bůh jest sice ve světě jako jeho duše, ale přece jest nad svět povznesen; svět jest — abychom přirovnání užili — toliko pěnou na moři božského života; v podstatě jest pěna vodou, a přece voda a pěna nejsou totéž; svět jest toliko projevem Boha. Není tedy *παν θεός*, vše Bohem a Bůh vším, nýbrž jest pouze *παν ἐν θεῷ*, t. j. vše jest a existuje v Bohu, Bůh však není se vším totožný. Toto jest theosofický názor světový zvaný panentheismem. Theosofie tedy není ani atheismem ani pantheismem.

Svět jest emanací božstva, a na rozdíl od božstva věčného, neměnitelného, jest svět a jeho bytosti ve stálé proměně, ve vývoji. Vývoj vesmíru a jeho bytostí děje se podle dvou všeobecných zákonů: zákona cyklického a karmického. Ve shodě se zákonem cyklickým a karmickým každá bytost sleduje povinnou cestu všemi říšemi přírody. První polovina cesty — od božského k lidskému — je cestou metempsychosy, na stupni lidství je dosahována individualita, a druhá polovice dráhy jest cestou reinkarnace. Každá bytost ve všemíru byla, jest a bude člověkem.

Tímto stanoviskem vývojovým blíží se theosofie darwinismu, avšak liší se od něho opět celým svým názorem vývojovým. Darwinismus neví ničeho o vývoji duší, o sestupu a vzestupu božství, o vesmírových okruzích.

Člověka chápe theosofie v rámci vývojového zákona cyklického a karmického. Člověk má v sobě Boha a toho má v sobě poznávaní a se snažit státi se Bohem. Člověk jest nesmrtelný, vlivem zákona cyklického a karmického stále se znovurodí, dokud nedosáhne dokonalosti božské.

S naukou o člověku tudíž nutně souvisí theosofická nauka o karmě, t. j. o zákonu naprosté spravedlnosti, podle kterého každý svým jednáním určuje si svůj život, své štěstí i utrpení, a nauka o reinkarnaci. Těmito dvěma zásadami jest theosofie filosofii védské v Indii velmi blízká; avšak jejich výkladem a ostatním systémem různí se od ní, tak že nemůže býti nazývána novobrahmanismem ani novobuddhismem.

Jest Bůh, bytost absolutní, jest svět jako emanační projev tohoto absolutna, jest člověk jako mikrokosmos velikého vývoje světového, jest zákon spravedlnosti, karma, a jest nutnost znovuvtělování. Tyto věci jsou základem moderní theosofie a předmětem jejího studia i života. Než všimněme si též formálního předmětu theosofie, čili proč a jak theosofie zabývá se Bohem, světem a člověkem!

Theosofie má předmětem poznání Boha, čili spíše hledá cesty, jak nabýti tohoto poznání. Avšak nehledá božství pouze badáním v přírodě a v dějinách, nýbrž hlavně v revelaci. Tím stává se theosofie dílem náboženskou filosofií, dílem srovnávací historií náboženskou, dílem zjevovanou bohovědou. Než liší se též ode všech těchto forem lidského myšlení a vědění, neboť v přírodě nebadá pozitivní vědou experience, nýbrž usuzuje podle svých nedokázaných předpokladů, pohrdajíc dosavadní vědou přírodní i filosofickou; srovnává systémy náboženské, avšak nikoliv historickou kritikou, nýbrž měřítkem vymyšleného esoterismu náboženského; čerpá hlavně ze zjevení, avšak ne ze zjevení Boha neb poslance Božího, nýbrž ze zjevení „mistrů“ božské moudrosti. Tím klade nový základní článek své nauky, víru v mistry čili tajemné bytosti lidské, které prošly již svým vývojem a nyní obětuji se službám přítomného lidstva.

Úkolem theosofie jest též studium přírody a člověka jakožto úda přírody, avšak ne tak pro přírodu samu, jako spíše pro síly skryté v ní i v člověku. Předpokládá opět existenci užitých sil v přírodě i v člověku a hlásá, že člověku možno síly tyto poznati, je vyvinouti a jich použití ke svému vývoji. Ovšem k poznání těchto skrytých sil potřebuje theosofie tajných prostředků; proto sahá k naukám tajným, k okkultismu. Chtějíc tyto síly tajnými prostředky ovládati, přichází k praxi magické a theurgické. Ježto však těmito silami jsou hlavně síly vyšší, nebeské, zabývá se theosofie i astrologií. Síly své může člověk vyvinouti jen delším účelným sebecvikem, životem opravdu theosofickým; a vniknouti do veliké moudrosti theosofické a tajné vědy lze jen za vedení adeptů, dokonalých již učitelů božské

moudrosti. Odtud nutnost theosofické praxe, ethiky a cvičení v theosofické nauce.

Toto jsou dogmata theosofická, základní pravdy theosofického systému, jimiž v další části budeme se blíže zabývat. Zde pouze odpovíme si k otázce: Co jest vlastně moderní theosofie? Těžko podati výměr jediný a určitý; jeť theosofie tak blízka naukám mnohým. Uvědomněme si především, čím theosofie není. „Theosophia“ sama není naprosto žádnou učebnou soustavou (buddhismem ani brahmanismem, atheismem ani patheismem neb dokonce spiritismem — za které bývá často mylně od mnohých pokládána).¹⁾ Naznačil jsem, že theosofie stýká se s okkultismem i magií a theurgii, avšak též od nich se různí. Theosofie varuje před nebezpečím praxe magické, před „černou magií“ zvláště, nezabíhá do různých praktik okkultismu, neschvaluje metody spiritistické.

Co tedy jest theosofie? Vizme některé výměry její v knihách theosofů. Podle stanov Theosofické společnosti německé²⁾ jest „božským sebepoznáním“ nebo „Boží moudrostí“; nebo též „božským životem a všeobjímající božskou láskou v člověku“; jinde³⁾ nazývá se „poznáním jednotného božského původu všech bytostí a odtud plynoucí světové harmonie“; podle Hübbe-Schleidena⁴⁾ jest naukou o tom, že „všech individuálních zjevů podstatou jest táž bytnost a že ve všech individuích se nalézají abstraktní individuality, které ukončivše okruh svého vývoje vstupují v jednotnost všeho bytí“.

Jinde opět čteme: Theosofie jest „náboženstvím moudrosti“,⁵⁾ neb theosofie jest „filosofií, vědou a uměním“,⁶⁾ nebo: theosofie jest „ideální, ryzí, božskou moudrostí“. ⁷⁾ Patrně, že můžeme rozeznávati theosofii jako subjektivní osobní činnost a jako objektivní názor

¹⁾ Lotus VI. str. 197.

²⁾ Lipsko 1909, § 49 a § 17.

³⁾ Theosophische Kultur II., Lipsko 1910, 11.

⁴⁾ Karma (Theos. Schriften Nr. 2³), Berlín 1899.

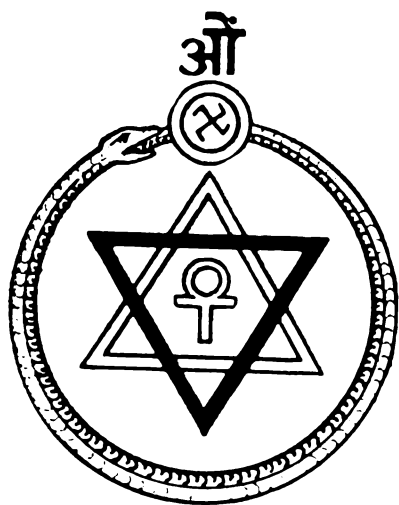
⁵⁾ Theosofický kat., ot. 1. (Lotus V. str. 83.)

⁶⁾ Lotus VII. str. 254.

⁷⁾ Lotus VI. str. 197.

světový. V případě prvním lze říci, že theosofii rozumíme „osobní schopnost, cvikem vypěstovanou, bezprostředně poznávati jednotnost božství v sobě i mimo sebe“. ¹⁾ V případě druhém jeví se nám theosofie jako monisticko-vývojový systém, podle něhož „vše jest jen projevem jediné bytosti absolutní, neměnitelné, z ní vycházející a působením určitých zákonů vývojového a spravedlnosti v ní se opět vracející“.

Systém nauky theosofické představuje též podivuhodně znak Theosofické společnosti, jehož si tuto chceme všimnouti. Jest to had svinutý do kruhu; uvnitř

tohoto kruhu jsou dva trojúhelníky, černý obrácený špičkou dolů, bílý špičkou nahoru; v šestiúhelníku, protnutím se trojúhelníků vzniklém, jest egyptský kříž; arijský ohýbaný kříž, zvaný svastika, jest nahoře a nad ním jest sanskrtské slovo „Aum“. Tento znak má asi tento esoterní význam: Had značí moudrost a věčnost, kruh pak, vždy opět se vracející, běh světové evoluce; had svinutý jest tedy znamením věčné

moudrosti a cyklického zákona, jemuž každá věc jest podrobena. Svastika znamená tvůrčí sílu v činnosti, tvořitele vesmíru, a kolo, ve kterém jest tento kříž umístěn, znázorňuje mimo jiné koloběh vývoje a krouživé vývoje přírodních sil. Slovo ॐ (Aum) znamená božství, jediné božské bytí, a symbolisuje zde tvůrčí slovo (Logos), kterým se staly všechny věci ve vesmíru předmětnými. Dva protínající se trojúhelníky poukazují na vzájemnou působnost ducha a hmoty ve světě. Bílý, hrotem vzhůru obrácený, označuje ducha s jeho třemi projevy: vůlí nebo mocí, moudrostí a láskou, činností nebo inteligencí; temný, hrotem dolů obrácený, znázorňuje hmotu s jejími třemi vlastnostmi: nepoddajností nebo

¹⁾ Srvn.: Z i m e r m a n n, „Die neue Theosophie“ v Stimmen aus Maria-Laach, 1910, str. 389.

tupostí, hybností nebo vášnivostí, vyrovnaností nebo souladem. Prvý znamená sestup ducha do hmoty, druhý jeho vzestup. Egyptský kříž konečně znamená člověka, duši, život a zákony organisace lidského těla. Označuje, že lidstvo a celý život přírodní vyšly z duchovního okruhu božského, aby prošly za účelem svého zdokonalení rozením a zkušenostmi fysického světa. Kolem tohoto znaku bývá pak též heslo Theosofické společnosti: „Není vyššího názoru nad pravdu.“ —

HLAVA IV.

Přehled nauk theosofických.¹⁾

§ 12. Bůh a stvoření.

Velikým ústředním faktem všehomíru jest onen duch nekonečného života a moci, jenž jest za vším, jenž oživuje vše, jenž projevuje se ve všem a skrze vše; onen samobytný princip života, z něhož všecko vzešlo, a nejenom to, nýbrž z něhož všecko ustavičně vzchází. Tak charakterisuje pojem božství R. W. Trine.²⁾ Jest princip všeho, samobytný, z něhož a v němž všecko jest. Tento první princip všeho jest bez začátku, jest nekonečný, nemůže býti pochopen ani vyjádřen, jest neprojeven, jedno a vše, ani hmota ani duch čistý, jest za brahmou, jest „parabrahmou“, „neprojeveným“. Z tohoto „neprojeveného“ vzniklo „projevené“ třemi velikými výrony čili emanacemi, jež se označují v theosofické nauce jako „trojice“ velikých Logů a tvoří theosofickou trojici obdobnou křesťanské. Představme si obrazně vývoj této theosofické trojice. Absolutno, neprojevené, parabrahman, představme si bez tvaru, v nečinnosti, v temnu a chladu, ve spánku, bez aktu i potence, jedno vše slučující bez rozrůznění. Toto jsoucno má vůli dáti počátek rozrůznění a stává se principem, první příčinou všech věcí. Jest to první

¹⁾ Učení theosofické podávám hlavně podle České theosofické revue a „Theosofie“ Dra. Rud. Steinera v překladu českém od Kiese wettera a Dra. B. Pražáka (v Praze 1910).

²⁾ V souzvuku s Nekonečnem str. 5.

veliký výron, první veliký Logos, jenž zůstává však dosud v neprojeveném, jest to bytí čili „sat“, dosud bez rozrůznění, monistické; jest to příčina všeho a podstata života, substance jednotná všeho, co jest. Z prvního velikého Loga, obdobného našemu Bohu Otci, povstává druhý veliký Logos, jenž se projevuje rozrůzněním ducha a hmoty, dvojností formy a života, kladem a zápořem, zkrátka dualitou, dvojicí. Obrazně představme si, kterak bytí, Brahma, procitne ze svého spánku a pojme myšlenku, že není ničeho. Tak vznikne protiva bytí a nebytí, sat-avidya, klad a zápor, duch a hmota. Z tohoto pak druhého Loga novým výronem povstává Logos třetí, obdobný Duchu sv., a jest to universální mysl, „mahat“, jež obsahuje ideaci božskou a jest tvůrcem celého vesmíru. Tyto tři: sat, sat-avidya a mahat, čili příčina všeho bytí, dvojnost a mysl, tvoří theosofickou trojici.

Třetí velký Logos obsahuje trojnou moc božství a je tvůrcem vesmíru pomocí Loga solárního neb universálního a Loga planetárního. Je tolik Logů světových či universálních neb solárních, kolik je světů, vesmírů, slunečních soustav. Každý Logos solární si tvoří vlastní vesmír; tento vesmír jest emanací, výronem jeho síly a energie, jest proudem jeho života. Logos veliký, jenž se rodí vývojem Parabrahmanu, lze chápati jako obracející se ke svému počátku a uvažující svůj kořen (Parabrahman) jako závoj. Tímto se přiodívá, aby se projevil, užívaje ho jako meze sobě ukládané, a z něho buduje látku vesmíru.

Třetí veliký Logos, mysl tvůrčí, připravuje prvo-počáteční atomy v hmotě pomocí modifikací vědomí božského (tanmatra), z nichž každá určuje ve hmotě rozrůzněnost a dává počátek svérázného chvění každého atomu toho typu (tattva). Tyto atomy typické nejsou síly nečinné, nýbrž přibírajíce k sobě nové modifikace (tanmatry) stávají se počátkem nového typu atomů. Tak během generací atomových žádný typ není roven druhému, od pláně k pláni látka se různí, a tím i konstituce fysická různých kosmů neb nebeských systemů jest značně různá. Tímto způsobem

povstává 7 různých typů atomů, odpovídajících 7 plánům vesmíru, života nebo vědomí.

Jakým způsobem Logos solární tvoří a vyvíjí svoji soustavu sluneční, vykládá theosofie naukou o zákonu cyklickém ve vesmíru, jak jej tuto ihned v přehledu uvedeme.

Ve stručném tom nástinu o božství a původu vesmíru patrný bude rozdíl nauky theosofické od nauky řeckých filosofův a nauky křesťanské. Plato, Aristoteles a j. kladou božstvo jako princip činný a vedle něho věčnou trpnou látku; křesťanská nauka učí o jedině nekonečné aktivní příčině, jež produkuje nekonečnou tvůrčí silou hmotu z ničeho, ji udržující, avšak s ní se nestotožňující; theosofie klade jediný princip materielně-duchovní, jenž ze sebe, ze své pralátky tvoří všechno bytí hmotné i duchovní, v něm a s ním má stejnou podstatu. Tím mizí pojem božské bytosti osobní, mizí její neměnitelnost vnitřní, její naprostá duchovost.

V tomto smyslu vykládá pak theosofie místa Písem sv. o Bohu a stvoření světa. S názorem takovým nemůže se ovšem srovnávat ani věda světská, ani náboženská, křesťanská.

§ 13. Nauka o vesmíru.

Jako z „neprojeveného“ vzniklo „projevené“ třemi velikými emanacemi, tak z Loga slunečního tvoří se a vyvíjí „soustava sluneční“ neb jeden vesmír třemi velkými výrony, jež theosofická literatura takto stručně líčí: ¹⁾

První velký výron, vycházející z nejnižšího principu Loga slunečního, jest oživením prvotní substance. Vychází jako životní dech 7 velkými vlnami a tvoří z prvotní hmoty kosmické různé druhy hmoty, které nacházíme v naší soustavě sluneční. Druhý veliký výron lze nazvat oduševňující essencí, vychází z druhého principu Loga solárního a vystupuje taktéž 7 vlnami; jest původcem oživené formy a tvoří 7 řiší

¹⁾ Viz Besantové „Zrození a vývoj duše“, přeložila P. Moudrá, pozn. str. 6—12.

přírodních, vyvíjeje v každé z nich postupně vědomí. Třetí velký výron, vycházející z prvního aspektu Loga slunečního, jest sestoupením božské jiskry, která je nejvyšším principem člověka a činí jej nesmrtelnou individualitou.

Vyšší věda theosofická rozlišuje ve vesmíru 7 různých úrovní či plání neb světů, jež se vzájemně prostupují, jsou utkány z látky více nebo méně hutné, v podstatě jedné, avšak modifikacemi atomovými, svrchu zmíněnými, typicky rozrůzněné. Tak na př. fyzický atom odpovídá 49 atomům astrálního světa, 1 astrální či duševní atom 49 atomům světa duchovního atd. Každý z těchto 7 světů má své vlastní rozměry, svůj vlastní čas, své vlastní obyvatele, vlastní způsob smyslového poznání, vlastní stav vědomí. Každá z těchto plání či světů má opět 7 oblastí různých, a jim odpovídající obyvatele.

Tyto úrovně vesmírové jsou: 1. fyzická neb hutná, 2. astrální neb pudová, 3. neutrální neb manasická, 4. buddhistická či neosobná, 5. nirvánická, neklamnosti, 6. paranirvánická či nadnirvánická a 7. maháparanirvánická či veliká nadnirvánická. V každé rozeznává theosofické badání opět 7 stupňův a 7 říší obyvatelů. Ve světě fyzickém na př. není hmota jen ve stavu hutném, kapalném a plynném, nýbrž jsou ještě 4 stupně jemnější hmoty světa fyzického.

A není na této úrovni jen říše nerostná, rostlinná, živočišná a člověk, nýbrž ještě jiné říše bytostí. Úroveň astrální jest světem pudů, chtíčů nebo přání. Pud, přání, touha jsou tu označením pro hmotnost v duševním světě. Ve světě tomto jsou rozhodujícími vlastnostmi sympatie a antipatie; sympatií tu rozumíme sílu, kterou jeden duševní útvar přitahuje jiné, snaží se s nimi splynouti, uplatnit svou příbuznost s nimi; antipatie naproti tomu jest silou, kterou se duševní útvary odpuzují a vylučují, kterou udržují svou svéráznost.

Podle toho, jak v různých útvarech duševních působí sympatie a antipatie, rozeznává se 7 oblastí světa duševního, jež jsou tyto: 1. oblast žárů chtíčů, 2. oblast plynné vznětlivosti, 3. oblast přání, 4. oblast

libosti a nelibosti, 5. oblast duševního světla, 6. oblast činné duševní síly, 7. oblast duševního života. Ovšem neznamená těchto 7 oblastí 7 říší naprosto od sebe odloučených. Jako se pronikají ve světě fysickém látky pevné, kapalné a plynné, tak v duševním světě se pronikají žár chťičů, plynná vznětlivost a síly světa prání. A jako ve fysickém světě proniká tělesy teplo, a světlo na ně září, tak jest tomu v duševním světě s libostí a nelibostí a se světlem duševním. I tento svět má 7 říší bytostí.

Třetí úroveň, mentální neb manasická čili duchovní svět, jest utkána z látky, z níž sestává lidská myšlenka ve své skutečné podstatě. V tomto světě jsou pravzory všech věcí a bytostí, jež existují ve světě fysickém a astrálním. Tyto pravzory jsou však bytosti skutečné, tvůrčí, vydávají i zvuk známý již starým filosofům pode jménem „harmonie sfér“. Také v tomto duchovním světě rozeznává se 7 stupňů či oblastí. První oblast obsahuje pravzory světa fysického, pokud není nadán životem. Druhá oblast obsahuje pravzory života ve světě fysickém; v třetí oblasti nalézají se pravzory všeho duševního jak světa fysického, tak astrálního. Pravzory čtvrté oblasti netýkají se bezprostředně ostatních světů, jsou to spíše bytnosti, které ovládají pravzory tří oblastí nižších a zprostředkují jejich součinnost. Oblast pátá, šestá a sedmá obsahuje tvůrčí síly pravzorů samých. Čtyři nižší oblasti nazývají se rupickými, t. j. mají tvar neb tělesnost, vyšší tři oblasti slovou drupickými, t. j. bez tvaru neb netělesnými. Tomuto světu náleží theosofické nebe, dévachan nebo svarga, a z látky tohoto duchovního světa utvořen jest též lidský rozum, manas, odkudž jest jméno úrovně manasické. V tomto trojím světě: fysickém, astrálním a mentálním, žije člověk současně za svého tělesného života na zemi.¹⁾ K úrovni buddhistické a nirvánské spěje vývoj bytostí, poslední pak dvě úrovně jsou polem prvotního působení trojného božského Loga, božské theosofické Trojice.

¹⁾ Podrobněji viz ve Steinerově „Theosofii“ (přeložil Pražák a Kieseewetter, Praha 1910), z níž vzal jsem tuto nauku theosofickou.

Tot kratinký nástin světů sluneční soustavy, v níž žijeme, světů, v nichž žijeme a žítí budeme, světů, o nichž zprávy podává tajná věda a moudrost theosofická. Vizme nyní, jak poučuje nás tato moudrost o vývoji naší soustavy sluneční.

Naše soustava sluneční objímá prý sedm velikých soustav, zvaných „evolučními“ nebo „planetárními“, jež jsou ve styku s úrovní fysickou. Jsou to obrovské říše životního vývoje, v nichž příslušné viditelné planety fysické znamenají jen přechodné zjevy; podle nynějších viditelných planet zná theosofická literatura též tyto soustavy evoluční, na př. evoluční soustavu Saturnovu, Jupiterovu, Zemskou, Venušinu a pod. Každá však z těchto „planetárních soustav“ vyvíjí se samostatně a neodvisle od ostatních. Jedna taková soustava planetární, na příklad Zemská, vyvíjí se řadou 7 „manvantar“. Doba mezi 2 manvantarami jest dobou odpočinku, relativní nečinností, a nazývá se „pralaja“. Každá manvantara jest opět složena ze 7 „okruhů“. Okruhem naznačuje se jeden oběh životní vlny kolem „řetězu planetárního“. Každý planetární řetěz jest utvořen ze 7 „globů“ neb „světů“, a doba, ve které životní vlna oběhne 1 globus, nazývá se „periodou neb obdobím světovým“. Jedno pak období světové jest dobou životního vývoje 7 „základních plemen lidstva“. Každé z těchto plemen základních trvá miliony let a dělí se opětně v 7 plemen podružných. Jednotlivé globy nebo světy jednoho řetězu planetárního nacházejí se na různých úrovních, totiž na úrovni fysické, astrální a mentální. Vlna životní projevuje se pak ve své plné činnosti vždy jen na jednom globu řetězu; a globus, který vlna životní opustila, upadá do jakéhosi druhu „zatemnění“. Tedy 7 plemen lidských vyvíjí se v době 1 periody světové, 7 takových period činí 1 okruh, 7 okruhů tvoří 1 manvantaru, 7 manvantar 1 soustavu evoluční neb planetární, 7 těchto soustav konečně vyplňuje 1 soustavu sluneční.

Naše soustava sluneční jest nyní ve čtvrté soustavě evoluční, v Zemské planetární; tato Země nalézá se ve čtvrté manvantare soustavy planetární; v této manvantare nacházíme se dále ve čtvrtém

okruhu; v tomto okruhu jest naše země čtvrtým článkem řetězu a vyvíjí se na úrovni fysické. Vlna životní dlí nyní na naší zemi a vyvíjí zde již páté základní plemeno lidské, tak zvané arijské.

V přítomné periodě světové jeví se theosofickému badání tento vývoj našeho globu a jeho obyvatelů:¹⁾

Geologické skupiny	Hloubka vrstev ve stopách	Lidská základní plemena	Převraty povrchu zemského	Zvířectvo	Rostlinstvo
Laurentin Huron Cambrium Silur	prahory 70.000	První základní plémě polární, jež nezanechalo stop, mělo jen astrální tělo	—	Bez-lebečná zvířata	Lesy chaluh a mořských rostlin
Devon Karbon Perm	prahory 42.000	Druhé základní plémě hyperborejské mělo jen éterická těla	—	Ryby	Kapradovité lesy
Trias Jura Křída	drutobory 15.000	Třetí základní plémě, zvané Lemurovci	Lemuria zahynula vulkánní činností	Plazi	Lesy jehličnaté a palmové
Eocén Oligocén Miocén Oliocén	třetihory 5.000	Čtvrté základní plémě, zvané Atlantovci	Atlantis zničena	Ssavci	Lesy stromů listnatých
Diluvium Alluvium	čtvrtihory 500	Páté základní plémě, zvané Arijci	—	Větší různost ssavců	Lesy kulturní

¹⁾ Viz záznamy z akaše v Theosof. Revue Lotus, IX., str. 227 a násl.

Tedy na našem globu byla dosud tato plemena: 1. polární, 2. hyperborejské, 3. lemurské, 4. atlantské, 5. arijské. Každé z těchto základních plemen má opět 7 podružných plemen neb čeledí, a každá z těchto se opět dělí v rozmanité národní kmeny. Nynější arijské základní plemeno mělo dosud tato podplemena: indické, iranské, středomořské, keltské a teutonské.

Poslední dosud plemeno, arijské, počalo svůj vývoj asi před 1 millionem let a vstupuje nyní do nového období, v němž nastane úplná změna poměrů jak ve stavu sociálním a politickém, tak i v oborech náboženství a vědy; asi po 700 letech počne se vývoj šestého základního plemene.

Těmto pojímům vývoje světového odpovídá též theosofická chronologie, čerpaná opět z indických představ a pojmenovaná podle nich. Hlavní periody v dějinách vývoje světa a člověka jsou tyto:

Zlatý věk, kdy vládne Saturnus, nazývá se krita-juga (neb též Satya a Satva), a trvá podle našeho počtu 1,728.000 let; následuje treta-juga, stříbrný věk vlády Jupiterovy, trávající 1,296.000 let; třetí věk, měděný, vlády Marsovy, zvaný dvapara-juga, trvá 864.000 let; věk náš, věk železný, vlády Furií, jest káli-juga a jeho trvání má býti 432.000 let. Od počátku tohoto věku (káli-jugy) uplynulo podle podání zasvěcenců do našeho r. 1898 již 5000 let jako první cyklus železného věku, a až uplyne další doba skoro 427.000 let káli-jugy, nastane opět věk zlatý, krita-juga. Uvedené 4 věky dohromady činí tak zv. mahá-jugu neboli Velký věk, jenž má tedy 4,320.000 let. 71 mahá-jug tvoří vládu jednoho mánu (1 řetěz lidských plemen). Dooba mezi dvěma mánu (mánu-antara) sluje manvantara a obsahuje 308,448.000 let. 14 manvantar (= 994 mahájug) s periodami mezidobními (sandhi) tvoří 1 kalpu neboli 1 den Brahmův a trvá 4320,000 000 let. Noc Brahmova jest rovna dni a tak tedy Brahmův den a noc činí 8.640,000.000 let; 360 takových dní a nocí jest jeden rok Brahmův, a 100 takových roků jest velká kalpa, mahákalpa, která tudíž trvá jen 311,040.000,000.000 let našich. Po této řadě let podle výpočtů theosofických následuje všeobecná

„pralája“, rozptýlení celého vesmíru. - Podle týchž výpočtův indických a tajné vědy uplynulo od počátku evoluce našeho slunečního systému 1955,884.713 let, a od prvního objevení se lidstva v soustavě planet 1664,501.013 let, od doby Adamovy pak 18,618.754 let.

Tak asi představuje si theosofická věda kosmogonii; celý kosmický vývoj spočívá na axiomatu o 7 principech a o všeobecném zákonu emanace světové z prvopočátečního Absolutna. Poznatky tak smělé jsou prý — podle tvrzení theosofů — naprosto jisté a čerpány ze spolehlivých pramenů tajné vědy.

Vrátíme se k posudku tohoto světového názoru později; nyní pak věnujme pozornost výkladům theosofickým o člověku samém.

§ 14. Nauka o člověku.

Věrným obrazem makrokosmu, velikého vesmíru, jest mikrokosmos, člověk. Jako v makrokosmu poznali jsme theosofickou nauku o 7 úrovních vesmírových a o světové evoluci, tak i v mikrokosmu vizme především theosofickou nauku o sedmidílné podstatě člověka, pak o jeho původu a vývoji v naší sluneční soustavě.

I. P o d s t a t a č l o v ě k a.

Jak již výše bylo naznačeno, v theosofii vše jest projevem Absolutna, vývojem z božství. Tak i duch lidský jest částíčkou Boha samého, kapkou z moře jeho bytí, jest monadou čili jednotkou podstaty prvního velikého Loga, jest zárodkem, jenž potenciálně obsahuje všechny dokonalosti bytosti, z níž se roní. Aby se skryté potence božského zárodku mohly vyvinouti, jest nutno, aby prošel dlouhým cyklem evoluce ve hmotě, aby se zdokonalil tak, by mohl sloučiti se s božským svým původem. A tento vývoj božské monady musí se dítí vnějšími záchvěvy, které by probudily potence vědomí božského. Aby mohla přijíti monada ve styk se všemi proudy vesmíru, potřebuje obal složený z každé látky, z jaké utkány jsou úrovně vesmírové. A ježto rozeznáváme sedm úrovní vesmíru, nutno též předpokládati 7 obalů neb 7 složení bytosti lidské, čili

7 principů v člověku. Toto složení člověka odůvodňuje dr. Steiner¹⁾ rozlišením tří oborů lidské činnosti, jíž jest člověk spojen se světem, a rozeznává v podstatě člověka tělo, duši a ducha. Tělem rozumí to, čím se člověku projevují věci jeho okolí; slovem duše má býti poukázáno na to, čím člověk tyto věci spojuje s vlastním svým bytím, čím pocítuje nad nimi zálibu a nelibost, chut a nechut, radost a bolest; duchem konečně míněno jest to, co se v něm projeví, když pohlíží na věci jako božská bytost. V tomto smyslu skládá se člověk z těla, duše a z ducha; tělem náleží světu předmětů, které též vnímá svými smysly, duši buduje si svůj vlastní svět dojmů, a duchem zjevuje se mu svět poznatků, povznesený nad oba světy ostatní. Chtěje pak Steiner uvéstí v soulad vědu západní a trichotomii Platonskou s názorem indickým o 7 principech, tvoří rozlišování a kombinace v člověku, aby dospěl k 7 dílům podstaty lidské. Především v tělu, duši a duchu rozlišuje vždy tři principy, a učí o 3 tělech, 3 duších a o trojím duchu, totiž zná: tělo fysické, tělo étherické nebo životní, a tělo psychické, duševní nebo astrální; duši citivou, duši rozumovou a duši vědomou; konečně ducha osobního neb duchovní já, ducha životního a ducha čistého neb duchovního člověka. Aby dostal sedmidílnou podstatu člověka, spojuje pak v jedno tělo astrální s duší citivou a duši vědomou s duchovním já. Takovým způsobem lze si znázorniti úplnou podstatu člověka následujícím schematem, k němuž připojím — jak i Steiner činí²⁾ — též terminologii theosofickou, přejatou s některými změnami z literatury indické.

I. Tělo	{	A. Tělo fysické	= 1. Sthúla šaríra (rúpam)
		B. Tělo étherické	= 2. Linga šaríra (džívam)
		C. Tělo duševní	= 3. Káma rúpa (prana)
II. Duše	{	D. Duše citivá	
		E. Duše rozumová	= 4. Káma manas (káma rúpam)
		F. Duše vědomá	= 5. Buddhi manas (manas)
III. Duch	{	G. Duchovní já	
		H. Životní duch	= 6. Buddhi (buddhih)
		I. Duchovní člověk	= 7. átma (átman)

¹⁾ Theosofie, v českém překladu str. 14. a násl.

²⁾ Viz Theosofie str. 36.

První 4 složky tvoří osobnost, poslední 3 pak individualitu člověka, která jediná jest zodpovědnou za činy a sluje též tělem kausálním.

Osobnost v nauce theosofické označuje smrtelnou naši část, smýšlení tělesné, vnějšek, a zaniká smrtí. Individualita jest nesmrtelnou, nikdy neztrácí své totožnosti, činí naši bytost pravým člověkem.

O jednotlivých součástkách lidské podstaty nyní pojednáme zvláště.

1. Tělo fysické, hmotné, hutné, jest to, co na člověku seznáváme pozorováním smyslným. Toto tělo má člověk společné s říší nerostnou; tělo toto podléhá týmž zákonům, jako říše nerostná, směšování, slučování neb rozlučování; skládá se z týchž látek a sil jako ostatní svět neživý, avšak seskupených tak, aby se v tomto seskupení mohlo projevit myšlení. Proto Steiner nazývá fysickým tělem „nerostnou stavbu, vytvořenou podle svého úkolu“. ¹⁾ S tímto fysickým tělem úzce souvisí

2. tělo étherické neboli životní, zvané též étherický dvojník. Jest to tělo hmotné, ale nikoliv hutné, neskládá se z prvků hutných, pevných, kapalných nebo plyných, nýbrž z prvků étherických, jež Besantová třídí v éther I., éther II., éther III. a éther IV. Co jest však tento éther? Podle Besantové je to substance hmotná, jevíci se ve 4 formách fysických; podle Steinera nemá tento éther nic společného s étherem naší fysiky; jest spíše silou životní (indickým terminem „prana“). Toto tělo není sice viditelné obyčejným smyslovým zrakem, avšak pro ty, kdož rozvinuli svoje vyšší orgány smyslové, jest předmětem přímého pozorování, a nikoliv předmětem činnosti rozumové. Toto tělo působí, že látky a síly fysického těla hutného utvářejí se ve zjevy plození, vzrůstu, vnitřního oběhu šťav a t. d., že seskupí se v ten neb onen druh bytosti. Plození a vzrůst má člověk společný s rostlinami i zvířaty; má tedy i tělo životní společné s těmito říšemi. Jaký jest vztah tohoto těla k tělu fysickému? Tělo životní jest jaksi stavitelem a tvůrcem těla fysického, jeho architektem i obyvatelem; a tělo

¹⁾ Theosofie, str. 20.

fysické jest obrazem nebo výrazem těla životního. Co se týče velikosti a tvaru, jsou obě těla u člověka přibližně stejná. U zvířat a ještě více u rostlin liší se však étherické tělo od fyzického velmi značně. Tělo životní jest nerozlučným druhem těla fyzického, dávajíc mu život a chráníc je před rozkladem; úplným odloučením dvojníku od těla fyzického musila by nastati smrt člověka. Jsou však abnormální případy částečné separace těchto těl za života člověka. Okamžité oddělení se dvojníku étherického od těla hutného působí zjev zdvojení člověka, tak že může sám své étherické tělo spatřiti, jak tvrdí Besantová.

Druhý případ částečné odluky obou těl jest při zjevech mediumních. Tu vylučuje se určitá část z těla étherického, a tělo člověka v takovém případě upadá do stavu lethargického, ano i kataleptického, a jeho činnost životní jest značně zeslabena, dokud se odloučené části zase nespojily.

3. Třetí tělo lidské jest astrální neb citivé, někdy nazývané též perispirit. O tomto těle píše Steiner: Tělo fyzické a životní přijímá vnější popudy, ale pocit vzniknouti může teprve v duši pozorovatelově. Činnost, kterou se pocit stává skutečností, liší se podstatně od působení životní síly, a zdroj této činnosti nazveme duši citivou. Tato duše cítivá jest právě tak skutečnou jako tělo fyzické. Svým působením pak závisí na těle étherickém, neboť z něho čerpá to, co má z ní vysvitnouti jako pocit. A poněvadž étherické tělo je životem v těle fyzickém, jest duše cítivá nepřímou závislá také na těle fyzickém, a tím působí tělesnost na duši citivou. Tato jest tedy tělem ve své působnosti určena a omezena. Avšak hranice citivé duše nekryjí se s hranicemi těla fyzického, nýbrž přecházejí ještě poněkud přes ně. Z toho vidíme, že se duše osvědčuje mocnější těla. Ale síla, která jí klade hranice, vychází z fyzického těla. Tím vsunuje se mezi fyzické a étherické tělo s jedné strany a citivou duši s strany druhé ještě zvláštní článek lidské bytosti. Jest to tělo duševní neb citivé.¹⁾ Jest nositelem bolesti

¹⁾ Theosofie, str. 24.

a rozkoše, pudů, chtíčů, vášně, zkrátka života citivého, a tak jest společno člověku ještě se světem zvířecím. Jest utkáno z látky úrovně astrální a jest různé podle různé dokonalosti lidí. Na rozdíl od těla étherického tělo astrální jest snadno odlučitelné od těla fysického, a zejména za spánku člověka se odděluje. Kdykoli theosof usíná, dělí se jeho bytost; tělo fysické se svým étherickým dvojníkem odpočívá nehybně na loži, a zatím tělo astrální vystupuje z něho a vznáší se nad ním, obcujíc se světem astrálním. S tělem fysickým tu zůstává spojeno zvláštním jemným proudem sil, zářivou „magnetickou nití“. Užití těla astrálního jest různé podle duchovního vývoje člověka. Je-li člověk nedokonalý ve světě duchovním, jeho tělo astrální není dokonale vyvinuto, a vystoupivši ze schrány fysické není schopno samostatné činnosti; je-li člověk prostředně vyvinut, jeho astrální tělo jest dokonalejší a schopno činnosti samostatné na úrovni astrální, avšak bez vědomí člověka, a nemůže vejíti ve styk se světem vnějším. Je-li však člověk v duchovní vědě dokonale vyvinut, jest jeho astrální tělo dokonalé a schopno činnosti vědomé i styku se světem vnějším. Takový člověk ovládá své astrální tělo, jest s to, aby vědomě vystoupil z těla fysického a při plném vědomí ocitl se v těle astrálním v úrovni astrální, a odešel třeba k návštěvě vzdáleného přítele; a je-li tento jasnovidcem, má-li vyvinutý zrak astrální, uvidí astrální tělo svého přítele; není-li jasnovidcem, návštěvník bude s to, aby zhustil své tělo, aby se zmaterialisoval a tak se stal poznatelným i fysickému zraku přítelovu.

Tato nauka jest nemalé důležitosti pro otázky zjevení osobních, bilokace lidské, tajných pomocníků a j., o nichž budeme míti příležitost mluvit v další části. Zde budiž ještě připomenuto, že toto tělo astrální, ačkoli v činnosti tak nezávislé na těle fysickém, přece vázáno jest svou existencí na tělo fysické a smrtí člověka se rozpadává znenáhla jako tělo fysické a étherické.

4. Člověk má však ještě čtvrtý článek své bytosti, jehož nesdílí s jinými bytostmi pozemskými; jest to nositel vyšší duše lidské, již se stává člověk korunou pozemského stvoření, nositelem duše rozumové,

zdroje myšlení; a nositel této schopnosti lidské nazývá se „tělem osobního já“ nebo „tělem mentálním“ (kama-manas). Toto tělo odpovídá mentální úrovni vesmírové, a to 4 nižším jejím oblastem, jest utkáno z látky těchto oblastí a má zvláštní tvar i barvu, odpovídající duchovní vyspělosti člověka. Také toto tělo jest odlučitelné od fyzického i od astrálního, a jest pomíjející, když individuum stoupá do světů vyšších.

Tyto dosud stručně popsané části lidské bytosti tvoří **podstatu lidskou nižší, smrtelnou**, osobnost, již měniti musí individualita nesmrtelná, kdykoliv znovu se vtěluje. Nyní jest se nám zmníti o individualitě samé, o vyšší části člověka, o nesmrtelném ego a jeho 3 stupních.

5. Nositelem této vyšší podstaty lidské jest tělo tak zvané „kausální“, poněvadž obsahuje příčiny, které se projevují na nižších úrovních jako účinky. Toto tělo náleží ještě mentální úrovni vesmírové, a sice jest též látky jako 3 nejvyšší oblasti této úrovně. Tělo toto neumírá při každém znovuzrození, jest opravdovým „lidským“ tělem a vlastním nositelem vědomí lidského; v něm ukládá „ego“ zkušenosti minulých životů.

6. Nejvyšším 2 stupňům vývoje lidského ego odpovídá též dvojí tělo, tělo buddhické a tělo atmické, v souhlasu s úrovní buddhickou a nirvánickou. V nich a na těchto úrovních dokonává se zpravidla vývoj lidské bytosti. Jakým způsobem projevuje se ego v těchto posledních 3 stupních lidské bytosti, popisuje Steiner ve své Theosofii takto:

Osobní já není v dnešním člověku nějakou jednoduchou bytostí a podstatu jeho možno seznati, porovnáme-li lidi nízkého vývoje. Člověk cestou po sobě jdoucích životů neboli vtělení stoupá k vývoji vždy vyššímu, a tu pracuje jeho „ego“ na přeměně těl všech. Jeho práce sahá až do těla fyzického. Pod vlivem tohoto „ego“ mění se vzezření fyzického těla. To, co zveme svědomím, není nic jiného, nežli výsledek práce tohoto ego na životním těle během řady vtělení. A tak „ego“ činností svou evoluuje bytost lidskou a vytváří z těl nižších složky vyšší bytosti lidské. Tak přeměněné tělo astrální vlivem ega stává se duší

cítivou, tělo étherické dává vznik duši rozumové a přeměněné tělo fysické zve se duší vědomou. Když ego tak zmohutní, že vlastní silou pracuje na přeměně citivého těla, nazývají theosofové to, co tímto způsobem z citivého těla učiní, „duchovním já“ neboli „manasem“. Tato přeměna spočívá v podstatě na obohacování nitra vyššími ideami a názory. Jestliže člověk výcvikem tajných škol vystoupí výše, promění své étherické tělo v „ducha životního“ neboli „buddhi“. Na stupni ještě vyšším dospěje člověk k tomu, že nabývá sil, jimiž mu lze působiti přetvořivě na tělo fysické; co tímto způsobem z fysického těla jest přetvořeno, nazývá se „duchovní člověk“ neboli „áthman“.

Tak složenou jeví se bytost lidská, jako článek ve velikém kosmu, jeho principech i evoluci. Ovšem tohoto složení lidského nevidí člověk bez duchovní vyspělosti; avšak theosof, dosáhnuvší určitého stupně vývoje duchovního, vše vidí přímo, nejen různá těla lidské bytosti, nýbrž i dokonalost její, v tak zv. „aure“, o níž tuto krátce se zmíním.

Lidskou aurou nazývá Steiner¹⁾ „úказы barevné, viditelné duchovnímu zraku, jež září kolem fysického člověka a zahalují ho jako oblak“. Velikost aury jest různá u různých lidí. Průměrně lze si představit, že celý člověk v aure jest asi dvakrát tak dlouhý a čtyřikrát tak široký jako člověk fysický. Zbarvení aury jest rozmanité podle různých temperamentů, nálady, stupňů duchovního vývoje. Zcela jinou auru má člověk, oddávající se úplně svým tělesným pudům, nežli ten, kdo žije mnoho v myšlenkách. Podstatně liší se aura povahy nábožensky zladěné od aury povahy, jež se ztápí ve všedních zažitcích dne. V aure docházejí výrazu všecky měnivé nálady, všecky náklonnosti, radosti a bolesti. V aure proudí nejrozmanitější barevné odstíny. Myšlenka lidská — jež jest podle tajných věd skutečnou hmotnou bytostí — vystupuje jako duchovně viditelný úkaz barevný, tak že barva odpovídá povaze myšlenky. Myšlenky, mající původ svůj v životě smysl-

¹⁾ Theosofie, čes. překladu str. 102 a násl., odkud tuto stať přejímám skoro doslovně.

ném, mají barvu červenou; v krásné jasné žluti objevuje se myšlenka, kterou se myslitel povznáší k vyššímu poznání; nádhernou barvou růžovou září myšlenka, prýstící z lásky, oddanosti, atd. Lze pozorovati, že se vzrůstající inteligencí množí se zelené odstíny. U neintelligentních lidí jeví se veliká část aury prostoupena proudy hnědě-červenými nebo dokonce temně rudými. Vůbec vše, co svědčí o duchovní činnosti, má spíše podobu paprsků, jež se šíří z nitra; naproti tomu vše, co plyne ze života animálního, má vzhled nepravidelných oblaků, proudících aurou. Aura je zjevem neobvykle složitým, neboť v ní zrcadlí se 3 základní články lidské bytosti: tělo, duše a duch, takže máme před sebou takoruka 3 aury, jež se nalézají v sobě a vzájemně se prostupují. A opětně v každé z těchto 3 aur jsou obsaženy barvy nejrůznějších odstínů podle stupně lidského vývoje. V první auře člověka pudového lze spatřiti odstíny barev od červené do modré; v druhé auře barva hnědá a oranžová svědčí o vyvinutém sebecitu a ctižádosti, kdežto barva žlutozelená zdá se prozrazovati dobrou paměť; základní barvy třetí aury jsou žluť, zeleň a modř.

Zkrátka „jasnovidec“ vidí v člověku tolik složení, tolik krás a vznešeností, že ve světě fysickém nic se nedá srovnati s nimi. Jak šťastný musí býti takový dokonalý „videc“. Pohledem čte všechnu dokonalost, i nedokonalost svého bližního, ani jeho myšlenky a city nejsou mu tajny. „Videc“ vidí svým vyšším zrakem duchovním celou podstatu člověka, jako obyčejný člověk pozoruje zrakem svým fysické tělo bližního. Vidci jeví se člověk takto: Tělo fysické leží jako nejhrubší útvar uprostřed ostatních jemnějších, které je i sebe navzájem pronikají. Jako podvojný útvar proniká tělem fysickým tělo étherické; z něho na všech stranách vyčnívá tělo astrální; a přes ně opět přechází tělo mentální; pak jeví se tělo kaneální, jež roste tím více, čím více pojímá do sebe pravdy a dobra.

V podstatě člověka veliká úloha náleží vyšší triadě, která jest vývojem lidské duše vědomé; jest tudíž nutno zmíniti se zde ještě o theosofické nauce o stavech vědomí.

Vzhledem k sedmeru dělení principů rozeznává the-
 osofie u člověka 7 základních druhů vědomí:¹⁾ 1. vnější
 objektivní neboli předmětné, 2. vnitřní neboli astrální,
 3. nižší psychické a 4. vyšší psychické; 5. pravé in-
 dividuelní sebevědomí, jehož základem jest manas,
 odtud též manasické, 6. vědomí buddhické čili vědomí
 „bohočlověka“ v lidské bytosti, 7. áthmické neboli
 vševědomí ducha božího v člověku. V každém z těchto
 druhů vědomí lze dále rozeznávat sedm variací podle
 projevování se jednotlivých principů na každé úrovni
 zvláště. Vědomí vnější neboli fysické obsahuje tyto
 stupně vědomí: 1. objektivní smyslové, jež vzniká z pa-
 tera vnějšího čítí smyslového v člověku neb zvířeti;
 2. astrálně-instinktivní nebo pudové, které se vyskytuje
 u sensitivních rostlin, u některých zvířat, u idiotů.
 Zvláště je činné u lidí hluchoněmých, náměsíčných a
 mnohých choromyslných; uschopňuje též osoby sensi-
 tivní, že mohou bez užití fysického oka prostřednictvím
 jiných částí těla viděti, čísti zavřená psaní atd.; 3. fysio-
 logicky-emocionální neb životně vznětlivé, které je vše-
 obecným vědomím života ve světě objekt.vním. Jedním
 z jeho následků jest chemická affinita. Do této skupiny
 náleží též instinkt, který působí ve zvířatech i lidech
 a slouží k zachování jejich života tím, že je odstrašuje
 před nebezpečím; 4. vášnivě-emocionální; 5. mentálně-
 emocionální; 6. a 7. spirituálně-emocionální, které ná-
 leží úrovni „nebeské duše“, v níž se zrcadlí duch
 božský.

Astrální základní vědomí obsahuje opět tato:
 1. astrální objektivní, které souhlasí v každém směru
 s předmětným vědomím na úrovni fysické; člověk,
 jehož astrální smysly jsou přiměřeně probuzeny, postře-
 huje zjevy astrálního světa stejně objektivně a jedině
 s tím rozdílem, že jeví se mu vše převráceným jako
 zrcadlový obraz; 2. astrální instinktivní, v němž před-
 měty jeví se velice zjemněny; tohoto stupně vědomí
 dosahují snadno osoby mediumní; 3. životně-vznětlivě-
 astrální, v němž obrazy jsou výstředně živého rázu;
 vystupuje v horečném blouznění a pomatenosti opilcův

¹⁾ Srv. „Lotus“ VI. str. 124. a násl.

a jest příčinou děsivých zjevů, halucinací, šílenství. 4. vášnivě-vznětlivě-astrální; toto vědomí a vnímání jest nejohrožnější z trapných stavů v úrovni astrální; 5. mentálně-astrální; do této skupiny náleží předtuchy, výstrahy a pokyny ve snech, pohledy do minulosti a budoucnosti a pod.; 6. duševně-astrální, v němž mají počátek nejkrásnější inspirace umělců; v tomto stupni vědomí astrálního mohou se též vynořiti zlomkovité vzpomínky na dřívější inkarnace; 7. duchovně-astrální vědomí, které vystupuje jen o mimořádných viděních, a to zpravidla v okamžiku smrti člověka.

O stupních vědomí vyšších naše theosofie se nerozepíše, poněvadž jsou nevyvinutému člověku nepochopitelné a slovy nevyllíčitelné; k jich poznání vede jedině zkušenost.

II. Původ a vývoj lidstva.

Když jsme seznali vývoj soustavy sluneční a pláň vesmírové, když jsme si uvědomili složení bytosti lidské, vizme nyní vývoj této bytosti v soustavě našeho světa dle učení theosofického. Jako hmotně přírodovědecká metoda badání stopuje organizaci fyzického těla až do dávného pravěku, tak stopuje theosofie zase vývoj těla, duše a ducha lidského do dob nejzazších. Theosofie nesdílí názoru descendečního, spíše naopak klade lido-opice za pokleslé bratry lidské. Vývoj těla lidského dál se vlivem duše a ducha. I tělo lidské i duše mají své zárodky a předky v prvních stavech soustavy naší. Vzpomeňme, že naše země prodělala dříve stav tak zv. „saturnský“, pak „sluneční“ a „měsíční“, nežli objevila se v evoluci „zemské“. Již na Saturnu existovali předkové člověka, jejichž vědomí bylo saturnské, tupé, temné, vědomí hlubokého transu. Současně s tímto vědomím tvoří se člověku na Saturnu první základ těla, a to těla fyzického. Z vývoje saturnského sestupuje člověk na Slunce a zde se buduje lidské tělo druhé, jemnější, ale životnější, tělo étherické. Vlivem tohoto těla stává se člověk bytostí oživenou, jakousi rostlinou, a v okruhu slunečním se vyvíjí činností „duchů moudrosti“. Vědomí je tu „sluneční“, podobné bezesnému spánku. Nastává

sestup do života „měsíčního“, v němž člověk vyvine vědomí obrazné a dostane vyzářením „duchů pohybu“ další svou složku, tělo astrální. Odtud konečně sestupuje člověk do období „zemského“, aby se zde dále vyvíjel. Vědomí zemské jest „předmětné“; o vývoji lidstva v tomto období zemském promluvíme pak podrobněji. Až uplyne období „zemské“, v němž se nacházíme a jehož polovici jsme již překročili, nastane nový stav tohoto tělesa, totiž „Jupiter“. Na Jupiteru nabude člověk „obrazného vědomí“ nebo zvaného též „psychického vědomí“. Potom vystoupí člověk na 6. stupeň vývoje planetárního, na „Venuši“, kde bude duše lidská s to, aby nejen obrazy, ale i předměty a bytosti sama vytvářela. Její vědomí tu sluje „nadpsychickým vědomím“. Konečně na sedmé planětě, „Vulkánu“, bude dosaženo zatímního cíle lidského vývoje. Stav vědomí, do něhož zde člověk vstoupí, nazývá se „božskostí“ nebo „vědomím spirituálním“.

Člověk tudíž existoval dříve než nynější země; avšak nesmíme si představovati, že člověk žil dříve v jiných světech, na jiných planetách našeho světa, nýbrž člověk existoval a vyvíjel se s vývojem nynější země. Toto těleso, jež nyní jest „zemí“, mělo dříve 3 stavy vývojové a bude mít opět jiné 3 stavy v budoucnosti. Země naše se všemi bytostmi i lidmi na ní existujícími, prošla, nežli se stala zemí, stavem saturnským, slunečním a měsíčním, a projde v budoucnosti ještě stupni Jupitera, Venuše a Vulkánu. Přechod ten však není náhlý a bezprostřední. Mezi vývojem jedním a druhým, na př. saturnským a slunečním, jsou stavy mezitímné, klidu zdánlivého, a nazývají se „pralaja“. V každém takovém stavu vývojovém jest dlouholetý a rozmanitý vývoj lidstva; my však všimněme si vývoje jen zemského a dosavadního.

Hmoty naší země, které se později staly pevnými, byly před tím ve stavu kapalném, ještě dříve ve stavu vzdušném a v minulosti ještě dřívější ve stavech étherických. Teprve ubývací teplota měla za následek zhutnění hmot. Když se země nalézala v tomto vývoji, vstoupil na ni s vyšších světů člověk jako bytost astrální, vsál do sebe jemnou étherickou hmotu a vy-

tvořil si tělo étherické. Lidstvo prvního plemene polárního a druhého hyperborejského nebylo ještě tím, co nyní nazýváme lidstvem, nýbrž bylo spíše pouhým zárodkem příštích plemen lidských; bylo bez rozumu a bez lidského sebevědomí.

Lidé prvního plemene polárního popisují se v tajné vědě jako oválné, beztvárné a bezkostné bytosti z prchavého rosolu astrálního, jež rozpoltěním se na dva díly plodí ze sebe bytosti sobě rovné, z nichž každá představuje dokonalou bytost. Území tohoto plemene rozkládá se v okolí severního pólu. Druhé plémě lidské vzniká s postupujícím zhušťováním zemské hmoty, duše stává se nosičem životního principu (prány), člověk dostává tělo étherické. Plémě toto, hyperborejské zvané, obývalo v krajinách severních od 70. stupně šířky mezi Gronskeem a Kamčatkou a bylo taktéž bezrozumné. V lidech obojího tohoto plemene skrýval se paprsek božský, lidská monáda božského původu. Avšak nedostávalo se jim středního principu, který by jim sloužil za pojítko mezi nejvyšším a nejnižším principem, duchovním člověkem a fysickým tělem, neměli dosud rozumu „manasu“. Teprve uprostřed základního plemene třetího, lemurského, byl člověk obdařen inteligencí, kdy jeho fysická stavba byla schopna přijati božského poutníka, jak se vyjadřuje skrytá věda.

Třetí základní plemeno lidské, zvané lemurské, obývalo pevninu na jih od Asie mezi Ceylonem a Madagaskarem. V polovici doby lemurské změnilo se fysické tělo lidské, do té doby dvojpohlavné, tak že potom má vždy jen rozplodzovací orgány jednoho pohlaví. Zde setkáváme se poprvé s pohlavím mužským a ženským. Tělo mužské vzalo na se podobu, jež byla určována živlem vůle, ženské naproti tomu jest více výrazem představy. Jednoplhlavností umožněno bylo myšlení; neboť tím, že lidé ne již sebe samy, nýbrž vzájemně se oplodňují, mohou část své produktivní síly obrátiti dovnitř a státi se myslícími tvory. Právě do této doby, kdy nastalo rozdělení pohlaví, spadá též „třetí velký výron“ a vytváří se tělo kausální, čímž dán jest základ ku pravé lidské individualitě. V této době nastává

spojení ducha s bytostí lidskou, duchovní předkové člověka měsíčního stavu začínají se vtělovati na zemi.

Pod vlivem bytostí pokročilejších v duchovní evoluci určen byl malý zástup lemurského lidstva za prarodiče plemene 4. základního, atlantského. Misto, kde tento kmen příštího plemene byl vychováván, bylo v záp. Quinei, v místech dnešní země Ašantů.

U lemurovců nebyla ještě vyvinuta paměť, nebylo také u nich řeči v pravém smyslu slova; jejich představy měly za to zcela jinou sílu než u lidí pozdějších, kteroužto silou působili lemurovci na své okolí. Tak mohl lemurovec druhému něco oznámiti, aniž by byl k tomu měl potřebí řeči; sdělení to záleželo v jakémsi druhu „čtení myšlenek“. Lemurovec měl tělo značně ve své moci, pouhým projevem vůle dovedl na příkl. zvedati ohromná břemena, byl takorba rozeným magem. Příbytků v našem smyslu lemurovci vůbec neměli.

Po lemurovcích nastoupilo plémě atlantské, obývajcí souši v místech dnešního Atlantického okeánu. Duševní schopnosti tohoto základního plemene byly značně vyvinuty, ale převládala výborná paměť, nebylo rozumování a vypočítavých kombinací, jakými se honosí naše lidstvo, proto také nebylo pokroku v našem slova smyslu, za to však lidstvo atlantské ovládalo životní sílu a žilo v dobrých poměrech sociálních a náboženských. Lid byl pod vládou moudrých a vznešených panovníků, byl dosti ctnostný a nevinný; vědy a umění kvetly a okkultní vědomosti úspěch umožňovaly. Bylo školství, a to udržované státem, elementární škola byla povinná, k osnově učební náleželo též vyučování v honbě a rybolovu, chemii, mathematice a astronomii. Ženy byly zcela rovny mužům v efektivní síle a tudíž jim na roveň postaveny v životě sociálním i politickém. Sociální blahobyl měl hlavní své základy ve zřízení lenním. Bylo i náboženství; uctíván a zbožňován byl Manu, symbolem pak nejvyšší bytosti bylo slunce, čímž se vyvinulo uctívání slunce neboli heliolatrie. Kněžstvo tehdy tvořilo veliké okkultní bratrstvo a byly budovány v rozsáhlých městech velkolepé chrámy. Tento rozkvět civilisace atlantské nastal uprostřed tohoto plemene, hlavně v čeledi toltétské, asi před milionem let,

Atlantis vzala za své několika velikými pohromami, z nichž první udála se asi před 800.000 lety a poslední roku 9564 před Kristem. Z atlantovců vyvinulo se plemeno páté, naše, v němž rozum jest převládající mohutností; přejde pak toto plemeno do šestého a sedmého základního plemene, jímž dokoná svůj vývoj zemský po mnoha a mnoha reinkarnacích, o nichž nyní se zmíníme.

§ 15. Znovuvtělování a karma.¹⁾

Jaký jest účel a cíl našeho života pozemského? Názor materialistický odpovídá krátce: Smrtí končí se vše, po smrti není života pro bytost lidskou. Náboženství křesťanské naproti tomu hlásá pravdu: Tento život jest jen přípravou k životu záhrobnímu, věčně trvajícimu. Theosof však shledává odpor v tomto názoru, zdá se mu nemožným, aby celý život člověka dělil se v tak nerovné díly, život totiž tělesný pozemský, trvající jen asi 70 let, a nekonečný život duchovní, věčný po smrti. A rozluštění této záhady vidí jediné v nauce o zákonu znovuvtělování čili reinkarnace a o zákonu odplaty neboli karmy. Znovuvtělování a karma jsou pro theosofa nutnými postuláty zdokonalení na základě složení člověka. Nutnost reinkarnace — podle nauk theosofických — hlásá zkušenost a rozumové úvahy, a potvrzují ji svědectví náboženství východních i nejpřednější myslitelé lidstva. Stačí prý pozorovati zákon dědičnosti duševní, všimnouti si různosti dětí týchž rodičů, různých vloh, předčasné zralosti u dětí, dětí zázračných, uvažovati opakování se dějinných událostí a nesrovnalosti sociální, abychom uznali nutnost znovuvtělování se duše lidské. A to, co rozum staví jako nutný postulát, potvrzují dějiny náboženství. „Není pochyby — praví Besantová²⁾ — že nauka o znovuvtělování tvořila u všech velikých náboženství Východu hlavní a trvalý základ jejich systému. V Indii a Egyptě

¹⁾ Tuto stať podávám hlavně podle spisu Besantové „Znovuvtělení“, přel. V. Procházkou, a podle spisu V. Procházký „Karma“.

²⁾ Cit. m. str. 5—7.

byla zbudována na ní celá ethika. — U Židů měla své zastánce hlavně mezi farisei... tutéž ideu nacházíme též v kabale... Nauce o reinkarnaci učili též věhlasní Otcové církve, a Ruffinus potvrzuje, že víra ve znovuvtělování byla u prvních křesťanů povšechně rozšířena. Netřeba ani se zmiňovati, že u gnostiků a novoplatoniků tvořila jeden z hlavních článků jejich systému... církev usilovala ovšem vždy o její vyhlazení, ale nadarmo; neboť u různých sekt objevovala se již před Origenem a Bonaventurou, kteří byli jejími horlivými zastánci. Všichni duchovní velikáni, jako Paracelsus, Jakub Böhme, Swedenborg a j. přiznávali se k této nauce... Giordano Bruno a Campanella byli jejími obhájci. Též filosofové němečtí, jako Schopenhauer, Herder, Lessing, Hegel, Leibniz... Fichte... Kant a Schelling... Hellmont...“

Jest jisto, že nauka tato jest základem indického védismu i buddhismu,¹⁾ že má oporu ve filosofii Heraklitově, Pythagorově a Platonově, že odtud rozšířila se v pohanském světě římském a řeckém, odkud ji s jistými změnami přejal Origenes, gnostikové a platonikové. Ve středověku křesťanském nemá svých zastánců, leda tu a tam ve spisech okkultistických, na gnosi založených. I v době nejnovější přiznávají se mnozí k nauce o reinkarnaci z řad okkultistův a tu a tam některý katolický modernista. Naproti tomu však nejen církev katolická, církevní Otcové a theologové křesťanští, nýbrž i filosofové a učenci všech dob a národů nesouhlasí s takovouto domněnkou o znovuvtělování.²⁾

I. Z n o v u v t ě l o v á n í.

Co jest reinkarnace? Jaký je vztah reinkarnace k metempsychose? Co vlastně se stěhuje nebo znovuvtěluje? Podle etymologie znamená slovo reinkarnace

¹⁾ Srv. můj článek „Buddhismus a křesťanství“ v programu c. k. gymnasia v Žitné ul. v Praze, r. 1914.

²⁾ Kdo chce seznati současné názory o reinkarnaci, nalezne více než 100 odpovědí od nejrozličnějších učenců soudobých v knize Dra. Innocence Calderone „La reincarnazione“. Inchiesta internazionale. V Miláně r. 1913.

každé znovuvtělení principu životního v tělesné fyzické schráně a jest synonymem se slovem metempsychosa, jež znamená přechod duší do různých těl. Obyčejně při slově metempsychosa máme na mysli stěhování se duší lidských do těl i bytostí nižších, zvířat, a reinkarnaci restringujeme na přechod duše do jiného těla lidského; povšechně však není mezi slovy těmito valného rozdílu a obě reinkarnace i metempsychosa znamenají, jak praví Besantová, „nauku o bytí, podle níž nějaká viditelná, hmotná forma je obývána jakýmsi neviditelným, étherickým principem, který svou pozemskou schránu přežije, a po smrti buďto ihned nebo po uplynutí nějaké doby přechází do formy jiné a v ní dále žije“. ¹⁾ A Besantová doznává, že podle učení indického, brahmínského i buddhistického „přechází životní a vždy opět se vtělující princip (duše) z forem lidských do tvarů zvířecích a naopak“. ²⁾ Náзор tento nebyl pouze v Indii, nýbrž i ve filosofii řecké u Platona, Pythagory i Plotina; sděluje o nich sv. Augustin takto: „Jest naprosto jisto, že Platon tvrdil, že duše lidské po smrti se obracejí a vracejí se až do těl zvířecích. Tento názor podržel též učitel Porfyriův, Plotin; nicméně Porfyriovi rozumově se nezamlouval a soudil, že duše lidské se vracejí do těl lidských, ne do těch, která opustily, nýbrž do jiných, nových. Snad se styděl ono věriti, aby snad matka vrátivši se do mezka nenosila svého syna; a nestyděl se věriti toto, že totiž matka vrátivši se do dívky snad se provdá za svého syna.“ ³⁾ Veliký učitel církevní pronesl tuto významnou pravdu. Také naši novobuddhisté v rouše theosofickém stydí se hájiti návrat duší do těl zvířecích, ale neostýchají se hlásati návrat do nových těl, odvolávající se na zákon vývoje a svou esoterní nauku.

Proto vykládá Besantová o znovuvtělování dále: „Tento mylný názor (t. indických nauk) je zkomolením esoterického učení, které... neuznává, že by lidské ego proti povšechnému proudu evolučnímu mohlo se opět vrátiti k říši zvířecí... Ve smyslu esoterické filo-

¹⁾ Místo cit. str. 9.

²⁾ Tamže str. 10.

³⁾ De civitate Dei, lib. 10. c. 30.

sofie praví nauka o znovuvtělování, že existuje jakýsi životní a individuální princip, který obývá a oduševňuje lidské tělo a po smrti tohoto přechází po delším nebo kratším mezidobí do těla jiného.“ Tudiž podle nynější nauky theosofické reinkarnace má místo jen v tělech lidských.

Theosofický katechismus k otázce, co jest reinkarnace, odpovídá: „Vědění o tom, že jsme již dříve jsoucnost vícekrát měli a že i vícekrát ji můžeme budeme jak zde na zemi, tak i na jiné planetě.“ Co vlastně jest to, čím jsme byli, jsme a stále se budeme roditi? Co se stále reinkarnuje? Vzpomeňme na sedmery princip v podstatě člověka. Princip první až čtvrtý se nevtěluje znova, tělo fysické, étherické, astrální, životní síla a smyslná vrozenost se rozkládají při smrti neb brzo po smrti člověka a vracejí se k živlům nižších světů, z nichž povstaly. Pouze pátý princip v soustavě člověka, duch nebo duše rozumná čili myslitel, manas, jest vtělujícím se ego, individuem.

Vizme krátce průběh znovuvtělení. Při smrti tělesné odkládá člověk tělo fysické, přetrhuje pásku, která spojovala tělo toto s étherickým dvojníkem. Asi třetí den po smrti zanechá duše i tento étherický dvojník, jenž byl nositelem životní síly, prany; dvojník jako druhá mrtvola mešká pak u svého hmotného souduha a rozkládá se jako on.¹⁾ Osobnost člověka však ještě zůstává, ale nemůže se nám zjevit, nemajíc žádného obalu hmotného. První, co se nyní stane s člověkem, jest reorganisace jeho čtvrtého principu čili těla astrálního na úrovni astrální. Na astrální úrovni prodlévá duše člověka tak dlouho, až veškerých materiálních choutek, vášní, náruživostí a náklonností k hmotnému životu se zbaví.²⁾ Pak člověk opouští svůj astrální obal a vchází do říše pátého principu, do říše myšlenek čili oblasti mentální neb manasické. jinak též devachan zvaný.³⁾ V devachanu zůstává člověk delší či kratší dobu, podle toho, jak velké jest myšlenkové a

¹⁾ Modravé obláčky na hřbitovech — viditelné jasnovidci — jsou prý étherické dvojníky rozkládající se těl pohřbených.

²⁾ Místo toto jest theosofický očistec.

³⁾ Devachan jest theosofické nebe.

mravní jeho bohatství za života tělesného nastrádané. Z devachanu sestupuje člověk opět v úroveň astrální, veden jsa žádostí (kamou) po nové existenci tělesné. Zde přijme ego formu astrální, odpovídající tužbám a vlastnostem jeho, a tato forma bude jaksi modelem těla étherického a fysického.

Poněvadž tedy fysické tělo utváří a přizpůsobuje se astrálnímu modelu, jest nové tělo lidské projevem duchovních vlastností a zvyků znovu se inkarnující bytosti. Tak opakuje se běh života stále, dokud individualita člověka, jeho opravdové ego, myslitel, nesjednotí se s božskou monadou, nestane se božským člověkem. Když se tak člověk zdokonalí, zastaví se kolo reinkarnací a člověk ve své božské podstatě vejde v Nirvánu.

Než tu maně připadají otázky: Kolikrát musí se člověk takto vtělovati a co přivádí ho k určitému plemeni, národu a rodině? Co rozhoduje při určování pohlaví, jemuž má náležeti?

Besantová odpovídá k této poslední otázce takto: „Velice nesnadno lze zodpověděti otázku: Co rozhoduje při určování pohlaví. O tom lze vlastně pronésti jen domněnky, neb určitá vysvětlení o tom nebyla nám dána. Ego samé je bez pohlaví; ale každé ego prodělává během svých, myriady čítajících inkarnací jak mužská tak i ženská vtělení.“¹⁾ Tedy pohlaví není zjeveno theosofům, rovněž tak o počtu a době reinkarnací znají jen domněnky. Podle Sinnetta vtěluje se člověk dvakrát v každé čeledi, v jednom okruhu tudíž $2 \times 7 \times 7 \times 7 = 686$ krát, a v jedné manvantaře na 5000krát.²⁾ Podle Steinera vtěluje se člověk zpravidla dvakrát ve 2100 letech, a to jednou jako muž a jednou jako žena.³⁾ Sama Besantová žila prý jako Hyppatia v Egyptě, a jako Giordano Bruno v Itálii. Proč rodí se ego v tom národě a rodině, k tomu odpovídá veliký zákon karmický, jenž co nejúžeji souvisí se zákonem reinkarnace.

¹⁾ Cit m. str. 51

²⁾ Die esoterische Lehre oder Geheimbuddhismus, str. 59.

³⁾ Geheimwissenschaft, str. 410.

II. K a r m a.

Karma jest slovo sanskrtské a znamená doslovně čin, skutek neboli konání. Ale význam tohoto slova je mnohem širší v nauce indické a theosofické. V náboženství nazván jest tímto slovem posvátný úkon obětní. Potom užívá se ho jako stálého výrazu pro ty „činy“, na nichž závisí soud lidský, a tu nutno slovem „karma“ rozuměti nejen skutky, činy samotné, nýbrž i slova a myšlenky, jakož i jejich vztah k minulosti i budoucnosti. Neboť skutek obsahuje o sobě přání, kterým byl vzbuzen, myšlenku, která ho upravovala, jest účinkem příčin předchozích a stává se příčinou účinků budoucích; každý skutek jest tudíž článkem řetězu příčin a účinkův, a proto karma bývá též nazývána „zákonem příčinnosti“. Zákon tento jest všeobecný, jest to — jak praví Blavatská ve své Škruté vědě — nejvyšší zákon všehomíra, z něhož plynou všecky ostatní zákony. Jest to neomylný zákon, který na všech úrovních bytí — na hmotné, duševní i duchovní — přizpůsobuje vždy účinky jejich příčinám. A poněvadž každá příčina, od největší až k nejmenší, od zkázy světa až k pohybu ruky, nezůstává bez náležitého účinku, lze říci, že karma jest nejvyšším zákonem v přírodě, jenž moudře a spravedlivě srovnává účinky s jich příčinami, pátraje po těchto až k jejich původci.

Karma v theosofické nauce není jednotlivým činem, ani souborem činnosti veškeré, nýbrž jest též zákonem, podle kterého všecko se děje. Nejvyšším však zákonem, podle kterého všecko se děje, jest nejvyšší bytost ve vesmíru, Absolutno, ona neměnná se podstata, která jest původem veškerého bytí, z níž všecko vzchází a k níž se všecko vrací. A proto zákon karmy a nejvyšší bytost jsou vlastně jedno. „Karma,“ praví Procházka v uvedené knize str. 8., „je tudíž intelligentní, božskou vůlí v přírodě, vědomým aspektem Nejvyššího ve světě forem.“ Karma jest tedy zákon, podle kterého věci světa vznikají, se mění a vyvíjejí, čili jest to řád světový, který spojuje každou sebe menší příčinu s určitým. příčině té přiměřeným následkem.

Tomuto zákonu všechno jest podrobno — i božstva v indických naukách — jest to však zákon naprosté spravedlnosti a harmonie.

Zákon světový karmický usiluje vždy o to, aby napravil porušenou rovnováhu ve světě hmotném a vyrovnal nesoulad, způsobený ve světě morálním. Proto nazývá se též zákon karmy zákonem rovnováhy, zákonem vyrovnání, zákonem spravedlnosti. Možno tudíž říci, že karma jest věčný a neomylný zákon všehomíra, jenž spravedlivým vyrovnáním účinků zachovává světovou harmonii.

Karma vyrovnávající nesoulad ve světě morálním, způsobený myšlenkami, žádostmi, řečmi a skutky lidskými, jest karmou lidskou. K otázce, co jest rozuměti touto karmou, odpovídá theosofický katechismus takto: „Karma jest výsledkem zákona, dle kterého na světě nyní sklízíme to, co v předešlém životě jsme zaseli, a v budoucím dosáhneme toho, co nyní si připravíme.“

Tedy život člověka jeden jest výsledkem jeho činnosti v životě minulém a zároveň semenem, tvůrcem budoucího života. Štěstí a neštěstí člověka není odměnou nebo trestem od Boha, nýbrž jest přirozeným výsledkem skutků životů minulých; zákon karmy vyrovnává během životů to, co člověk svými činy svobodně zasil. Karma neklade svobodě člověka překážek, a ti, kteří věří v zákon karmy, nejsou — podle theosofie — ani fatalisty, tím méně atheisty.

Nynější náš život je pouze jedním listem z knihy celkového života naší duše, naší individuality; naše nynější osobnost jest synem osobnosti, kterou jsme měli v životě předcházejícím, a zároveň otcem oné osobnosti, v níž se objevíme v životě příštím. Proto je zákon karmy nerozlučně spojen se zákonem reinkarnace.

Jak tvoří se karma člověka? Člověk vysílá v životě svém energii trojího druhu: energii mentální na úrovni manasické, jež tvoří příčiny, zvané myšlenkami; dále energii pudů na úrovni astrální, jež tvoří příčiny, zvané žádosti; a konečně z těchto obou forem plynoucí energii fysickou, která působí na pláni hmotné a tvoří příčiny, jež nazýváme skutky.

Myšlenky, žádosti a skutky představují činnost člověka ve světě mentálním, astrálním a fyzickým, kteréžto světy jsou dějištěm jeho dosavadního vývoje. Nejmocnějším z těchto příčin jsou myšlenky; neboť představy, vzbuzené činností myšlenkovou, jsou příčinami našeho jednání a určují zároveň náš osud.

Každé jednání naše má svou příčinu a svůj účinek. Účinek jednoho jednání vrátil by se k nám ihned, kdybychom nevytvářeli zase nových příčin, protikladných, jež nemohou v téže době vyrovnávat své účinky; takovou činností stírádame si po dobu mnohých životů hojné zásoby příčin nevyrovnaných, a tak si tvoříme „karmu nahromaděnou“. Tato přenáší se z života do života. Část této karmy, těchto nahromaděných nevyrovnaných příčin, vyrovnává se v životě přítomném a jest nazván „karmou činnou“; projevuje se pak v tomto životě v různých příhodách štěstí i neštěstí, jimž nelze se vyhnouti, a tu se nazývá „karmou uzrálou“ (prá-rabdha) na rozdíl od „karmy charakteru“ (sanchita), která se jeví v náklonnostech jakožto výsledku zkušeností nahromaděných. Karma, kterou si vytváříme nyní svými myšlenkami, žádostmi a skutky, a která je příčinou událostí příštích, nazývá se „karmou budoucí“ nebo vznikající (krijamána); ta vyrovná účinky naší nynější činnosti v době příští. Theosofická nauka uvádí ještě jeden druh karmy, t. zv. „karmy kolektivní“ nebo hromadné. Takovou hromadnou karmou jest na příkl. společné neštěstí na dráze nebo na moři, pohromy při povodních, zemětřesení a pod.

Karmický vývoj řídí zvláštní správcové veliké duchovní intelligence, bytosti, které uchovávají karmické záznamy a urovnávají složité působení karmického zákona. Ve Skryté vědě Blavatské mají tito zaznamenavatelé karmy jméno lipikové. Těmto lipikům jest znám karmický záznam každého člověka a z tohoto záznamu, z nahromaděné karmy, vybírají před každým znovuvtělením s všestrannou moudrostí jen ty příčiny, které se k sobě hodí a které v dotyčném vtělení lze vyrovnati. Podle tohoto karmického plánu určují pak ideu těla pro nové vtělení; tuto ideu zpracují pak maharadžové v podrobný model a odevzdají jej své pod-

řízené družině, aby utvořila příslušnou kopii. Touto kopií jest tělo étherické, které jest dvojníkem těla fyzického.

Jest jasno, jak nutně se doplňují zákon karmy a zákon reinkarnace. Jakmile se nastrádaná karma člověka vyrovná a tíž přestane sobeckým jednáním tvořiti si karmu budoucí, jest volným, jest spasen, nic mu již nebrání, by nevstoupil do říše věčného klidu a blaženosti.

§ 16. Mistři božské moudrosti.

„Mistr“ jest v nové theosofii slovo největší úcty hodné, vždyť „mistři“ vlastně Theosofickou společnost založili a ji řídí, „mistři“ obětuji se dobrovolně výchově plemene lidského, bez jejich pomoci nelze člověku státi se dokonalým; proto „mistrům“ věnujeme v tomto pojednání zvláštní pozornost.

Kdo jsou „mistři moudrosti“ čili theosofie? Jsou to bytosti, možno říci bytosti lidské, avšak takové, které dokončily již svůj pozemský vývoj, dosáhly vysokého stupně duchovní dokonalosti a nyní dobrovolně obětuji se službě lidské. Mistr prodělal již evoluci svého bytí, dosáhl odumření svých žádostí, vyčerpал svou pozemskou karmu, stal se dokonalým, osvíceným (buddhou), mohl vstoupiti do nirvány a sjednotiti se s božstvem, nebyl již povinen znovu se vtělit; avšak mistr, jenž tímto vývojem svým stal se soucitem a láskou nezištnou jiných služebníkem a na sebe takorba zapomněl, mistr z útrpnosti a soucitu s bratry nedokonalými na zemi naši zřekl se nirvány a vrátil se na zemi, aby byl lidem pomocníkem, vůdcem a ochráncem. Tito mistři moudrosti nejsou nic jiného než ti, které východ nazývá mahátmy a arhaty, kteří uvádějí se v literatuře theosofické též jako adepti a gurů, čili dokonalí a učitelé žáků.

Tyto dokonalé bytosti lidské tvoří mezi sebou veliké bratrstvo, „Velikou bílou lož“, a jsou členy hierarchie, která podporuje řízení světa a vývoj národů. Členy tohoto bratrstva byli všichni velcí dobrodinci lidstva v jeho vývoji duchovním; zejména z něho

vyšli zakladatelé velikých systemů náboženských, jako Buddha, Kristus, Mohamed, Kut Humi.

Sídlem této veliké Bílé lože adeptů jest Himalaja, Tibet nebo poušť Gobi. Cesta k nim jest sice volná, ale těžká, úzká, a jen málo vyvolenců z řad theosofů ji nalézá. Mistři sami skrývají se a nevcházejí ve styk s lidstvem naší doby, materialismu oddaným a duchovními statky pohrdajícím.

Jak tedy působí „mistři“ na výchovu a zdokonalení lidstva? Nečiní tak přímo a stále, nýbrž skrze své žáky, kteří žijí ve světě a jsouce poučováni mistry, jdou mezi lid, aby mu přinášeli pravé poznání. Sledují sice stále vývoj lidstva, ale zvláště v určitých, vhodných dobách vysílají své jednotlivé členy jako veliké učitele lidstva, aby tito vyvolali nový duchovní proud na vývoj lidstva a svými zvolenými žáky jej rozšířili a lidstvo k vyššímu duchovnímu poznání přivedli. Takovými vyslanými velikými učiteli lidstva byli zmínění hlasatelé velikých náboženství, takovými žáky mistrů-adeptů byli všichni velcí hlasatelé tajných duchovních nauk iak na východě tak na západě. Ovšem, mistři sami si vybírají své přední žáky, a to hlavně v Tibetu a na východě vůbec. méně v Evropě kulturní; avšak i zde, jako na př. Tomáš Vaughan. Paracelsus, Pico della Mirandola, hr. St. Germain a jiní byli podle tajné vědy theosofické skutečnými žáky (čela) mistrů „bílé lože“.

Ovšem netřeba ani připomínati, že žáky, poučovanými těmito mistry a lidmi, v duchovním poznání pokročilými, jsou též zakladatelé a přední vůdcové Theosofické společnosti; jejich pak úkolem jest, aby upřímné snaživce vedli k poznání a dokonalosti, aby velikým mistrům moudrosti získávali četné žáky-laiky. Neboť — podle H. P. Blavatské — žák-laik jest každý obyčejný člověk ve světě našem žijící, jenž má vážný úmysl nabýti poznání v duchovních věcech. A proto též všichni lidé, kteří se vážně drží zásad theosofických, mohou býti považováni za „žáky-laiky“.

Poněvadž „mistr“ jest člověk dokonalý, jenž přišel k poznání a vědomí jednoty své s božstvem, čili jest vlastně monadou božskou na zemi, neb bohem samým,

nic nevadí, aby žák projevoval mu úctu božskou, jako křesťan ctí Krista-adepta jako boha.

Vedle „mistrů“ uznává theosofická nauka po příkladu indické celou řadu bytostí ve vesmíru, dokonalejších než člověk i méně dokonalých, a rozeznává následující hlavní skupiny jejich: Dévové či bohové, z nichž mnozí jsou vznešenější, jiní pak nižší než člověk. Tvoří dvě veliké třídy, tak zv. arupa-dévů a rupa-dévů; arupa-dévové jsou bohové, bytosti vzdušné, nebo intelligence, které nemají žádné zvláštní formy (= rupa); rupa-dévové mají formu individuální, osobní bytí a působí na př. ve spiritismu. Ke skupině dévů patří též jiné bytosti, jako na př. manuové, kteří působí při vývoji nových lidských plemen, dhyanchohans neboli „duchové planetární“ a jiní. Indové mluví o 330 millionech dévů a dělí je v 33 třídy.¹⁾ Vedle nás a s námi žije veliké množství bytostí, které náležejí úrovním vyšším, zejména úrovni astrální, a nalézají se na jiném stupni vývoje než my. Jsou to „bytosti elementární“, jež se zdržují ve světě astrálním; jsou to bytosti, které opustily těla zemřelých lidí a jsou více nebo méně bez vědomí a rozumu; k nim patří „strašidla“, nazvaná pisachové a mohini (jsou-li mužského neb ženského rodu). Jinou třídu bytostí ve vesmíru tvoří „duchové přírodní“ neb duchové elementů; jsou to obyvatelé říše čtyř živlů, totiž země, vzduchu, ohně a vody. Obyvateli země jsou gnomové neboli zemští skřítkové, obyvateli vzduchu jsou sylfové, v ohni vládnou salamandři a ve vodách působí víly neb rusalky. S různými druhy bytostí ve vesmíru porovnávají theosofové křesťanské sbory andělské.

§ 17. Theosofická nauka spásy.

Nauka spásy v theosofii jest jen důsledkem základních nauk o božstvu a člověku ve vesmíru.

Křesťan uznává hřích jako příčinu vykoupení, milost nadpřirozenou jako nutnou podmínku spojení s Bohem; věří, že obětoval se za něho Kristus jako obět smírná,

¹⁾ Viz Lotus, II., str. 45.

že svátosti jsou zdrojem posvěcení; ví, že bez milosti Boží nic nemůže, ale též, že ke spáse své musí přičiníti skutky dobré, že modlitbou dosahuje hojných milostí od Boha; křesťan věří, že po smrti očekává ho nebe nebo peklo nebo očištec. Hle, křesťanskou nauku o hříchu a milosti, o vykoupení náměstném a oběti, o svátostech a modlitbě, a o životě posmrtném. Vizme nyní, kterak soudí theosofie o těchto pravdách.

Co jest podle theosofie hřích? Hřích dědičný není než sestupem lidského ego do hmoty, ve hříchu Adamově třeba viděti pouhý zákon evoluce ve hmotě. A hříchy osobní nejsou něčím objektivním, nýbrž jen směrem naší vůle; špatné a tudíž hříšné jsou myšlenky, přání a skutky, které zdržují náš vývoj, sesilují naši sobeckost; zákonem mravnosti jest tedy zákon evoluce a zákon světové harmonie; kdo ve všem má na mysli sebe a svůj prospěch, ten staví se proti zákonu vývoje a světové spravedlnosti, jedná špatně, hřeší. Hříšným jednáním neuráží člověk Boha, nýbrž zdržuje svůj vývoj; za hřích lidský nemůže činiti zadost žádný vykupitel, následky svých činů musí každý vytrpěti sám, sám musí býti svým spasitelem; za hřích nemůže člověk trpěti v nějakém očištcí nebo věčném pekle, neboť těchto míst není, za hřích musí pykati člověk znovuvtělováním, aby vyrovnal ve světě hmotném činy životů předešlých, aby vyčerpал svou nasířádanou karmu. A poněvadž člověk duší a duchem náleží i vyšším plánům a na nich žádostmi a myšlenkami svými působí, musí i na těchto úrovních vyrovnávati nedostatky spáchané. Tak zdržuje se duše a duch na jednotlivých úrovních, dokud nevyčerpá látku nahromaděnou, a v tom pouze lze spatřovati jakýsi očištec, peklo a nebe.

Není tudíž hříchu ani jeho následků, jak je líčí náboženské tradice, není pekla ani očišce, ani nebe ve smyslu křesťanském, není tudíž také náměstné očištné oběti, odpuštění hříchů ani trestů; jest nejvyšší zákon světového vývoje a zákon karmy; kdo nejedná v souhlase s těmito zákony, škodí sobě samému a následky sám musí nésti. Činnost vykupitelská může pouze poznání pravé v člověku vzbuzovati, prostředky

spásy, svátosti mohou býti pouze symboly vnitřního vývoje lidského. S tohoto stanoviska pohlíží theosofická nauka na osobu Vykupitelovu, na sv. svátosti v církvi křesťanské, na modlitbu a různé obřady církevní.

O Ježíši Kristu učí theosofie naprosto fantasticky. V první části jsme již slyšeli, s jakou nenávistí a nehistoričností se vyjadřuje o Kristu Blavatská a Hartmann; seznali jsme též stanovisko Besantové a Steinerovo. Není sice úsudek theosofův o Kristu jednotný, avšak všichni shodují se aspoň v tom, že Kristus není pravý Bůh, vtělený z Marie Panny, že Kristus není vykupitelem lidstva, nýbrž nanejvýš učitelem jeho. V ostatních otázkách soudí o Kristu každý směr theosofický podle své metody. Pro většinu theosofův osoba Kristova jest pouhým mythem aneb jest jim zasvěcencem tajné vědy. Podle Odhalené Isidy Blavatské Ježíš jest Nebu, nepravý messiáš; ale slovo Nebo prý značí také tolik jako Merkurius, a Merkurius tolik jako Buddha v indickém planetárním monogramu; tudíž Kristus jest vlastně Buddha a oba jsou vlastně jen slunečním mythem. Besantová pak ve svém esoterním křesťanství líčí Ježíše jako indického zasvěcence. Narodil se v Palestině a byl prý vychován v písmě hebrejském a začátcích tajných věd od rabbiho Elhanana a rabbiho Jehosuah; byl prý určen k životu asketickému, poslán do společnosti essenské v jižním Judsku, potom prý se vzdělával v jakémsi essenském klášteře, kam přicházeli mudrcové z východu, z Persie, Indie a Egypta, a kdež prý byla celá indická bibliotéka knih okkultních. Na to prý odešel Ježíš do Egypta a stal se zasvěcencem veliké lože, z níž vychází každý zakladatel velikého náboženství. V době té měl sestoupiti a projeviti se Syn Boží; i sestoupil Syn Boží a projevil se v Ježíši dospělém; sestoupil při křtu Ježíšově v podobě holubice a po tři roky zůstal spojen s Ježíšem jako Kristus; když Ježíš byl usmrcen, poněvadž hlásal věčné své božství a božství všech lidí, opustil jej Syn Boží. Ježíš Kristus tedy není věčný, vtělený Bůh, nýbrž dokonalejší člověk, učitel lidstva, jako byli jiní velcí zakladatelé náboženství, aneb jest pouhý sluneční mythus, obraz síly božské v přírodě. Ježíš Kristus ne-

mohl člověka vykoupiti, a neustanovil také svátostí, které by nadpřirozenou milost samy ze sebe udělovati mohly.

Milostí jest spíše sebepoznání, uvědomění si božství lidského a snaha po dosažení dokonalosti ve smyslu zákona cyklického a karmického. Svátosti nejsou rozhodně nástroji účinné, vnitřní, nadpřirozené milosti, nýbrž buď pouhými symboly vnitřních stavů člověka aneb jakýmisi okkultisticko-magickými formulemi a obřady k dosažení zvláštních duševních účinkův. Ovšem ve výkladu křesťanských svátostí zase se rozcházejí theosofičtí žáci Blavatské, Besantové a Steinerovi; poslední chtějí křesťanství akkomodovati theosofii a proto uznávají svátosti, docela i 7 svátosti církve katolické, avšak ve smyslu esoterním, vykládající je podle svých představ.

Podle české revue theosofické¹⁾ účinnost svátostí nezávisí od toho, který je uděluje, jako spíše od toho, kdo je přijímá. Avšak podle Besantové²⁾ mnoho, ne-li všechna účinnost svátostí závisí od tajnoznalství toho, kdo ji uděluje. Besantová totiž uznává jakýsi tajný vztah magický mezi vnějším obřadem svátostným a vnitřní působností, vztah světa hmotného ke světu duchovnímu neviditelnému. A proto též obřady svátostné nejsou prý novum křesťanství, nýbrž majetkem všech zasvěcencův a magů. Svátosti tudíž nebyly ustanoveny — podle Besantové — od Ježíše Krista, nýbrž od okkultistů, kteří znali světy neviditelné a použili látky, slov a úkonův, aby dosáhli určitých duchovních účinků. Jinými slovy, moderní theosofové činí ze svátostí buď pouhé zevnější symboly, nebo obřady pověrečné k dosažení přirozených účinků. Tak píše na př. česká theosofická revue (roč. II.) mezi jiným: Svátosti nejsou obřady, které milost udílejí, nýbrž obřadem potvrzuje se udělení milosti, kterou ta či ona svátost v sobě obsahuje, t. j. milost ve smyslu theosofickém. Neboť křest na př. jest probuzení božského života a vědomí v člověku; zpověď

¹⁾ Lotus, roč. II., str. 100.

²⁾ Esoterisches Christentum.

jest zevním symbolem sebepoznání; svěcení kněžstva jest symbolem vnitřní iniciace, t. j. osvětlení, kněz má býti v nitru svým pravým theosofem; není-li v duši toho, kdo svátost svěcení kněžstva přijímá, posvěcující síla tato, jest obřad jen klamem.

Podobně ostatní obřady církevní jsou zevními obrazy vnitřních stavův a událostí, které v duši člověka se uskutečňují nebo mají uskutečniti. I chrámy jsou obrazem člověka hledajícího pravdu.

A tážeme-li se po theosofickém kultu, dostaneme odpověď stejně atheistickou a fantasticky pověrečnou. Poněvadž theosofie nezná osobního Boha mimo nás, nezná božství Ježíše Krista, nezná nadpřirozené vnitřní milosti, nýbrž vyznává božství v člověku a „zasvěcenice“, jest také kult její jen kultem „mistrů“ a „vlastního božství“.

Buddha, Kristus, Mohamed a jiní byli z řádu zasvěcenců, byli mistry, a proto nic nevádí, aby jejich obrazy nebyly uctívány; v této věci mají vyznavači „božské moudrosti“ svobodu úplnou. Kult mariánský však dlužno si vykládati opětně mysticky. Uctíváním Panny Marie rozumí theosofie pěstování čistoty duše; neboť Maria (Maja) značí nebeskou přirozenost člověka oproti jeho zvířecí přirozenosti. Tato přijala ducha sv., t. j. ducha sebepoznání a porodila syna, t. j. sebepoznání.¹⁾

Theosofové moderní nepohrdají ani modlitbou; jako mají sošky svých mistrů, tak mají i chrámy a modlitební knihy, na př. od Hermanna Rudolpha „Meditationen“, t. j. theosofickou modlitební knihu spolu s návodem k meditování, jak autor titul rozvádí. Ovšem modlitby theosofů nemají nic společného s modlitbou křesťana, nejsou to modlitby k Bohu, nýbrž opětně okkultistické vzývání vlastního božského „já“ v rámci všeobecného zákona cyklického a karmického. Besantová a Steiner opět vykládají svým způsobem nauku křesťanskou o modlitbě. Odlišně od Blavatské uznávají účinnost ústní modlitby a rozeznávají při tom trojí druh modlitby. Prvním jest modlitba za dobra hmotná,

¹⁾ Lotus, II., str. 124.

tělesná, druhá jest modlitba prosebná za dobra duchovní, třetí pak druh modlitby tvoří adorace božství, meditace a pod. Tyto modlitby vysílá člověk k božstvu; ale kdy a od koho jest vyslyšen? Pokud se týče prosebných modliteb, zejména za dobra tělesná, dojde člověk někdy vyslyšení, jindy nikoliv; záleží tu na karmě člověka, nebrání-li tato pomoci. Proto též účinnost modlitby jest nejistá. Jestliže však prosba člověková jest vyslyšena, působí tu buď vyšší intelligence z vyššího světa nebo útvary mysli a energickou vůli člověka vytvořené, neb astrálové lidí žijících, jak výše o nich byla učiněna zmínka. Některá z těchto bytostí postřehne volání o pomoc a buď sama pomůže aneb neviditelným způsobem vyvolá u jiného myšlenku a vůli pomoci; takovýmto způsobem vyslyšen bývá člověk intervencí tajných pomocníků. Jako v potřebách tělesných tak i v duchovních pomáhají člověku theosofičtí andělé a žáci, kteří vědomě pracují mimo tělo své fysické v těle astrálním. Modlitbou nejvznešenější jest však úvaha o principech světa a člověka, meditace božského ducha v člověku, uvědomování si vývoje lidského a splynutí s božstvem. Člověk v modlitbě má se povznášeti k pojmu své sedmeré podstaty, a proto též veliký Učitel lidstva Kristus naučil ho sedmeročlankové modlitbě Otčenáše, modlitbě, v níž podle theosofů tak krásně jest člověku připomínána jeho soustava a cíl vývoje, jen když Otčenáš ve smyslu esoterním pochopíme. Hle, grafický rozbor křesťanského „Otčenáše“, aspoň podle představy Steinerovy:

Otče náš, jenž jsi na nebesích

Buď v ů l e tvá

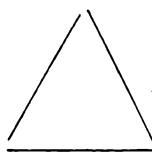
vůle = átma

Přijď království tvé

království = budhi

Zbav nás od zlého

zlé = ego

Posvěť se jméno tvé

jméno = manas

Neuvoď nás v pokušení

pokušení = tělo astrál.

Chléb náš vezdejší

dejž nám dnes

chléb = tělo fysické

Odpust nám naše viny

jakož i my odpouštíme

naším vinníkům

viny = tělo éterické.

Těmto theosofickým zákonům vesmíru a člověka věnuje pozornost též „Otčenáš“, jak jej podává theosofickým vyznavačům H. Rudolph ve své zmíněné modlitební knize.¹⁾ Modlitba i s poznámkami tamže uvedenými v překladu jest tato: Otče²⁾ náš,³⁾ jenž vesmír pronikáš, tvé jméno zaznívej,⁴⁾ přijď k nám tvé království⁵⁾ pokoje, buď vůle⁶⁾ tvá na zemi.⁷⁾ Svůj chléb života⁸⁾ dejž nám všem, v tobě zapomínáme svých vin⁹⁾ a odpouštíme bratřím viny¹⁰⁾ jejich; veď nás zkouškami¹¹⁾ a zbav nás každého klamu.¹²⁾ Neboť tvé jest království¹³⁾ i síla i velebnost¹⁴⁾ od věčnosti¹⁵⁾ do věčnosti.¹⁶⁾ Amen.¹⁷⁾

Uvedl jsem tuto stručný přehled dogmatické nauky theosofické, a nyní několika slovy zmíním se ještě o theosofické ethice.

§ 18. Theosofická mravouka.

System mravouky theosofické jest dosud neucelený a jednotlivé směry theosofické také více nebo méně zdůrazňují ethickou stránku. V celém pojednání jsme již seznali, že směr adyárský nejméně pozornosti věnoval ethice, zejména v letech minulých, zdůrazňuje

¹⁾ H. Rudolph: Meditationen, ein theosophisches Andachtsbuch nebst Anleitung zur Meditation, v Lipsku (datum neudáno). Str. 57.

²⁾ Atma, vyšší já. — ³⁾ Lidstva — ⁴⁾ Božské (magické) síly a vlastnosti (láska atd.) mají se projevit v nás jakož i v celé přírodě a prostor pronikati. — ⁵⁾ Království sebepoznání (theosofie). — ⁶⁾ Universální láska. — ⁷⁾ V říších jevů (pláně zjevení) „jako na nebi“ (v beztvárných plánech vesmíru). — ⁸⁾ Moudrost (theosofie; buddhistická podstata nebo hmotná přirozenost ducha; světlo). — ⁹⁾ Vědomí viny (karma). — ¹⁰⁾ V sebepoznání milujeme sebe samy ve všem bytí. — ¹¹⁾ Hříchy (samolibost, představa zvláštnosti) a na nich spočívající chyby a slabosti překonávají se meditací o Atmanovi. Veškeré žití jest zkouškou, zvláště pro žáka theosofie; v užším smyslu jest zkouška rozhodnutí se pro pravou nebo levou cestu, poznání a svobodná volba dobrého a zlého (bílé neb černé magie). — ¹²⁾ Sobeckosti a tím i utrpení, nedostatku, nemoci a smrti. — ¹³⁾ Absolutní, vše objímající vědomí. — ¹⁴⁾ Přirozenost Atmanova jest světlo a blaženost. — ¹⁵⁾ Den stvoření (kalpa, sedm okruhů) = 4320 millionům let našich. — ¹⁶⁾ Noc světová (pralaja). — ¹⁷⁾ Původně AUM, t. j. A = Atma, U = Buddhi, M = Manas; božská trojice v člověku.

stále stránku okkultistického poznání. Pokud můžeme sledovati ethické zásady theosofické různých směrů, zjišťujeme to společné, že základem řádu mravního není věčný zákon Boží a svoboda vůle v jednání, nýbrž zákon vývoje a zákon karmy; člověk nemá povinností k Bohu, nýbrž jen povinnosti k svému ego, a z této povinnosti vyplývají povinnosti k ostatním bytostem vyššího i nižšího řádu. V podstatě není theosofická ethika nic jiného než indická nauka buddhistická.¹⁾

Povinnosti člověka k vlastní individualitě jsou asi následující: Člověk musí dospěti k přesvědčení své božskosti, k sebepoznání, životem duchovním, myšlenkovým, poslušností a věrou k svému vůdci, musí potlačit svou sobeckost a zbavit se všech měnivých vlivů vnějších, musí se snažiti usplňovati svůj vývoj duchovní, probudit v sobě vyšší smysl, duševní zrak.

Proto též musí se člověk varovati všeho, co podporuje jeho tělesnost, žádost, a co překáží vývoji ducha. Všechny pásky, které ho poutají k fyzické úrovni, musí býti překonány, všechny žádosti smyslné, sobecké musí býti potlačeny, člověk musí jednati nezištně, láskyplně, osvobozovati v sobě božskou monadu. Poněvaž však zvířecí látka požitá a v tělo lidské přijatá člověka zdržuje ve hmotě zvířecí, doporučuje se zdržování masitých pokrmů. Mimo to člověk má se zdržovati všech opojných nápojův a nikotinu, neboť tyto látky obsahují v sobě škodlivý magnetismus všech těch, kteří byli zúčastněni na jich výrobě. Ano opravdovému theosofovi třeba zdržovati se též manželství, neboť dobrý čela nemůže řádně plniti své povinnosti, musí-li obracet pozornost zároveň k ženě.

Povinnost člověka k jiným bytostem vycházeťi musí z vědomí, že vše jest ve vývoji, že všechny živé bytosti jsou našimi bratry, že každý nespravedlivý čin tvoří karmické následky; proto musí se člověk snažiti, aby všechny bytosti podporoval v jejich vývoji, nemůže žádného tvora živého zabíjeti neb poškozovati,

¹⁾ Srv. mé pojednání „Buddhismus a křesťanství“ ve výroční zprávě c. k. gymnasia v Praze v Žitné ul. za r. 1913—14.

nechce li sám sobě škoditi. Naopak má se každý snažit, aby svého bratra na stupni lidství přiváděl k sebe-poznání, k božskosti, a o to právě ve všech směrech se snaží opravdový theosof, šíře všude pravé poznání božského já a obětavou lásku i snášelivost ke všem.

Tyto své povinnosti a své určení má si člověk častěji uvědomovati, a v tom právě záleží modlitba theosofova. Uvedu tu aspoň část z knihy Rudolphovy,¹⁾ jednající o přikázáních a o zpytování svědomí, z níž nejlépe poznáme celou mravouku theosofickou.

Theosofie po příkladu buddhismu stanoví 5 velikých přikázání pro každého člověka:

1. Slibuji, že neusmrtím žádné živé bytosti, ani ji nijak nezraním, nýbrž že se vynasnažím život zachovati a podporovati.

2. Slibuji, že nevezmu ničeho, co mně není dáno dobrovolně a s dobrým úmyslem.

3. Slibuji, že zdržím se všech necudných myšlenek, slov i skutků.

4. Slibuji, že budu se varovati lži a přetvářky, podvodu, pomluvy a nactiutrhání.

5. Slibuji, že nebudu požívatí opojných nápojů neb jiných rozčilujících a omamujících prostředkův užívati. —

Zpytování svědomí pak obsahuje tyto otázky:

1. Zabil jsi dnes nějakou živou bytost (úmyslně)?

2. Neranil jsi myšlenkami, slovy nebo skutky člověka nebo zvíře aneb neublížil jsi jim nějakým jiným způsobem?

3. Nedal jsi příčiny aneb neschvaloval jsi usmrcení nebo zranění živé bytosti od jiných?

4. Nezarmoutil jsi člověka tvrdou řečí nebo neslušným chováním?

5. Nevzal jsi něco, co ti nebylo dáno dobrovolně a v dobrém úmyslu?

6. Neponoukal jsi někoho ke krádeži aneb krádež schvaloval?

7. Měl jsi nedovolenou žádost cizího majetku?

¹⁾ Rudolph, „Meditationen“ str. 78—85.

8. Vypůjčil jsi si peníze nebo jiné věci a dosud jich nevrátil?

9. Byl jsi necudný v myšlenkách, slovech a skutcích?

10. Mluvil jsi nepravdu nebo se nějak přetvařoval?

11. Pohanil jsi bližního nebo jej potupil?

12. Odporoval jsi, slyšel-li jsi některého člověka tupiti?

13. Dal jsi někomu podnět ke lži, přetvářce, nactiutrhání, pohanění aneb jsi schvaloval tyto hříchy?

14. Učinil jsi slib s úmyslem ho nedodržeti?

15. Nedodržel jsi daného slibu, aneb jsi slib zrušil?

16. Požil jsi opojného nápoje aneb nějakým způsobem se omámil neb rozrušil?

17. Naváděl jsi jiné k užívání opojných neb omamujících prostředkův aneb užívání jich schvaloval?

18. Byl jsi střídavý v jídle a pití?

19. Varoval jsi se nečistých pokrmův a nápojů?

20. Oddával jsi se rozptylujícím zábavám?

21. Nosil jsi marnivé ozdoby a uhlazenost, abys se líbil jiným?

22. Zdali jsi vnitřní povstávající špatné myšlenky, city a přání zapuzoval a přemáhal dobrými myšlenkami, city a přáními?

23. Překonával jsi vnější zlo života dobrými slovy a úkony?

24. Svůj osud snášel jsi s trpělivostí a oddaností, či jsi naň žehral a si stěžoval?

25. Odpovídal jsi na pohanu a ospravedlňoval se proti obvinění nebo proti útokům jsi se hájil?

26. Hádal jsi se s někým?

27. Zastával jsi vždy pravdu v myšlenkách, slovech a skutcích, bez ohledu na sebe, na jiné osoby nebo společnosti?

28. Žehnal jsi v duchu všechněm tvorům vesmíru?

29. Odpustil jsi ze srdce svým protivníkům a nepřátelům a zapomněl jsi na učiněná ti příkoří?

30. Zdržoval jsi se každého planého a marného mluvení a střehl se slov lhostejných a neužitečných?

31. Přemáhal jsi zvědavost a vzdaloval se každého zaměstnání, které činí roztržitým?

32. Myslíš při každé práci na svou osobu: její citění, schopnosti, úmysly, mínění a jednání?

33. Mluvil jsi o své osobě jiným osobám?

34. Chválil jsi sebe sama či hanil?

35. Myslíš na jiné osoby, o nich mluvil, je chválil nebo hanil?

36. Obracel jsi činnost svého ducha a vůle stále k jednotě: k beztvárnému, všudypřítomnému, božskému Já (atmanu)?

37. Očišťoval jsi svou mysl od každé touhy po požitku a majetku, cti a moci?

38. Byl jsi lakomý, pyšný, marnivý, závistivý, bojácný nebo hněvivý?

39. Chováš nenávisť proti někomu?

40. Máš odpor k jiné bytosti, člověku neb zvířeti?

41. Žiješ v říši střídajících se citův a necháváš se jimi vésti ve svém konání?

42. Vzdal jsi se touhy po radostech nebe a blaženosti nirvány?

43. Vyplnil jsi své povinnosti ke své rodině?

44. Byl jsi vždy laskavý ke všem lidem a zvířatům?

45. Plnil jsi svědomitě povinnosti svého povolání?

46. Plnil jsi své povinnosti k obci a ke státu?

47. Plníš svou denní povinnost k lidstvu?

48. Modlil jsi se před každým jídlem a po něm za lidstvo lačnické a žíznící po poznání?

49. Začínal a končil jsi každou práci ve jménu Atmana?

50. Studoval jsi nejméně půl hodiny denně tajnou vědu (po případě theosofické spisy ji vysvětlující)?

51. Očekáváš za své působení odměnu?

52. Oddal jsi se lítosti beze skutků?

53. Nechal jsi každého člověka věřiti, mluvit i jednati podle jeho vlastního poznání?

54. Učinil jsi některé bytosti nějaké násilí v myšlení, slovy nebo jednáním nebo jednání její jsi určoval, takové si přál, doporučel, žádal nebo zakazoval?

55. Žádal jsi od někoho službu, který to nechtěl dobrovolně konati?

56. Vykonal jsi sám, co jsi vykonati mohl?

57. Horlil jsi proti osobě nebo sektě, jejich nauce a mínění?

58. Hanil jsi nebo kritisoval jinou o obu, její smýšlení, mínění a jednání?

59. Byl jsi v řeči své dogmatický?

60. Činil jsi některou osobu nebo spis autoritou nebo jsi sebe sama činil autoritou?

61. Byl jsi ochoten bez ustání působiti pro všeobecné sbratření lidstva a jeho vykoupení ze sobeckosti?

62. Jsi ochoten neustálou pobožností, studiem a poslušností vyššího Já se uschopňovati, abys jiným přinášel objasnění, útěchu a pomoc?

63. Jsi ochoten zastati se kdykoliv ve světě I. T. V. (internacionálního theosofického sbratření)?

64. Jsi hotov obětovati pro šíření theosofického hnutí jak sílu pracovní, tak čas i peníze, jak ti možno?

65. Pamatoval jsi dnešního dne bratrstva mistrů, svého mistra a budoucího spasitele světa?

Z těchto otázek učiní si každý představu o mravním systému theosofickém, jenž jest v theorii systemem soucitu ke všem tvorům, snášelivosti ke všem lidem, systemem sebeovládání; v praksi ovšem morálka tato objeví se nám poněkud v jiném světle.

Seznali jsme nyní v hlavních rysech celou soustavu theosofických nauk a můžeme tudíž dokonaleji pochopiti základní tři hesla společnosti theosofické: sbratření lidstva, srovnávací studium náboženské, studium okkultních sil v přírodě i v člověku. Theosofie má býti jediným ethickým pojítkem lidstva, má prý celou pravdu náboženskou, učí poznání přírody a člověka; při tom prý jest prosta dogmatismu, náboženské nesnášlivosti, a tudíž — podle přání moderních theosofů — jest jedinou duchovní pravdou a náboženstvím budoucnosti. Než uváží-li člověk theosofické hnutí a jeho nauky střízně, přijde k úsudku, že v theosofii není náboženské pravdy, nýbrž libovolný esoterismus náboženský, není vědy pozitivní, nýbrž nevědecký dogmatismus a pověrečnost, není opravdového bratrství, nýbrž ethická neupřímnost, a proto theosofie nebude základem nové kultury a universálním náboženstvím lidstva.

§ 19. Posudek nauk theosofických.

Náboženství všech národů tvoří dle učení theosofického jednu velikou pravdu božskou, božskou moudrost, gnosí neb theosofii. Tuto pravdu hlásají lidé boží čas od času, učíce téže mravouce, radíce tytéž metody, užívajíce vnějších symbolů podávají různým národům světa tu část základní pravdy náboženské, kterou může lidstvo pochopiti. Všichni tito velcí učitelé pravdy byli lidé boží, tvoří veliké bratrstvo nadlidí, a čas od času přichází některý z nich, aby více pravdy sdělil lidstvu a tak řídil duchovní vývoj plemene lidského. Všichni tito velcí učitelé, ať se jmenují Zoroaster, Buddha, Mojžíš, nebo Kristus a Mohamed, kázali jednu pravdu svým nejbližším učedníkům, avšak pravda tato ostatním méně pokročilým, nezasvěcencům, byla sdělována jen postupně a v obrazech, v symbolech; tak vznikla dvojí stránka náboženská, vnitřní — esoterní, a vnější — exoterní, již možno sledovati ve všech velikých systémech náboženských. Vnější formy náboženské, exoterní, utvářely se co nejrozmanitěji, avšak jsou to pouhé slupky, vnějšek, v němž tají se jediné společné jádro božské moudroti. Theosofie snaží se odhaliti vnější závoj a společné esoterní jádro všech náboženství podati lidstvu ve formě jediné, společné, a utvořiti tak universální náboženství lidstva.

Esoterismu prý vydávají svědectví velká a malá mysteria v pohanství, na př. mysteria eleusinská v Řecku; esoterismu nasvědčují prý výroky Kristovy, na př. Mat. XIII., Luk. VIII., potvrzuje jej i disciplína arcani v prvotní církvi; o hlubším pochopení pravd křesťanských mluví prý i církevní Otcové; theosofie prý tudíž vlastně jen obnovuje esoterní pravdu křesťanskou Kristem hlásanou.

Podobně prý však u Hindův a buddhistů theosofie obnovuje jen prvotní pravdu náboženskou a v islamu není než esoterní naukou Mohamedovou. Tak asi představuje si theosofie srovnávací studium náboženské.

Než k tomuto výkladu učiníme několik poznámek. Je-li tomu tak, proč věhlasní badatelé ve srovnávací vědě náboženské neuznávají zásluh theosofie,

proč nesdílejí tohoto názoru, proč svými hlubokými studii nebyli přivedeni k témuž výsledku? Proč vyzna-vači různých forem náboženských odvracejí se od theosofův a vytýkají jim diletantství ve věcech náboženských? Čím dokazuje theosofie správnost svého názoru, a kdo pouze theosofy poučil o společné pravdě, a to pravdě theosofické? Pokud theosofie nedokáže svého hlásaného esoterismu náboženského vědecky a historicky, pokud bude haliti se ve tmy mistrů, potud budeme následovati dosavadní vývoj náboženského studia a nebudeme přísahati na slova učitelů theosofických. Mluví sice theosofie o náboženské pravdě indické, křesťanské i pohanské, avšak s vyloučením historické kritiky, jak ukázali nejlepší znalci indické filosofie náboženské Max Müller a Pavel Deussen, jak dosvědčují novější práce badatelů křesťanských i indických. Jak již v části dějinné bylo poznamenáno, čerpá theosofie své poznatky náboženské ze spisů nevěrohodných, ze spisů stranických a nepřátelských křesťanství, upravuje vše bez nutné soudnosti podle svých fantastických představ. Křesťané spatřují v theosofii staré indické nauky, a Indové vidí v theosofii porušování své staré pravdy náboženské. Píšeť na př. jistý Hind v „Daily Chronicle“ o Besantové: „Mrs. Besant nestarala se nikdy o praktické provádění nauk guru, spíše vedla život obchodnice, konala přednášky, psala knihy a shromažďovala peníze prý její odpůrci se zlobí, že domáhá se jistých reforem, jako odstranění sňatku dětí a j. To jest naprosto nesprávné. Svět ví dobře, že Besantová jest od vědeckých a filosofických kruhů viněna z jiných věcí . . . Naše antitheosofické hnutí zabývá se hlavně tím, aby napravilo škody, které tato společnost dělá naší filosofii a literatuře, prohlašujíc o sobě, že vykládá naše posvátné knihy, kdežto jen vše akkomoduje theosofickým předsudkům a požadavkům, a tím porušuje čistotu našich svatých písem.“¹⁾

Pokud se týče důvodů theosofických pro esoterismus, třeba si uvědomiti pravý stav věci. Byly v pohanství obřady

¹⁾ Srv. Freimark „Moderne Theosophen u. ihre Theosophie“, str. 27—28.

určité pro zasvěcence, avšak ráz jejich nebyl theologický, nýbrž obřadný, netýkaly se theorie náboženské, nýbrž praxe obřadné a mystické, nemají nic společného s dvojí náboženskou naukou, vnější a vnitřní. V křesťanství pak dlužno míti na paměti, že Ježíš Kristus nezná dvojí nauky, nezná tajnosti, naopak vyznává, že svěřuje apoštolům vše, a posílá je, aby totéž všem hlásali; před soudci svými výslovně se odvolává na veřejnost svého učení, tajně ničemu neučil. Užívá-li podobenství, nečiní tak, aby zakryl pravdu, nýbrž naopak, aby pravdu vznešenou učinil prostému lidu přístupnou. Nikdo nikdy nevinil Krista z dvojího evangelia, až naši žáci „božské moudrosti“. Že disciplína arcani nemá nic společného s vybájeným theosofickým esoterismem, jest jasno každému, kdo jen trochu zná dějiny křesťanství. Církevním Otcům, Klementovi Alex. a j., ani se nezdálo o nějaké tajné nauce, jejich gnosis není gnosí pohansko-křesťanské sekty gnostické. Tudíž ve své nauce o esoterismu náboženském theosofie na-prosto zklamala, a nikdo z vážných badatelů náboženských nebude ji v tomto poblouzení následovati. Rozdíly různých systémů náboženských jsou přece tak evidentní, že nelze činiti ze všech systém jediný, jenž by obsahoval podstatnou nauku všech. Tím však nebudiž míněno, že všechna náboženství mimo křesťanství jsou klamem a nepravdou; vždyť v každé nauce projevuje se též pravda přirozená a stopy prazjevení, a tudíž i nekřesťanské nauky mají v sobě část náboženské pravdy Ježíšem Kristem hlásané a jeho cíkvi zachovávané.

Než pozorujme již nauku theosofickou samu a sudme o její vědecké ceně. Theosofie hlásá největší volnost názorův, úplnou bezdogmaticčnost svých nauk, každý má právo podržeti své náboženské vyznání, ano v „Theosophische Kultur“ (1913) čteme, že jest zcela lhostejno, zda přednášející věří v pravdu nauk theosofických čili nic. Avšak celé toto pojednání jistě nás přesvědčilo, že v praxi bude tomu jinak, že vyžaduje se naopak mnoho víry. To potvrzuje výslovně Česká theos. revue (roč. XII. str. 51), kdež se praví: „Okolnost, že žádný člen nemusí se přiznávat k ně-

jakému článku víry, nesmí býti vykládána tak, že by jich společnost jako taková snad neměla. Neb společnost hlásá pravěkou moudrost, pro jejíž rozšíření byla založena. Nechce však svého učení nikomu vnucovati.“ Tedy theosofie má články víry, nikdo však — bohudík — není nucen jim věriti. A kdo chce těmto základním článkům důvodně věriti, kde nalezne jejich odůvodnění? Jinde ne, než v autoritě mistrů božské moudrosti a „jejich žáků“, vůdců to theosofické společnosti. Jiné pozitivní badání jest nepřípustné; kdo dovolil by si pochybovati o pravdách theosofických, jest nezasvěcencem a nepřitelem pravé moudrosti, jak stalo se mezi jinými i Lutoslawskému a Steinerovi. A odkud čerpají vůdcové theosofičtí své nauky, abychom jim mohli věriti? O tom praví moudře Steiner: „O pramenech sdělení, která tuto činím, jsem dnes ještě zavázán zachovávat mlčení.“¹⁾

Patrně u něho jako u Blavatské se jedná o zjevení mistrů, kteří však obcují jen se svými miláčky! Nuže, jak se má věc s mistry? Podle udání Blavatské bydlí v Tibetě! Avšak r. 1904 přišla do hlavního města tibetského Lhassy anglická výprava a při té příležitosti tázal se major Waddell, dobrý znalec řeči i lidu v Tibetu, nej přednějšího lamy na mahátmy; tento pak odpověděl, že takové bytosti nejsou. Rovněž o tajné vědě, která by se v Tibetě pěstovala, nikdo ničeho nevěděl. Snad proto usadila Blavatská své mistry do Tibetu, aby se o nich nikdo pravdy nedověděl! Zkrátka, mistři tajné vědy existují pouze v chorobné mysli theosofův, a tato jest tudíž také jediným pramenem theosofie. A pohlédneme-li na jednotlivé nauky, shledáváme opět jen subjektivismus theosofických vůdcův a jejich visionářství; o vědě objektivní nemůže býti řeči. Náзор o božství chce nekvalifikovaným způsobem vyhověti materialismu i spiritualismu, nauce pohanské i křesťanské, nemá však nejmenšího filosoficko-metafysického podkladu. Náзор o světě, jeho evoluci a době nemá podkladu ve vědách přírodních a pozitivních, naopak spíše vědeckému badání

¹⁾ Unsere atlantischen Vorfahren, str. 9.

odporuje aneb aspoň uniká dosahu vědy naší. Nauka o člověku není leč znetvořená filosofie indická a opsání domněnek Paracelsových. Zkrátka, se stanoviska vědeckého nauky theosofické jsou naprosto nevědecké a fantasticky-subjektivní, jak mimo jiné dokazuje znamenitý učenec a indolog Speyer.¹⁾ Je-li věda theosofická tak obsáhlá, proč zavádí nás do krajín neznámých, do dob před miliony lety, na jiné světy a planety; proč raději nepoučí nás o historické minulosti evropských národův, o době historické, avšak méně probádané, o krajích naší zeměkoule? Zajisté o těchto otázkách nemohla by tajná věda tak bájeti, kde věda mohla by ji kontrolovati, a proto theosofická věda poučuje raději o tom, kam věda dosud proniknouti nemohla. Zde kdo chce, ať věří! Než theosofie nežádá víry; kdo chce, ať se přesvědčí, ať cvikem a poslušností zasvěcenců vyvine svůj duchovní zrak, vyšší smysly, a bude míti vše jasně dokázáno! Ovšem, ale tento duchovní zrak dosud nikdo nevyvinul, leda snad (!!) vůdcové theosofičtí; ostatní buď musí zanechatí blouznivého hledání vyšších schopností, aneb musí vyvinouti v sobě hysterii a bláznovství, podobné duševnímu stavu Blavatské.

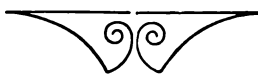
Opakujeme zkrátka: Theosofie moderní není vědou objektivní, jest to visionářský subjektivismus, nemá nikde evidence vnitřní, jen věří, neuvažuje rozumově, nýbrž bájí, nedokazuje, nýbrž tvrdí, netvoří nových směrů, avšak dosavadní znetvořuje. Její základní články o prvopočáteční příčině, o karmě a reinkarnaci, o nekonečné evoluci nikdy nebyly zjištěny jako důsledky v pravdě pozitivní a vědecké.

Jediné, co budí pozornost, jest theosofická ethika se svým universálním zákonem lásky a sebezapírání. Avšak všimneme-li si blíže theorie i praxe ethické ve společnosti theosofické, máme dojem neupřímnosti a nemožnosti. Sebepoznání a zdokonalování mravní hlásá každá nauka náboženská i filosofická, není k tomu třeba teprve theosofie. Láska ke tvorům žijícím, úplný vegetarianismus jest při nejmenším rigorismus v praxi

¹⁾ Die indische Theosophie, str. 312 – 326.

neudržitelný a člověka moderního snižující. Láska k bližnímu jest jistě nejkrásnějším kvítkem lidské kultury, avšak v životě praktickém mnoho lásky a bratrství si theosofové nevěnují, jak v části historické jsme viděli.

Z těchto důvodů patrně, že moderní člověk kulturní Evropy nemůže souditi příznivě o hnutí theosofickém, chce-li zůstatí objektivně nestranným a vědecky založeným; člověk pak nábožensky citící nikdy nemůže uznati v theosofii základ budoucího universálního náboženství lidstva, nýbrž spíše pokus duše po Bohu toužící a na nepravé cestě jej hledající. Těm pak, kteří „bona fide“ hledají v theosofii své duchovní a mravní obrození i celé společnosti naší, volám slova upřímné lásky: Studovali jste již křesťanství s takovou živostí a horlivostí, s jakou se věnujete theosofii? Pronikli jste hlubiny nauky Kristovy a jeho lásky, a změřili jste její ohromný rozsah? Uvážili jste, že před křesťanstvím sklonili hrdé čelo mnozí velcí myslitelé lidstva? Prve než odvrhnete katechismus křesťanský, vzpomeňte výroku Tertullianova o nauce katolické: „ne ignorata damnetur“ (ať se neodsuzuje nepoznaná). Studujte své náboženství křesťanské a naleznete v něm řešení tajů života přítomného i budoucího. Neopouštějte pro novotu věci pravdu Kristovu, moudrost božskou pro výmysly lidské, sílu víry pro klam magický, svatost života křesťanského pro morálku pohanskou, vznešený kult katolické Evropy pro pověry Orientu. Pomyslete, kam jdete; blud jest rozmanitý, pravda však jest jediná, jasná, jež nebojí se světla. Věda, jež prchá před světlem a halí se v temnoty okkultismu a esoterismu, jest dcerou tmy a klamu. Pravý Bůh a pravé náboženství jsou světlo bez stínu tmy, světlo, které ve tmách svítí, a osvětluje každého člověka.

Ukazatel jmenný i věcný.

Číslice značí stranu.

Absolutno 71, 72, 77, 85, 103

abstinence 115

Adam 85, 109

adept 106

Adyár 11, 13, 19, 24

Aeskulap 19

aesthetika 40

akaša 83

Alkyone 36—37

Altmann 25

andělé 113

Anthroposophische Gesell-
schaft 16, 26

anthroposofická odbočka česká
42

arhat 106

Aria samadži 47, 54

Arijské plemeno 83

Aristoteles 70, 79

Arundale 37

Arupa 108

arupický 81

astrál 113

astrální bytosti 95

astrální tělo 88, 95, 101

astrální úroveň 80, 101

astrální vědomí 93

astrologie 74

Ašoka 57

atheismus 31, 73

Atlantis 83, 98

Atlantovci 83, 97

atman 86, 91, 113, 118

Augustin sv. 56, 68, 100

aura lidská 91—92

avatar 32

Baader 71

Bedrniček Jan 39

Benares 11, 18, 23, 24

Bernard sv. 71

Besantová Anna 12, 13, 14, 16,
17, 24, 34, 50, 55; její živo-
topis 60—64, 87, 88, 98, 100,
102, 110, 111, 112, 121

Besant František 61

Besant-Scottová Mrs. 61

Betanelly 47

Betlem 37

Bhagavadžita 59, 70

Bílá lože 29, 32, 46, 106

bilokace 89

Blavatská Helena Petrovna 9,
11, 13; její životopis 43—56;
103, 107, 110

bodhalaya 19

bodhisattva 32

Böhme Edwin 38

Böhme Jakub 71, 99

Bonaventura sv. 71, 99

Brahma 72, 78

Brahmův den a noc 84

bratrstvo zasvěcenců 120

Brors T. J. 68

Buddha 31, 33, 106, 107, 110

buddhi 87, 91, 113

buddhická úroveň 81
buddhismus 70, 99
Busnelli S. J. 43

Calvari 10, 30
College Hindu 24
Cordes 22
Coulombová 11, 12, 45, 48

Časopisy theosofické 25—26
čela 107, 115
Česká společnost theosofická
38—42

Darwinismus 73
Deussen Pavel 121
dévachan 81, 101
dévové 108
disciplina arcani 122
Dolgoruká Helena 44
dvojník 87, 88, 101
dzyan 50, 53

Eckhart 71
Eder 22
Egypt 33
elementární bytosti 108
Elhanana 110
esoterismus 30, 74, 100, 119,
121
esoterní křesťanství 63, 120
esoterní sekce theos. 13, 27, 63
exoterní 13, 120
éterické tělo 87, 94, 101
ethika 40, 124

Fadév Ondřej 44
Freimark 52, 54
Felt Jiří 47, 51, 54
fond Besantové 28
Fuentova afféra 64

Garibaldi 45
generální rada T. S. A. 23
Giordano Bruno 102
globus planetární 82
gnomové 108
gnose 120, 122
gnosticismus 71, 99
Gotama Siddhárta 33
Grible 12

Grieben 25
gurú 106, 121

Hahn Petr 44
harmonie sfér 81
Hartmann Frant. MUDr. 12, 15,
24, 27, 38, 49, 55, 58—60, 110
heliolatrie 97
Heraklitus 70, 99
Hermes 33
heslo T. S. A. 10
Himalaja 107
Hodgson 12, 48, 49, 52
hřích 109
Hübbe Schleiden 16, 75
Hume 48
hvězda východní 16, 34
hyperborejské plémě 83, 96
Hyppatia 102

Chlumský J. B. 39
chronologie theos. 84

Indie 11, 15, 18, 19
indifferentismus nábož. 31, 64
individualita 87, 90, 102
internacionální theos. sbratření
(= I. T. V.) 15, 23, 119
instinkt 93
Isis odhalená 24, 47, 54

Jacolliot 54
Jamblichus 70
jasnovidec 89, 92
Jekaterinoslav 44
Judge Q. W. 9, 11, 13, 14, 46,
57—58
Jupiter 95

Kabbala 71, 99
Kairo 45, 46
kali juga 84
kalpa 72, 84
káma 86, 102
karma 14, 32, 73, 98 03—106,
113
kausální tělo 87, 90
Klement Alex. 122
Koch Alois 38
Kohn Emil 39
Kristus 31, 33, 56, 60, 61, 107,
108, 110, 122

Krišnamurti 34, 36
krita juga 84
Krotona 24
křest 111
křesťanství jako mystika 66
kult theos. 112
Kuneš 38
Kut Humi 13, 31, 46, 58, 107

Laotse 70
Leadbeater C. W. 13, 24, 27,
36, 64–65
Lemuria 83
lemurovci 83, 96, 97
Lhasa 123
linga šaríra 86
lipikové 105
Logos 72, 76, 77, 78, 85
Lotus 38, 39
lotusu bílého svátek 50

Madras 48
magie 75
mahájána 70
mahájuga 84
mahákalpa 84
maháradžové 105
mahat 78
mahatmové 47, 51, 106, 123
manas 81, 86, 91, 93, 96, 101,
113
manasická úroveň 81
manu 84, 97, 108
manvantara 82, 84, 102
Maria Panna 110, 112
materialismus 30
Mead 16
mentální úroveň 81
Mentana 45
Merkurius 110
metempsychosa 73, 100
milost 111
mistři moudrosti 11, 13, 14, 29,
31, 46, 74, 106, 123
Mitra 70
Mizra 36
modlitba 112–113
Mohamed 31, 107
mohini 108
monada 85, 96, 102, 115
Morya 13, 46

mravouka theos. 109, 114–115
Müller Max 121
mystika 40, 70, 71
mysterie 70, 120

Náboženství universální 33
Naraniah 36, 64
Neapol 49
Nebu 110
nirvána 32, 102, 106
novobuddhismus 73
Novoplatonikové 70, 99
Nový York 45

Oasa 19
oblasti úrovní 80
obřady církevní 112
očistec 101, 109
odborní pracovní čes. T. S. 40
Oehl 52
okkultismus v theosofii 9, 10,
17, 30, 40
okruh planetární 82
Olcott H. S. 9, 23, 46, 57
Oppenheimer 51
Orfeus 33
Origenes 99
Orion 36
osobnost 87, 104
Otcové církevní 56
Otčenáš theosofický 113, 114

Panentheismus 73
pantheismus 30, 73
Parabrahma 71, 77
Paracelsus 71
perioda světová 82
perispirit 88
Picha 38
pisachové 108
planetární soustava 82
pláně světové 80
Plato 70, 79, 86, 99, 100
plemena lidská 82, 83, 84
plemeno polární 83, 96
Plotinus 70, 100
Point Loma 15, 24, 28, 65
pomocníci tajní 113
Porfyrius 100
pracovní řády T. S. 17–19
pralaja 82, 85, 95
prana 86, 87, 96

Pražák Božetěch Dr. 39
Procházka Václav 38, 103
Proklus 70
příkázání theos. 116
Pythagoras 70, 99, 100

Raatz 26, 37
radžajóga 15, 65
radžové 11
reinkarnace 73, 98, 99 - 102
Revue Theosofická 39
Rudolph Hermann 112, 114
rúpa 81, 86, 108
rusalky 108

Řád Léčících 19
řád Hvězdy Východní 19, 32,
34—35
řád Růžového kříže 19
řád Sannyasů 20
řetěz zlatý 20

Sacciolo 48
salamandři 108
sat 78
sat-avidya 78
Saturn 94
Schrader Otto Dr. 24
Schuré Eduard 65
Sidney 25
Sinnet 16, 24, 25, 43, 48, 102
Siversová 67
sluneční soustava 82
Society for Psychical Research
12, 49
sofismus 71
Sokrates 70
Solovjov 50
Speyer 124
spiritismus v theosofii 9, 44,
51, 108
spiritualismus 30, 31
Steiner Rudolf Dr. 10, 16, 24,
27, 40, 42, 65—67, 86, 87, 88,
90, 102, 112, 123

sthula šaríra 86
svastika 76
svátosti 110, 111
Swedenborg 71
sylfové 108

Tajná věda 24, 30, 50, 54
těla lidská 87—90
Telang 24
Tertullian 125
Thales 70
theologové u theosofů 31
theosofie 70, 75
Theosophische Zentralbuch-
handlung 25
Tibet 46, 47, 107
Tingleyová Kateřina 14, 22, 28,
65
trichotomie Platonova 86
Trine R. W. 77
Trojice theosofická 78

Učitel světový 32, 35—37
Upanišády 70
úrovně vesmírové 80

Vědomí lidské 93—94
Venuše 95
vegetarianismus 124
vivisekce 18
Vulkán 95
Vyasa 33

Wadia 20
Wachtmeistrová 49, 55, 67
Warrington 25
Wilder 54

Zákon cyklický a karmický 73
zasvěcenec 13, 27, 31, 112
znak theosofický 76
Zoroaster 31, 33, 120
zpověď 111
zpytování svědomí theos. 116-
119

Obsah.

	Strana
Předmluva	5
Úvod	7

DÍL I.

Theosofická společnost.

Hlava I.

Vznik, rozšíření, organisace a snahy Theosofické společnosti.

§ 1. Vznik Theosofické společnosti	9
§ 2. Rozšíření Theosofické společnosti	11
§ 3. Organizační a literární činnost Theosofické společnosti adyárské	22
§ 4. Úkol Theosofické společnosti	29
§ 5. Veliký učitel lidstva a řád „Hvězdy Východní“ . . .	32
§ 6. Česká theosofická společnost	38

Hlava II.

Přední osoby v Theosofické společnosti.

§ 7. Helena Petrovna Blavatská, zakladatelka Theosofické společnosti	43
§ 8. Spoluzakladatelé Theosofické společnosti	57
§ 9. Vůdcové dnešní Theosofické společnosti	60

DÍL II.

Učení Theosofické společnosti.

Hlava III.

Přehled theosofie v minulosti a v přítomnosti.

§ 10. Idea theosofie v minulosti	70
§ 11. Pojem theosofie moderní	71

Hlava IV.

Přehled nauk theosofických.

12.	Bůh a stvoření	77
13.	Nauka o vesmíru	79
14.	Nauka o člověku	85
15.	Znovuvtělování a karma	98
16.	Mistři božské moudrosti	106
17.	Theosofická nauka spásy	108
18.	Theosofická mravouka	114
19.	Posudek nauk theosofických	120
Úkazovatel	jmenný i věcný	127

Opravy značnějších chyb tisku.

Str. 30.	řádka 28.	čti:	A to — přiznává na příklad Calvari — theosofové . . .
„ 70.	„ 3.	„	§ 10. Idea . . .
„ 70.	„ 14	„	Ůpanišády místo Apanišády.
„ 73	„ 7.	„	<i>πᾶν ἐν θεῷ</i>
„ 74.	„ 30.	„	určitých místo užitých.
„ 80.	„ 19.	„	2 astrální neb pudová, 3. mentální
„ 81.	„ 29.	„	arupickými místo drupickými.
„ 92.	„ 36.	„	kausální místo kaneální.

- Svazek XXI.: Dra Rich. Špačka „Práce ve světle zjevení Božího“.**
Cena 80 h.
- Svazek XXII.: „Katolická filosofie dějin“.** Napsal Louis Leroy,
přel. Vojtěch Kameš. Cena 80 h.
- Svazek XXIII.: „Několik vynikajících katolických povah XIX. stol.“**
Napsal L. z Hammersteinů, přel. prof. Jan Kosina. K 2'30.
- Svazek XXIV.: Dra Jana Sýkory „Pravost, neporušenost, věro-
hodnost a příslušná vážnost knih novozákonních vůbec,
evangelii pak zvlášť“.** Cena K 1'60.
- Svazek XXV.: P. J. A. Krose: „Jak náboženské vyznání působ
na mravnost“.** Přeložil Dr. Karel Kašpar. Cena 1 K.
- Svazek XXVI.: Fr. Tom. Cámery „Náboženství a věda“.** Odpověď
na Draperovy Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.
Přel. A. Freccr. Cena K 4'80.
- Svazek XXVII.: „Výhodní církevní otázka a úkol Rakouska
při jejím řešení“.** Napsal prof. Dr. Alb. Ehrhard. Přeložil
Dr. K. B. Kašpar. Cena 1 K.
- Svazek XXVIII.: „Víra katolická dokázaná a obhájená slovy
a důvody nepřátel“.** Napsal Jak. Bottau. Ve výběru z vlaš.
podává ThC. J. Mergl. Cena K 2'50.
- Svazek XXIX.: Fr. Tischera: „Heřman hrabě Černín z Chu-
denic“.** Cena K 3'50.
- Svazek XXX.: „O bolesti“.** Napsal Msgr. Em. Bougaud, biskup
lavalský. Přel. Ant. Melka. Cena 90 h.
- Svazek XXXI.: „Bedřich Nietzsche a jeho filosofie.“** Napsal
Dr. Ant. Podlaha. Cena K 1'80.
- Svazek XXXII.: P. Vavř. Wintery „Odboj Broumovských“** 60 h.
- Svazek XXXIII.: Dra J. Kachníka „Dějiny filosofie“.** Cena K 4'10.
- Svazek XXXIV.: Základní nauky církve katolické, jak je podává
a proti moderním bludům sociálním hájí papež Lev XIII.**
Z projevů papežových sestavil Dr. Česlav M. Schneider.
České vydání pořídil prof. Václav Müller. Cena K 4'70.
- Svazek XXXV.: Dra Jaroslava Sedláčka „Úvod do knih Starého
Zákona“.** Cena 5 K.
- Svazek XXXVI.: Prof. Dr. Al. Musila „Od stvoření do potopy.“**
Cena 2 K.
- Svazek XXXVII.: „Animismus“.** Napsal Dr. A. Borchert, přeložil
Vojt. Vávra. (Cena 2 K 25 h.)
- Svazek XXXVIII.: Dr. Al. Soldáta „Bytová otázka dělnická“.**
Cena K 1'70.
- Svazek XXXIX.: Prof. Františka Vacka „Sociální dějiny české
doby starší“.** Cena 5 K 90 h.
- Svazek XL.: Dr. R. Špačka „Božství Ježíše Krista“.** Apologe-
ticko-dogmatická úvaha. Cena 1 K 30 hal.
- Svazek XLI.: Dr. Al. Soldáta „O jedlnosti a nerozlučnosti man-
želství“.** Cena 2 K.
- Svazek XLII.: P. Fr. Žák: „O modlitbě prosebné.“** Cena 1 K.
- Svazek XLIII.: P. A. Špaldák T. J.: „Člověk a zvíře“.** Sbírká
klassických studií o anthropomorfistickém pojmání života
zvířat. S filosofickým úvodem „O duši zvířat“. K 1'60.
- Svazek XLIV.: Dr. J. Samsour: „Církevní dějiny obecné“.** K 18'20.
- Svazek XLV.: P. Maryana Morawského „Večery u jezera Genev-
ského“, přel. R. Korec.** Cena 1 K 90 h.

- Svazek XLVI.: „Spiritismus“. Napsal Dr. Alois Kudrnovský. Cena K 4'35.
- Svazek XLVII.: „Biblické zprávy v různém světle.“ I. Kniha východu Hebreů z Egypta. Výklady Sedláčkova starozákonního semináře při theol. fakultě c. k. české univers. v Praze. K 2'20.
- Svazek XLVIII.: „Antika a křesťanství“. Napsal František Po-hunek. Cena K 1'25.
- Svazek XLIX.: Dra Fr. Grivce „Východní otázka církevní“. Ze slovinského přel. A. Jašek a F. Jemelka. Cena 65 hal.
- Svazek L.: R. P. Bažet: „Ježíš a ženy v evangeliu.“ Dle pátého vydání francouzského se svolením autorovým přeložil Fran-tišek Vaňous. Cena K 1'80.
- Svazek LI.: Dra Jos. Bilczewského, arcibiskupa ve Lvově, „Eucha-ristie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografi-ckých a epigrafických.“ S četnými obrazy. Z polského origi-nálu podává Dr. Josef Tumpach. Cena K 6'—.
- Svazek LII.: Dra Frant. Kryštůfka „Rozluka církve a státu ve Francii.“ Cena K 2'—.
- Svazek LIII.: Dra Viléma Stanga „Socialismus a křesťanství.“ Z anglického přeložil Ferdinand Romportl. Cena K 1'70.
- Svazek LIV.: Dr. V. Šandy „Starosemitské nápisy.“ Cena K 2'50.
- Svazek LV.: Časové otázky paedagogické. Napsal dr. Jos. Kachník. Cena 8 K.
- Svazek LVI.: „Zpověď a Eucharistie.“ Napsal Em. Bougaud. Přel. A. Melka. K 1'80.
- Svazek LVII.: „Apoštolové slovanští Konstantin-Cyrill a Metho-děj“. Napsal Fr. Snopek. K 1'70.
- Svazek LVIII.: „Rozluka církve a státu ve Spojených státech severoamerických, v Brasilii, v Geněvě a v Irsku“. Napsal Dr. Frant. Xav. Kryštůfek. Cena K 1'20.
- Svazek LIX.: „Ježíš Kristus jako božský Mesiáš a pravý Syn Boží dle synoptikův.“ Napsal Dr. Rich. Špaček. 1 K 50 h.
- Svazek LX.: „O souboji“. Podává P. V. Smolík C. SS. R. Sešit 1.—4.
- Svazek LXI.: „Věda a víra ve filosofii středního věku.“ Napsal Dr. Jos. Kratochvil. Cena 1 kor.
- Svazek LXII.: „Theosofická společnost a její učení“. Napsal Dr. Jos. Čihák. Cena K 1'50.
- Na řadu přijdou: Dr. Jos. Slabého „Sion a Město Davi-dovo ve světle nejnovějších objevův“. — Dr. Al. Soldáta „O válce po právu přirozeném a mezinárodním“. — Dr. Jos. Kach-níka „Lidské vášně a jich výchova“. — Dr. K. Statečného „Mo-nismus“. — Jos. Kobosila „Dějiny vychovatelství“. — Ženská otázka“ od kan. Dra Fr. Reyla. — Dra V. Hazuky „Mojžíš a Hammurabi. Srovnávací studie starozákonní“. — Dra Fr. Gabryla „Noëtika“. Z polského podává J. Snížek. — „Vznik soustav plane-tárních dle theorie Kant-Laplaceovy.“ Úryvek z knihy P. Karla Brauna T. J. „O kosmogonii“. Volně přeložil Cyr. Meth. Hercík. — „Umění víry“, napsal Aug. Nicolas, z francouzského podává Fr. Schroller. — P. Coconniera O. S. D. „Hypnotismus“, přeložil Josef Filipi. — „Výbor listů sv. Kateřiny Sienské“ podává Dr. K. Vrátný. — „Stručné dějiny křesťanského umění výtvarného se zvláštním zřetelem k zemím českým“ od Dra A. Podlahy (s hojnými obrazy). — „Dějiny staršího písemnictví křesťanského“ s připojenou apolo-logií. — Aesthetika všeobecná i zvláštní. — Astronomie. j.